የፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች ስልጠና ማዕከል

ለቅድመ ስራ ስልጠና ሰልጣኞች የተዘጋጀ

የስልጠና ማኑዋል

የ ፍ ት ሐ ብ ሔር ሥነ ሥር ዐ ት

ሕ ግ

የ ተ ሻ ሻ ለ

በፍትህ አካላት ባለሙያዎች ስልጠና ማዕከል የተዘጋጀ

ጥር
2002

ማው

ክ

መ ቢቨ ---------- 3
ክፍል 1. ባሥፔሐ ብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ምትሼ ሕ መት ስፔ እና የዳኝነት ---------- 5
1.1.ባሥፔሐ ብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ምትሼ ሕ መት ስፔ ---------- 5
1.2. የዳኝነት ሥልጣን ---------- 7
1.2.1. ብሔራዊ የዳኝነት ሥልጣን ---------- 8
1.2.2. የሥረ - ነገር ሥልጣን ---------- 9
1.2.3. የግዛት ክልል ሥልጣን ---------- 15
ክፍል 2. የክስ አመሰራረት፣ አቤቱታን ስለማሻሻል እና የተከራካሪዎች መጣመር ---------- 20
2.1.የክስ አመሰራረት ---------- 20
2.2. አቤቱታን ስለማሻሻል ---------- 22
2.3.የተከራካሪዎች መጣመር እና ጣልቃ ገብነት ---------- 23
2.3.1. የከሳሾች እና የተከሳሾች መጣመር ---------- 23
2.3.2. ጣልቃ ስለመግባት ---------- 24
2.3.2.1. በኃልቃ ብ ጎ ቨቂሼ ኃልቃ ስለመ ባፔ ---------- 24
2.3.2.2. ሦስተቹ ወ ት ተጸሳሾኖ ኃልቃ ስለሚ ቡበፔ ሁት ---------- 25
2.3.2.3 በሥፔሐ ብሔር ፡ ቭ ዓቃቤ ሕ ኃልቃ ስለሚ ባበፔ ሁት ---------- 28
ክፍል 4. ስለ መጥሪያ፣ ተቃውሞ ባተቃውሞ አቀራረብ እና ክስን ስለመስማት ---------- 30
4.1. ስለ መጎ ሪቨ ---------- 30
4.1.1. የመጎ ሪቨ አሰጎ ሥርአፔ ---------- 30
4.1.2. መጎ ሪቨት በአ ባቡ አለመስጎ ፔ ስለሚቨስጾፔለው ውጎፔ ---------- 31
4.2. ተቃውሞ ባተቃውሞ አቀራረብ ---------- 36
4.3. ክስት ስለመስማፔ ---------- 41
ክፍል 5. ባተዊጎ ትባሥርታ ሥት ሥርአፔ ---------- 46
5.1. በአ ር ሥት ሥርአፔ ስለሚ ብ ፡ ቮኖ ---------- 46
5.2 በተዊጎ ትሥት ሥርአፔ ባሚ ብ ፡ ቮኖ ---------- 48
ክፍል 6. ጊዚያዎ አገልግሎት ስለላቸው ትዕዛዞች ---------- 51
6.1. ከፍርድ በፊት ስለሚሰጥ የእስራት ትዕዛዝ ---------- 51
6.2. ከፍርድ በፊት ንብረትን ስለማስከበር ---------- 53
6.3. ጾምርታ በዋ ስስሚሰጥ ባፅ ታ ፅዛዝ ---------- 54
6.4. ከፍርድ በፊት የሚሰጥ ትዕዛዝ ---------- 55
ከፍል 7. ስለቭ ባፖ ---------- 56
7.1. ባቭ ባፖ አቀራረብ ---------- 56
7.2 ቭ ባፖ ስለሚሰማበፔ ሁት ---------- 60
7.3. በቭ ባፖ ተረ ስለሚቀርብ ማስረ ---------- 61
7.4. ባቭ ባፖ ምርታ አሰኃጎ ---------- 64
ክፍል 8. የፍርድ አፈፃፀም መሠረታዊ ታሳቢዎችና የጋጠሙ ችግሮች ---------- 66
8.1. በህጉ ያለመመራት ሁኔታ ---------- 67
8.2. በፍርድ ማስፈፀም ሂደት ንብረት ስለማስከበር ---------- 70
8.3. ስለማይከበሩና በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት ስለማይወሰዱ ሀብቶች ---------- 73
8.4 በተከበረ ንብረት ላይ የሚቀርብን አቤቱታ ስለመመርመር ---------- 74
8.5 የሐራጅ ሽያጭ ሥነ - ሥርዓት ---------- 75
ክፍል 9. የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ጉዳዮች በነፃ ስለሚታዩበት ሁኔታና ሕገ መንግሥቱ ---- 80
ክፍል 10. የወጭና ኪሣራ አወሳሰን ---------- 85
10.1. ወጭና ኪሳራን ማን ይክፈል ---------- 86

10.2. ወጭና ኪሣራ ምን ያህል ይከፈል ---------- 88

መ ቢቨ

ባኢ.ዉቲ.ሪ መት ስፔ ባሀ ራቱት ባዎፔህ ተቋማፔ ልኮ፣ቀልኃዊ ውኀ ማ ለማታረ ባተለቨብ ርም ዎኖት ሲወስታ ቆቨ ል፤ አሁትም ባወሰተ ቨ ቾል። ጸትዚህ ርም ዎኖ አትቱ ባዎፔህ ተቋማቱት ባሰው ሀቨል አቅም በተለቨም ባባለሙቨዎኖት ባሙቨ ብቃፔ ለማ በር ባተተረ ቨለው ኀረፔ ችው። በዚህ ረ ታ መት ስፔ ባዎፔህ ባለሙቨዎኖ ማሰልኀቾዎችን በፌዴራል እና በክልል ደረጃ በማቋቋም ለጀማሪ ባለሞያዎች የረጅም ጊዜ የቅድመ ስራ ስልጠናዎችን በስራ ላይ ለሚገኙት የፍትህ አካላት ባለሙያዎች ደግሞ አጫጭር የስራ ላይ ስልጠናዎችን በተለያዩ ጊዜያት ሲሰጥ ቆይቷል።

የረጅም ጊዜ የቅድመ ስራ ስልጠናን አስመልክቶ በአሁኑ ወቅት ቀድሞ የነበረው የቅድመ ስራ ስልጠና መርሀ ግብር ካሪኩለም ክለሳ የተደረገበት ስለሆነ በዚሁ አዲስ ካሪኩለም መሰረት ከዚህ ቀደም የነበሩትን የስልጠና ሞጁሎች ማሻሻል አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል። በዚሁ መሰረት የፍትሐብሔር ስነስርዓት ህግን አስመልክቶ ተዘጋጅተው የነበሩትን ሞጁሎችን በማሻሻል በአንድነት ሞጁል ስር እንዲጠቃለሉ በማድረግ አዘጋጅተናል።

ቨህ ሞጁል ባተዘ ው በዎፔሐ ብሔር ሥት ሥርአፔ ህ ታት ጐዎኖ በአወቾም ዙሪቨ ባሚ ብ ክሥት ኖት በመ ሰስ ባሥት ሥርአፔ ህ ፡ ጸህ መት ስቱ ታት ጐዎኖ ር ቨለውት ተዛም በመወተሽ ሠልኃኣኖ በተወሰት መልጹም ቢሆት በህ ፔ/ቤ ኖ በትታወ ሀሳብ ተረ ያገኙትን ውቀፔ በመጎ ትም ቢሆት በተ ባር ት ረ ስሱ ማታረ ችው። ሥርአተ ፔምህርቱ ሠልኃኣኖ ቨህት ፔምህርፔ ሲቨጎ ቅቁ በህ መት ስቱ በዎፔሐብሄር ስት ሥርአፔ ህ መካጸል ቨለውት ትባቾፔ ት ረቱ ማታረ ት፣ ባዎፔሐብሔር ሥት ሥርአፔ ሕ ፡ት ባበለጎ ማሳወቅት፣ ሠልኃኣኖ ወተ ሥራ ሲሰማሩ ባተዊጎ ት ዎርኃ ባመስጎፔ ክህሎፔት ት ረ ብጎ ፡ ማታረ ት በሥት ሥርአፔ ሕ ፡ ላቨ ቨላ ውት ውቀፔ ክህሎፔ በተ ባር ላቨ በማዋል ዎፔህ ወላ ውት ህብረተሰብ ባሚቨረጹ ት ሆት ማስኖልት የስልጠናው አጎ ቃላቨ አላማ አታር ባተቀረ በመሆት ኮሐዊ በተኖሸ መጎ ት ቨህ ዓላማ ጸ ቡ ት ተርስ ለማታረ ት ረ ተተር ተዘ ል።

በዚህ ረ ታም በተ ባር ባተዘ አቤቱ ዎኖት፣ ዎር ኖት፣ ወዘተ በመ ሰስ ሠልኃኣኖ ተ ባሩ ህ ፡ ምት ቨህል ትተሚዛመቱ አሊቨም ትተሚለቨብ ት ወፔሹ ለማታረ ታለቱት ጎ ትካሬውት በመለባፔ ወተ ዋፔ በስራ ላቨ ሲሰማሩ ትቲፔ መስራፔ ት ለባ ው በቂ ትዛቤ ት ወስቱ ለማታረ ጸሞላ ተል ኀረፔ ተተርቧል። ሆ ም ት ኮሐዊ በዎፔሐብሔር ሥት ሥርአፔ ህ ፡ ባሚ ብፔት ባህ ባአወቾም ክሥት ኖት በሙሉ ቨ ስሳል ለማለፔ አቨስተዎርም። ስለሆትም ሠልኃኣኖ በኮሐዊ ቨልተ ሰሱ ክሥት ኖት ሲቨ ገፑ በወቨቨቱ ሂተፔ አንስተው እንዲወያዩባቸው ጸወ ሁ ለመጎ ቆም ችወ ለት።

ስለዚህም ሰልጣኞች ይህ ክፍለ ትምህርት ሲጠናቀቅ፡

- የፍትሐብሔር ስነስርዓት ህግን የሚመለከቱ የህገመንግስቱን ድንጋጌዎች ይለያሉ
- የፍትሐብሔር ስነስርዓት ህግ ህገመንገግስታዊ ስርአቱን በማስከበርና የህግ የበላይነትን በማረጋገጥ በኩል ስላለው ሚና ይረዳሉ
- የፍትሐብሔር ስነስርዓት ህግን ተገባራዊ በማድረግ በተደጋጋሚ የሚያጋጥሙ የአፈፋፈምና የትርጉም ችግሮችን ይለያሉ፣ ችግሮቹን ለመፍታት የሚያስችል ወጥ፣ ተገማችና ተመራጭ የሆነ ትርጉም ተግባራዊ የማድረግ ብቃት ይኖራቸዋል
- አስቸጋሪ ጉዳዮችን በተመለከተ በቀላሉ ውሳኔ ላይ ለመድረስ ክህሎት ያዳብራሉ፡፡

ክፍል 1. ባ ፓ ሐ ብሔር ሥት ሥር ዓ ፔ ሕ ም ት ቹ ፔ ሕ መት ስ ፔ እና የዳ ኝ ነት ስ ል ጣ ን

1.1 ባ ፓ ሐ ብሔር ሥት ሥር አ ፔ ሕ ም ት ቹ ፔ ሕ መት ስ ፔ

ባ ሥት ሥር አ ፔ ህ ማ ለ ፔ ስ ዎ ና ለ ፓ/ቤ ፔ ው ቭ ም በህ ባ መ ገ ቼ መ ብ ፔ ለ ተ ሰ ኃ ው አ ካ ላ ፔ ባ ሚ ቭ ቀ ር ቧ ው አ ቤ ቱ ፓ ና ባ ሚ መ ሩ በ ፔ መ ብ ና ፣ ኅ ቅ ሞ ና ቲ ፓ ና ባ ሚ ረ ኅ ብ ፔ ባ ሚ ወ ኸ ሙ በ ፔ ባ አ ሠ ራ ር ዘ ቲ ሲ ሆ ት ባ ፓ ሐ ብ ሐ ር ሥ ት ሥ ር አ ፔ ህ ተ ሞ ባ ፓ ሐ ብ ሐ ር መ ና ባ ሚ ገ ዘ ብ ፔ ት ዘ ቲ ለ ቭ ባ ሚ ወ ስ ት ህ ነ ው ።

በ ኢ.ዉ ቲ.ሪ. ሕ መ ት ስ ፔ አ ን ቀ ኮ 37 (ሀ) ላ ቭ ት ተ ተ መ ለ ጸ ተ ው ማ ን ም ሰ ው በ ፓ ር ታ ሊ ወ ሰ ት ባ ሚ ኖ ል ፣ ቭ ት አ ስ መ ል ክ አ ቤ ቱ ው ት ለ ፓ ር ታ ቤ ፔ ው ቭ ም በህ ባ መ ገ ቼ ሥ ል ኃ ት ለ ተ ሰ ኘ ው አ ካ ል በ ማ ቅ ረ ብ ፓ ፔ ህ ት ባ ማ ገ ቼ መ ብ ፔ አ ለ ው ። በ ዚ ህ ረ ታ አ ቤ ቱ ው ባ አ ባ ላ ቱ ት ባ ራ ው ቭ ም ባ ል ኅ ቅ ም በ መ ወ ጸ ል በ ማ ህ በ ር ፣ ቡ ታ ት ት ው ቭ ም ተ መ ሳ ሳ ቭ ኅ ቅ ም ቨ ላ ው ት ሰ ፓ ና በ መ ወ ጸ ል በ ለ ሰ ብ ው ቭ ም በ ቡ ታ ት አ ባ ል ሊ ቀ ር ብ ት ተ ሚ ኖ ል ባ ኤ.ዉ ቲ.ሪ. ህ መ ት ስ ፔ አ ን ቀ ኮ 37 (2) ቭ ተ ት ል ። ሆ ም ት ሕ መ ት ስ ቱ አ ቤ ቱ ው ት ማ ት ማ ቅ ረ ብ ት ተ ሚ ኖ ል በ ማ መ ል ጸ ፔ አ ኀ ቃ ላ ቭ ታ ት ኌ ት ጸ መ ቨ ዝ ባ ሻ ር አ ቤ ቱ ው መ ገ ፣ ት ቲ ፔ በ ምት መ ል ጹ ሊ ቀ ር ብ ት ተ ሚ ኖ ል ባ ሚ ተ ት ዝ ር ዝ ር ታ ት ኌ ባ ለ ው ም ። ጸ ህ መ ት ስ ፔ ባ ህ ሪ አ ኳ ቨ ም ች ዚ ህ ሌ ሎ ኖ መ ሰ ል ባ ሥ ት ሥ ር አ ፔ ታ ት ኌ ዎ ና በ ህ መ ት ስ ቱ ው ስ ኀ ት ኂ ካ ተ ቱ አ ቨ ኀ በ ቅ ም ።

በ ሌ ላ በ ጹ ል ተ ሞ አ ቤ ቱ ባ ማ ቅ ረ ብ መ ብ ፔ ቨ ለ ው ሰ ው አ ቤ ቱ ው ት ት ተ ወ ለ ው በ መ ሰ ለ ው መ ት ታ ቨ ዘ ት ኂ ቨ ቀ ር ብ አ ቨ ኀ በ ቅ ም ። ባ ሙ ፔ አ ካ ሄ ታ አ መ ራ ር ል ቅ ተ ተ ር ባ ሚ ተ ው ጸ ሆ ት በ ፓ/ቤ ፔ ባ ሚ ተ ረ ው ሙ ፔ መ ቋ አ ቭ ረ ው ም ። በ ፓ/ቤ ፔ ም ሆ ት በ ህ ባ መ ገ ቼ ሥ ል ኃ ት በ ተ ሰ ኘ ው አ ካ ል ዘ ት ታ ባ ሚ ተ ረ ማ ው ም ሙ ፔ በ ተ ኖ ሸ መ ኘ ት አ ባ ብ ባ ለ ው ፣ ሚ ዛ ዊ በ ሆ ት ፣ ወ ቆ ኃ ቢ በ ተ ዊ ኘ ት መ ት ታ ሊ መ ራ ቭ ባ ል ። ባ ሚ ገ ፀ ው አ ካ ል ም ክ ር ክ ሩ ት በ ህ አ ባ ብ መ ም ራ ፔ ቨ ኘ በ ቅ በ ል ። ለ ዚ ህ ተ ሞ በ ተ ት ብ ባ ተ ተ ራ ባ ሥ ት ሥ ር አ ፔ ህ መ ሩ ወ ሳ ፖ ች ቭ ረ ዋ ል ። ባ ተ ጸ ራ ካ ሪ ወ ኖ ክ ር ክ ር ሥ ር አ ፔ ባ ለ ው መ ል ጹ መ ሰ ማ ፔ ቭ ር በ ል ። ባ ፓ/ቤ ቱ ት ው ሳ ቴ ባ ሚ ሹ ብ ኖ ለ ፓ/ቤ ቱ በ ል ኮ ት ኂ ቀ ር ቡ ባ ታ ቭ ላ ል ። ፓ/ቤ ቱ ባ ሚ ሰ ኘ ው ፓ ር ታ ም ሆ ት ው ሳ ቴ መ ወ ም አ ለ በ ፔ ። ተ ጸ ራ ካ ሪ ወ ኖ ባ ተ ለ ቨ ብ ፔ ፔ ክ ክ ለ ቸ ው ም ክ ት ቨ ፔ ም ት ት ዘ ሆ ት ል ኮ ት ኂ ሆ ት ቭ ኘ በ ቃ ል ። ተ ጸ ራ ካ ሪ ዎ ታ ም ሙ ው ት በ ሚ ለ ቨ ብ ፔ ፔ ክ ክ ለ ቸ ው ም ክ ት ቨ ፔ ላ ቭ ት ኂ ቨ ተ ጹ ሩ ሊ ተ ረ ቭ ባ ል ። ት ኂ ሁ ም አ ት ቱ ተ ጸ ራ ካ ሪ ወ ት በ ሙ ፔ መ ታ ረ ክ ላ ቭ ጸ ሌ ላ ቸ ው ባ ተ ሻ ለ ዕ ታ ል ት ቨ ፖ ተ ቢ ው ኅ ረ ፔ መ ተ ረ ቭ ር በ ል ። አ ለ በ ለ ዚ ቨ ዎ ፔ ሐ ዊ ች ቭ ታ ላ ል ። ስ ለ ሆ ች ም ባ ስ ት ሥ ር አ ፔ ሕ መ ር አ ስ ወ ላ ች ፔ አ ኀ ቨ ቨ ቂ አ ቨ ተ ለ ም ።

ቭ ሁ ት ት ኂ ባ ሥ ት ሥ ር አ ፔ ህ ፣ ጸ ብ ላ ቭ ባ ሚ ቨ ተ ር ሰ ት መ ት ታ ት ኂ በ ራ ሱ ብ አ ቨ ተ ለ ም ። ባ ሥ ት ሥ ር አ ፔ ህ ፣ ው ኀ ፔ ባ ሚ ቨ ስ ገ ፀ ው ፓ/ቤ ቱ በ ለ ቨ ዘ ው ፣ ቭ ዎ ፔ ሐ ዊ ፔ ክ ክ ለ ቸ ው ሳ ቴ ት ኂ ሰ ኀ ቨ ስ ኖ ሸ ት ተ ሆ ት ች ው ። በ መ ሆ ች ም ባ ሥ ት ሥ ር አ ፔ ህ ት ፣ ቮ ና ት ጸ ተ ቢ ው በ ላ ቭ በ ሚ ቨ ቿ ፔ ፔ ው ቭ ም

ተሟ ዣኖ በመሰረ ዊ ሕ ኖ ቨ ገፎት መብፔ በሚቨሳኃ መልጹ ባምትተረ ሙው ጸሆት ህ ሩ ዓላማውት ቨስወ መ አቭተሰም ማለፔ ችው። ባሥት ሥርአፔ ህ ቨስወለ በፔ ዋ ው ዓላማ በመሠረ ዊ ህ ኖ ባተረ ጎሩፔት ባዜ ኖ መብ ኖ፣ ጎ ቅሞኖ ቲ ዎኖት ለመተ በር መሆት ሁሌም ቢሆት ሊዘት አቭ ባም። ስለሆችም ጸሥት ሥርአፔ ህ ር ባተቨቨዙ ሩ ቮኖት በምትመረምርበፔ ወቅፔ ጸላቭ በስዊፔ ባተዘረዘሩፔት ባሥት ስርአፔ ህ ዓላማዎኖችም ሆት በህ መት ስቱ ባተተት ውት ዎፔህት ባማ ገቬ መብፔ ሁሌም ሳቢ ማታረ ቭን በቅብ ል።

ባመወቨቨ ጎ ቨቄዎኖ

1. አሁት በሥራ ላቭ ባለው ባዎፔሐ ብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ታት ጋዎኖ መሠረፔ አትታ ተጸራካሪ ወ ት ባዎፔሐ ብሔር ክርክርት ራሱ ሊመራ ወቨም በተወካቭ ት ጠመራ ሊቨተር ቭኖላል። ክርክሩ ባሚመራው በተወካቭ አማካቭኜ ባሆት ትተሆት ውክል ው በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 58-63፣ 67፣ 34 ወቨም 38 መሠረፔ ባተሰን መሆት አለበፔ። በመሆትም በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 34 መሠረፔ ኖሎ ባሌለውት ተጸራካሪ በመወጸል፣ ወቨም በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 58 - 63 በተመለጸተው መሠረፔ በተሰን ባሥልኃት ውክል መሠረፔ ካልሆት በቀር በቁኅ ር 38 67 መሠረፔ ተጸራካሪ ወ ትት ለመወጸል ባሚቀርብ ሰው ራሱ በ ሩ ብ ላቭ ጎ ቅም ቨለው መሆት ቭ ርበ ል። ስለሆችም ተወካብ ወካብ በ ሩ ብ ላቭ ባ ራ ጎ ቅም ጸሌላ ው በቀር አትታ ሰው በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 38 67 መሠረፔ ሌላ ሰውት ሊወክል አቭኖልም።

   በሌላ በጹል ተ ሞ አትታ ማህበር ባአባላቱት ባ ራም ሆት ባ ል ጎ ቅም ለማስን በቅ አባላቱት በመወጸል ባ ፖቭፔ ሥልኃ ት በተሰኃ ው አካላፔ ዘትታ ቀርቦ ለመጸራጸር ትተሚኖል ባኢ.ዉቲ.ሪ ሕ መት ስፔ አትቀኮ 37(2) ቭተት ል። ርስዎ ቾ በሆትብፔ ኖሎፔ አትታ ማህበር ባአባሉት ጎ ቅም ለማስን በቅ አባሉት ወክሎ ለመጸራጸር ቢቀርብ ቭወቅ ሉ ወቨስ አቭወቅቱም? ለምት?

2. አትታ መት ሥ ዊ ቨልሆት ሲቪክ ማህበር ባሁሉትም ሰው ጎ ቅም ባሚኽ ተ ባር መወኹሙት ጎ ቅሶ ጸማትም ሰው ባተሰን ውክል ሳቭ ረው ትር ት ባራሱ መተ ተሪቨ ተትብ ቭህት ክስ ት ጠመሠርፔ ትተሚወቅታለፔ ልኬ ክስ ቢመሠርፔ ክሱ ተቀባቭቭኜ ቭ ረዋል? ለምሳሌ ባህብረተሰቡ ጎ ቅም በተኽ ጊዜ ቭህትት ለመጸላጸል በሚል ዓላማ ባተቋቋመ «ጎ ትቃቄ ለሁሉም» ባተባለ መት ስ ዊ ቨልሆት ታር ፔ «ብልሽ» ጸተባለ ኢትቱስፔሪ ባሚወኃ ዎሳሽ ባአካባቢው ህብረተሰብ ባሚን ቀምበፔት ወትዝ መበጸሉት ልኬ በኢትቱስፔሪው ላቭ ክስ ቢመሠርፔ ክሱ ተቀባቭቭኜ ቭ ረዋል?

3. ክርክርት በአ ባቡ ለመምራፔ ባዎፔህ ብሔር ሥት ሥርዓፔ ሕ ታት ጋዎኖ መጸበር ቭ ርባ ዋል። ትር ት ባሥት ሥርዓፔ ሕ ጉት ታት ጋዎኖ ለማስጸበር ሲባል ባሚወሰተው ርም ለተጸራካሪ ወ ኖ መሠረ ዊው ሕ (substantive law) ቨ ፋ ውት መብፔ ባሚቨሳኃ ው ቢሆት ኖ ሩት ትቲፔ መዎ ፔ ቭኖላል?

1.2 የዳኝነት ስልጣን

በፌዴራልም ሆነ በክልል የዳኝነት ስልጣን የፍ/ቤቶች ብቻ ነው በሚል በህገ መንግስቱ አንቀጽ 79(ለ) ተደንግጓል። ይሁን እንጂ ይኸው ድንጋጌ ከአንቀጽ 37 ጋር ተገናዝቦ ከታየ ፍ/ቤቶች በማናቸውም ጉዳይ ገደብ የለሽ ስልጣን የሌላቸው መሆኑን የሚያመለክት ነው። ይኸውም ፍ/ቤቶች አንድን ጉዳይ ተቀብለው ለማየትና ለመወሰን ሥልጣን የሚኖራቸው ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚገባው (justiciable matter) ሆኖ ከተገኘ ብቻ ነው።

እንዲሁም በዚሁ ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር 1 "ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ በህግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሳኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት አለው።" በሚል ከተደነገገው "...ወይም ለሌላ በህግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል ...." የሚለው፤ እንዲሁም በህገ መንግስቱ አንቀጽ 79 (5) በተደነገገው መሠረት ለሃይማኖትና ለባህል ፍ/ቤቶች በህግ የመዳኘት ሥልጣን መስጠቱ፤

በተጨማሪም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 4 በሌላ አኳኋን እንዲፈፀም በህግ ካልተገለፀ፤ ክሱን ተቀብሎ ለማከራከር ሥልጣን ያለው ፍ/ቤት ብቻ ነው በሚል መደንገጉ በፍርድ ሊወሰን በሚችለው ጉዳይ ፍ/ቤቶች ብቸኛ ስልጣን የሌላቸው መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው።

ስለሆነም ፍ/ቤቶች አንድን ጉዳይ ተቀብለው ከማየታቸው በፊት በቅድሚያ ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚችል መሆኑንና አለመሆኑ፤ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚችል መሆኑ ቢረጋገጥ ይህንን ጉዳይ አይቶ የመወሰኑ ሥልጣን ለሌላ በህግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል ያልተሰጠ መሆኑን በቅድሚያ በእራሳቸው አነሳሽነት ሊመረመሩ ይገባል።

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 1 ይመልከቱ)

በህጉ የተቀመጠውን የዳኝነት ሥልጣንም ሆነ በጠቅላላው መርህ የተደገፈውን የሥልጣን ዓይነት መሠረት በማድረግ ያየን እንደሆነ የፍ/ቤቶች ሥልጣን በሦስት ዓይነት ክፍሎች የተመደቡ ናቸው።

1. ብሔራዊ የዳኝነት ሥልጣን
2. በሥረ-ነገር ክርክር ላይ የተመሠረተ የዳኝነት ሥልጣን (የሥረ-ነገር ሥልጣን) እና
3. በግዛት ክልል የተወሰነ የዳኝነት ሥልጣን ናቸው።

አንድ ፍ/ቤት ክስን ተቀብሎ ለማየትና ለመወሰን ሥልጣን አለው የሚባለው እነዚህ ሦስት ሁኔታዎች ተሟልተው የተገኙ መሆኑ ሲረጋገጥ ብቻ ነው።

1.2.1.ብሔራዊ ባ ሥልጣ

ይህ የአንድ አገር ፍ/ቤቶች በአንድ ሰው ወይም ንብረት ላይ ተፈፃሚ ሊሆን የሚችል ውሳኔ ለመስጠት የሚያስችላቸው የሥልጣን ዓይነት ነው፡፡ ክስ የቀረበበት ሀገር ብሔራዊ የዳኝነት ስልጣን አለው የሚባለው ከተከሳሹ ወይም የክርክሩ ምክንያት የሆነው ተግባር ከተፈፀመበት ወይም አከራካሪ የሆነው ንብረት ከሚገኝበት ቦታ... ወዘተ ጋር በቂ የሆነ ግንኙነት ያለው ሆኖ ሲገኝ ነው፡፡ እነዚህ አያያዝ ሁኔታዎች ናቸው፡፡ ከእነዚህ አያያዥ ሁኔታዎች በአንዱ የተነሣ ፍ/ቤቱ በጉዳዩ ላይ የሚሰጠው ውሳኔ በሀገሩ ውስጥ በተቋቋመ የፍርድ አፈፃፀም መዋቅሮች አማካኝነት ወደ ተግባር መለወጡን ለማረጋገጥ የሚያስችለው ሲሆን የሚሰጠውም ፍርድ ከተከሰሰው ሰው መብት አንፃር በዚህ ረገድ ተቀባይነት ያላቸውን መርሆች መሠረት ያደረገ መሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ ፍርዱ በሌሎች አገሮች ዕውቅና አገግኝቶ ተፈፃሚነት ይኖረዋል፡፡ በአሁኑ ጊዜ ካለው የፍ/ቤቶች አደረጃጀት አንፃር በአዋጅ ቁጥር 25/58 አንቀድ 11(2) (ሐ) የውጭ ሀገርን ፍርድ ወይም ብይን ለማስፈፀም በኢትዮጵያ ፍ/ቤቶች አቤቱታ ማቅረብ እንደሚቻል መደንገጉም ይህንኑ ታሳቢ ያደረገ ነው፡፡

አንድ ጉዳይ በኢትዮጵያ ፍ/ቤቶች ሊታይ የሚችል መሆኑንና አለመሆኑን ይታያል እንኳ ቢባል ለጉዳዩ ተፈፃሚ ሊሆን የሚችለው የየትኛው ሃገር ህግ ነው? የሚሉት ጥያቄዎች ከላይ በተመለከቱት አያያዥ ሁኔታዎች ምክንያት የተነሣ እንደሆነ ጉዳዩ በአለም አቀፍ የግል ህግ (Private International Law) መሠረት ታይቶ የሚወሰን ይሆናል፡፡ ይሁን እንጂ እንደ ዜግነት ያለው አያያዥ ሁኔታ ባጋጠመ ጊዜ በየትኛው ሃገር ፍ/ቤት ይታያል፣ ተፈፃሚ የሚሆነውስ የየትኛው ሃገር ህግ ነው? በሚለው ረገድ የህግ ግጭቶችን ያስነሳል ይህም ከሆነ ለጉዳዩ ተፈፃሚ ሊሆን የሚችለው የአለም አቀፍ የግል ህግ እንጂ የፍ/ቤቱ ሥልጣን ጉዳዩ በያዘው የገንዘብ መጠን ወይም በጉዳዩ ዓይነት መነሻ የሚወሰን አይደለም ወደ ሚለው መደምደሚያ ሁልጊዜ ሊያደርስ የሚችል አይደለም፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 2 ይመልከቱ)

1.2.2. ባሥረ - ር ሥልጣ (Material Jurisdiction)

ይህ የስልጣን ዓይነት ያስፈለገበት ዋናው ምክንያት ጉዳዩን በትክክል ተመልክቶ አግባብነት ያለው፣ ፍትህን ያገናዘበ ፍርድ ለመስጠት እንዲረዳ ታስቦ አቅምን ባገናዘበ ሁኔታ የተደረገ የሥልጣን ድልድል

ሲሆን፤ ይህንንም በማድረግ እግረመንገዱንም በተለያዩ ደረጃ በቅደም ተከተል ለሚገኙ ፍ/ቤቶች የዳኝነት ሥራን ያከፋፈለ ነው፡፡ መሠረቱም ከፍ ያለው ጉዳይ በየደረጃው ከተቋቋሙት ፍ/ቤቶች መከከል ከፍ ባለው ፍ/ቤት እንዲታይ ቢደረግ ፍትሃዊነት ያለው ፍርድ ለማሰጠት ያስችላል ከሚል የተነሣ ነው፡፡

ይሁን እንጂ ከፍ ያለ ጉዳይ ከበድ ያለ ጉዳይ ነው አይደለም? ብሎ ለመለየት የሚያስችል የተሻለ መንገድ እስከሌለ ድረስ ህጉ የለየበት አንዱ መንገድ ጉዳዩ በያዘው የገንዘብ ወይም የንብረት መጠን /ግምት/ ሲሆን፤ ሌላው በገንዘቡ መጠን መለኪያ ሥር የሚወድቅ ቢሆንም ባይሆንም ጉይዩ ውስብስብ የሆነ የህግ ጥያቄ የሚያስነሳ መሆኑን መነሻ በማድረግ የጉዳዩን ዓይነት መሠረት የሚያደርግ ነው፡፡

አንዳንድ ጉዳዮች ሊያስነሱ በሚችሉት የክርክር ባህርይ ምክንያት ለተወሰኑ ፍ/ቤቶች እንዲቀርቡ በህግ ተለይተው ከተመለከቱት በቀር የሥረ-ነገር ሥልጣን የተደለደለው በክሱ በተመለከተው የገንዘብ ወይም የንብረት ግምት መነሻ እንደሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 14 እና 15 እንዲሁም የፌደራል ፍ/ቤቶችን ለተቋቋመው በወጣው አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 8፣11፣14 እና 15 የተደነገገው አስረጅ ነው፡፡

ጉዳዩ የያዘው የገንዘብ መጠን ምን ያህል ነው የሚለው የሚለየውም ክሳሹ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 222 መሠረት ካዘጋጀው የክስ ማመልከቻ ነው፡፡ በዚሁ ድንጋጌ መሠረት በተዘጋጀው የክስ ማመልከቻም የሚጠቀሰው የገንዘብ ወይም የንብረት መጠን እንዲሁ በዘፈቀደ ሳይሆን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 226-228 የተመለከቱትን ድንጋጌዎች መሠረት ሊያደርግ ይገባል፡፡ በቁጥር 16 እንደተመለከተው ክስ የቀረበለት ፍ/ቤት ጉዳዩን አይቶ ለመወሰን ያለው ሥልጣን በገንዘቡ መጠን ላይ የተመሠረት ከሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 9 ሆነ 231 (1) (ለ) ፍ/ቤቱ ተከሳሹን ከመጥራቱ በፊት የሥረ-ነገር ሥልጣን ያለው መሆኑና አለመሆኑን ለመወሰን መሠረት የሚያደርገው በማመልከቻው ላይ የተገለፁትን ፍሬ ነገሮች መሠረት በማድረግ በመሆኑ ከሳሹ በተቻለ መጠን እንደ ደንጋጌዎች ሊፈፅም ይገባዋል፡፡

ይህ ሆኖ ካልተገኘ በተከሳሹ በኩል ከሚነሳው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አንዱ የንብረት ግምት ተጋኗል የሚል በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 250 በተመለከተው መሠረት በአዋቂ፤ በባለሙያ ተገምቶ ከፍ/ቤቱ ሥልጣን በታች ከሆነ በቁጥር 16 እንደተደነገገው የፍ/ቤቱ ሥልጣን በገንዘቡ መጠን የተወሰነ በመሆኑ ክሱ በዚያው ደረጃ ቀሪ ይሆናል፡፡ ክስ የሚቀርብበትን ጉዳይ በአግባቡ ገምቶ አለማቅረብ ለሥረ-ነገር ሥልጣን ሲባል ዋናው ክርክር ከመሰማቱ በፊት ሆነ ከፍርድ በፊት ባለው በማናቸውም ደረጃ ክስን ቀሪ ሊያደርግ የሚችል ከመሆኑም በላይ የተሰጠን ፍርድ በይግባኝ ለመሻር የሚያበቃ ሊሆን ይችላል፡፡

የሥረ-ነገር ሥልጣን የሚወሰነው በገንዘቡ መጠን እና በጉዳዩ ዓይነት ቢሆንም የፌዴራል መንግስትን አደረጃጀት ተከትሎ የጉዳዩ ባለቤት ማን ነው? የሚለውንም ይከተላል፡፡

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ በፌዴራል መንግስትና በክልሎች የተዋቀረ ነው የሚለውን መነሻ በማድረግ የዳኝነቱም ሥልጣን በፌዴራል መንግስቱ እና በክልል መንግስታት መካከል እንደተከፋፈለ በህገ መንግስቱ አንቀጽ 50 እና 51 ሥር ተደንግጓል፡፡ በዚህም መሠረት በአንቀጽ 80 ***"የፍ/ቤቶች ጣምራነትና ሥልጣን"*** በሚል ርዕስ በፌዴራል ጉዳዮች ላይ የበላይና የመጨረሻ የዳኝነት ሥልጣኑ በፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት፤ በክልል ጉዳዮች ላይ በክልሉ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሥልጣኑ እንዳረፈ ተመልክቷል፡፡ በመሆኑም የክልል ፍ/ቤቶች በህገ-መንግስቱ በተሰጣቸው የውክልና ሥልጣን መሠረት ካልሆነ በቀር የፌዴራልን ጉዳይ ለማየት፤ እንዲሁም የፌዴራል ፍ/ቤቶች የክልልን ጉዳይ ለማስተናገድ የሚያስችል ሥልጣን የላቸውም፡፡

አንድ ጉዳይ የፌዴራል ነው ወይስ የክልል የሚለውን ለመለየትም መነሻ የሆነው አዋጅ ቁጥር 25/88 ሲሆን፤ በዚሁ ህግ አንቀጽ 5 ሥር በተመለከቱት ጉዳዮች ላይ ብቸኛ ሥልጣን ያላቸው የፌዴራል ፍ/ቤቶች ናቸው፡፡ በእነዚህ ጉዳዮች ላይ የክልል ፍ/ቤቶች ከላይ እንደተመለከተው በህገመንግስቱ በተሰጣቸው የውክልና ሥልጣን ካልሆነ በቀር የማየት ሥልጣን አይኖራቸውም፡፡

በዚህ አኳኋን በጉዳዩ ባለቤትነት የተደረገው የሥልጣን ክፍፍል እንደተጠበቀ ሆኖ ከጉዳዩ አካሄድ ቅደም ተከተል አንፃር በህግ የተሰጠውን መብት ለማስከበር ክስ ለማቅረብ የፈለገ ወገን በማን ላይ ክስ እንደሚያቀርብ ከወሰነ በኋላ ክሱን በየትኛው ደረጃ ለሚገኝ ፍ/ቤት ማቅረብ እንዳለበት መለየት ይኖርበታል፡፡ ክሱም መቅረብ ያለበት ጉዳዩን አይቶ ለመወሰን የሥረ-ነገር ሥልጣን ላለው ፍ/ቤት ነው፡፡

ይህ የሥልጣን ዓይነት ታሳቢ የሚያደርገው የፍ/ቤቱን ዓቅም /ችሎታ (Competence of the court) በመሆኑ ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤት ተከሳሹን ከመጥራቱ በፊት ከሚያጤናቸው ጉዳዮች መካከል አንዱ በመሆኑ ይኸው የሥልጣን ዓይነት ያለው መሆኑንና አለመሆኑን በቅድሚያ መለየት ያለበት ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 9፣ 231 ተመልክቷል፡፡ ክርክርን በመምራት ረገድ ይህ በፍ/ቤቱ በእራሱ አነሳሽነት የሚከናወን ተግባር ነው፡፡ ይህ ሥርዓት ከታለፈ ወይም በፍ/ቤቱ በእራሱ አነሳሽነት ሳይመረመር የቀረ/የታለፈ ከሆነ በፍ/ብሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244 (2) (ሀ)መሠረት በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት በተከሳሽ አማካኝነት ክርክሩ መቅረብ አለበት፡፡ ፍ/ቤቱም ጉዳዩን መርምሮ የሥረ-ነገር ሥልጣን ያለው መሆኑንና አለመሆኑን ለይቶ በዚሁ ህግ በቁጥር 245 መሠረት ብይን ይሰጣል፡፡ እንደ ሥነ-ሥርዓት ህጉ ዓላማ ክርክርን በአፋጣኝ ፣ በአነስተኛ ወጭ ለመቋጨት ሲባል፡ የሥረ-ነገር ሥልጣን ለሌለው ፍ/ቤት ክስ መቅረቡ፡ ከተረጋገጠ ዋናው ክርክር ከመስማቱ በፊት ባለው፡ የክርክር ደረጃ (at the per-trial stage) ጉዳዩ ዕልባት ሊያገኝ እንደሚችል የሚያስገነዝብ ሥርዓት መሆኑን ያስገነዝባል፡፡

ይሁን እንጂ ጉዳዩን በትክክል ተመልክቶ መወሰን ሌላው የሥነ ሥርዓት ህግ ዓላማ መሆኑም የሚዘነጋ አይደለም፡፡ ስለሆነም የሥረ-ነገር ሥልጣን የሌለው መሆኑን ክሱ እንደቀረበለት ፍ/ቤቱ በእራሱ አነሳሽነት መለየት ካልቻለ፤ ተከሳሹም በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ነጥብነቱ አንስቶ ካልተከራከረበት

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(3) እንደተመለከተው ዓቅም የሌለው ፍ/ቤት ፍትህን ያገናዘበ ውሳኔ ይሳጣል ተብሎ ስለማይገመትና በዚህም የተነሣ የሥረ-ነገር ሥልጣን አለመኖር ትክክለኛውን ፍርድ ለመስጠት የሚያስናክል ሆኖ ስለሚገኝ በመቃወሚያ ማቅረቢያ ጊዜ ባይቀርብም እንደተተወ ከማይቆጠሩትና ከፍርድ በፊት በማናቸውም ጊዜ ሊቀርቡ ከሚችሉት የመቃወሚያ ዓይነቶች አንዱ ነው፡፡ ስለሆነም ከፍርድ በፊት ክርክሩ በየትኛውም ደረጃ ቢገኝ ፍ/ቤቱ በእራሱ አነሳሽነትም ሆነ በተከራካሪው ወገን ጠያቂነት የሥረ-ነገር ሥልጣን የሌለው መሆኑን አንደተረዳ መዝገቡን መዝጋት ይኖርበታል፡፡

በዚህ አኳኋን ሳይታረም ሙሉ ክርክር ተደርጎ ማስረጃ ተሰምቶ የተወሰነ መሆኑ፤ እንዲሁም የይግባኝ መብቱ እስኪፈቀድ ድርስ በየደረጃው ታይቶ ውሳኔ ያረፈበት መሆኑ ቢታወቅም፤ የሥረ-ነገር ሥልጣን ጉዳይ ሊጣስ የማይገባው የመርህ ጥያቄ እንደመሆኑ መጠን፡ በየደረጃው በነበረው ክርክር የታየው ወጭ የባከነው ጊዜና ድካም ግምት ውስጥ ሳይገባ በመጨረሻው በሰበር ደረጃም ቢሆን ሊሻር የሚችል መሆኑ ሊተኮርበት የሚገባው ነጥብ ነው፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 3)

በ ዘብ ባማቭ መቱ ሌሱ ቤቱ ዎ

በጉዳዩ የተካተተው የገንዘብ መጠን አነስተኛ ቢሆንም ሊያስነሳ የሚችለው የህግ ጥያቄ የተወሳሰበ ከሆነ ከፍ ባለው ፍ/ቤት የሚታይ መሆኑ እንዳለ ሆኖ ሌሎች በገንዘብ የማይገመቱ አቤቱታዎች ለመጀመሪያው ደረጃ (በክልል ለወረዳ ፍ/ቤት) መቅረብ ያለባቸው መሆኑ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 18 ሥር ተመልክቷል፡፡

ይሁን እንጂ አንዳንድ ጊዜ ጉዳዩ በገንዘብ ሊገመት የሚችል መሆኑ እየታወቀ እና በያዘው የገንዘብ መጠን መሠረት ክሱ ከፍ ባለው ፍ/ቤት መቅረብ ሲገባው የክሱን አርዕስት በማየት ብቻ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 18 መሠረት የቀረበ ክስ በሚል የሥረ- ነገር ሥልጣን ለሌለው ፍ/ቤት ክስ ሲቀርብ ይስተዋላል፡፡ ይህም ዓይነት የክስ አቀራረብ ባለማወቅ ሊፈፀም የሚችል መሆኑ እንዳለ ሆኖ ስለ ክሱ አቀራረብ በቂ እውቀት እያለ ሆን ተብሎ ፍ/ቤቶችን ለሚሰጡት አገልግሎት በተመላሽ ሊከፈል የሚገባውን የዳኝነት ገንዘብ ላለመክፈል ሲባልና ሥልጣን በሌላቸው ፍ/ቤት ክስን በማቅረብ ያለአግባብ የፍርድ ባለመብት ለመሆን ከመሻት የሚመነጭ ተግባር ሆኖ የሚታይበት አጋጣሚ ይከሰታል፡፡

ለአብነት ለመጥቀስ ያህል የክሱ መነሻ ውል ሆኖ የውለታውም ጉዳይ በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1675 እንደተመለከተው በገንዘብ፣ በንብረት ወይም በማናቸውም ገንዘብ ነክ የሆነን ጉዳይ የሚመለከት ሆኖ ከዚሁ ጋር በተያያዘ ውል ይፍረስልኝ፤ ወይም እንደውሉ ይፈፀምልኝ/ይርሰረዝልኝ/ የሚል ክስ የሚቀርብ ከሆነ በውሉ በተካተተው የሀብት ግምትና በዚሁ ምክንያት ሊደርስበት የሚችለውን ጉዳት ወይም ሊያገኝ

የሚችለውን ጥቅም በገንዘብ አስልቶ ክስ ማቅረብ ሲገባ በደፈናው ውል "ይፍረስልኝ" በገንዘብ ሊገመት የማይቻል አቤቱታ እንደሆነ በማስመሰል የሥረ-ነገር ሥልጣን ለሌለው ፍ/ቤት ማቅረብ፤

ሌላው የክሱ ርዕስ፤ "ሁከት ይወገድልኝ" በሚል ይጠቀስና ይህም ክስ በገንዘብ አይገመትም ስለሆነም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 18 መሠረት በወረዳው ፍ/ቤት ሊታይ ይገባዋል በሚል የሚቀርበው የክስ አቀራረብ ነው፡፡ ሆኖም በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1149 (1) መሠረት የተወሰደን ነገር ለማስመለስ የሆነ እንደሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 226 (3) መሠረት ክስ የሚቀርብበት ጉዳይ በገንዘብ ተተምኖ ሊቀርብ የሚችል በመሆኑ ሁከት ይወገድልኝ ስለተባለ ብቻ ክስ የሚቀርብበትን ፍ/ቤት ሥልጣን ሊወሰን የሚችል አይሆንም

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 4 ይመልከቱ)

የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰበር ሥልጣን

ሥልጣን ሲባልም በመጀመሪያ ደረጃ የሚቀርብን ክስ ብቻ ሳይሆን በይግባኝም ሆነ በሰበር የማየትንም ሥልጣን የሚጨምር በመሆኑ ከዚሁ ጋር በተያያዘ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትን በሰበር ችሎት የማረም ሥልጣን ወሰን እንመለከታለን፡፡

የኢትዮጵያ የሰበር አወቃቀር ጣምራ የፍ/ቤቶች ሥርዓት የያዘውን የፌዴራል መንግሥትን አደረጃጀት ተከትሎ የተዘረጋ ነው፡፡ ይህም በመሆኑ ሁለት ዓይነት የሰበር ሥርዓት ተቀምጧል፡፡

ከዚህም በመነሳት በክልል ጉዳይ የክልል ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ተመልክቶ የሰጠውንም ውሣኔ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በሰበር አይቶ የማረሙ ሥልጣን ህጋዊ መሠረት ያለው ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ጥያቄ ያስነሳል፡፡ ለዚህም ጥያቄ ምክንያት የሆነው የሰበር ስልጣን ሰጪው ድንጋጌ ለትርጉም በር በሚከፍት አኳኋን በመቅረፁ ይመስላል፡፡

የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰበር ሥልጣን በፌዴራል ጉዳይ ላይ ብቻ የተገደበ ሊሆን ይገባል የሚለው አንደኛው የክርክር መስመር ሲሆን ሌላው ደግሞ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰበር ሥልጣን በዚህ ብቻ የተወሰነ ሳይሆን የክልል ጠቅላይ ፍ/ቤቶች በክልል ጉዳይ በሰበር ተመልክተው የሰጧቸውን የመጨረሻ ፍርድ ያጠቃለላል የሚለው ነው፡፡

የመጀመሪያው የክርክር መስመር በህገ-መንግሥቱ የተቀመጠውን ፌዴራላዊ የመንግሥትን አወቃቀር ምርኩዝ የሚያደርግ ነው፡፡ ይኸውም የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ በፌዴራል መንግሥትና በክልል መንግስታት የተዋቀረ ነው ክልሎች የየራሳቸው የህግ አውጪነት የህግ አስፈጻሚነትና የዳኝነት ሥልጣን አሏቸው፡፡ ለፌዴራል መንግሥቱ የተሰጠው ሥልጣን በክልሎች መከበር እንዳለበት ለክልሎች የተሰጠውም ሥልጣን በፌዴራል መንግሥቱ መከበር አለበት በማለት ህገ-መንግሥቱ የሥልጣን ወሰን አበጅቷል፡፡ የፍ/ቤቶች ጣምራነት ሥልጣን በሚለው አንቀጽ 80 (2) ላይ የክልል ጠ/ፍ/ቤት በክልሉ ጉዳይ ላይ የበላይና የመጨረሻ የዳኝነት ሥልጣን ይኖረዋል ተብሎ የተደነገገውም ይህንን አወቃቀር ተከትሎ ነው፡፡

ስለሆነም በህገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80 (3) (ሀ) "....መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ያለበት ማናቸውም የመጨረሻ ውሣኔ ..." የሚለው ሐረግ በጥቅል ደረጃ ለትርጉም በር በሚከፍት ሁኔታ የተቀመጠ ቢሆንም የመንግሥትን አወቃቀር በሚመለከተው ከተቀመጡት ድንጋጌዎች ይዘትና መንፈስ አንፃር ታይቶ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበትን ማናቸውንም የፌዴራል ጉዳይ የመጨረሻ ውሣኔ በሚል ሊተረጎም ይገባዋል፡፡ የክልልንም ጉዳይ እንደሚጨምር ተደርጐ ከተወሰደ ግን የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትን የሰበር ሥልጣን የሰበር ሰበር ያስመስለዋል፡፡ ይህ ደግሞ ምክንያታዊ አይሆንም የሚለውን ነጥብ በማንሳት ነው፡፡

ከዚህ ተቃራኒ የሆነው ደግሞ በህገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80 (3) (ሀ) " ... ማናቸውንም የመጨረሻ ውሣኔ..." የሚለው ሐረግ ግልጽና የማያሻማ ነው፡፡ በህግ አተረጓጐም መርህ መሠረት ህግ ግልጽ ሆኖ ከተገኘ የትርጉም ሥራ የማያስፈልገው በመሆኑ እንዳለ ሊወሰድ ይገባል፡፡

ይኸው አገላለጽ አሻሚ ነው ትርጉም ያስፈልገዋል እንኳ ቢባል አግባብነት ያላቸውን ድንጋጌዎች እርስ በእርሳቸው አስተሳስረን በማየት ልንተረጉመው ይገባል፡፡ በአንቀጽ 80 (2) "የክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት በክልሉ ጉዳይ ላይ የበላይና የመጨረሻ የዳኝነት ሥልጣን ይኖረዋል" ብሎ ከደነገገ በኋላ በንዑስ አንቀጽ 3 በዚህ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 2 የተጠቀሰው ቢኖርም በማለት መደንገጉ የክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት በሰበር አይቶ የመጨረሻ ውሣኔ የሰጠባቸውንም ጉዳዮች ቢሆን የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በሰበር ለማረም ሥልጣን ያለው መሆኑን የሚያስገነዝብ በመሆኑ፤

ምናልባትም በዚህ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 1 እና 2 የተጠቀሰው ቢኖርም የሚለው የአንቀጽ 80 (3) አነጋገር የጉዳዩ ባለቤት ማን ነው የሚለውን የሚከተል መሆኑን ስለሚያስረዳ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በፌዴራል ጉዳይ የበላይና የመጨረሻ የዳኝነት ሥልጣን ቢኖረውም በዚሁ ፍ/ቤት የተሰጠው የመጨረሻ ውሣኔ በጠቅላይ ፍ/ቤቱ ሰበር ሰሚው ችሎት ሊታይ የሚችል መሆኑን፤ በተመሳሳይ የክልል ጠ/ፍ/ቤት በክልል ጉዳይ ላይ የበላይና የመጨረሻ የዳኝነት ሥልጣን ቢኖረውም መሠረታዊ የህግ ስህተት ከተገኘ በክልሉ ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚው ችሎት እንደገና ሊታይ የሚችል መሆኑን ለማመልከት በቅደም ተከተል የተቀመጠ አቀራረጽ ነው የሚል ትርጉም ሊነሳ ይችላል፡፡

ሆኖም ከላይ ከተመለከቱት ሁለት አይነት የህግ አተረጓጎም ዘዴዎች በተጨማሪ ህጉ አሻሚ ነው ከተባለ የህግ አውጪውን ሀሳብ መሠረት በማድረግ ሊተረጉም ይገባዋል፡፡ የህግ አውጪው ሀሣብ ምን ነበር የሚለውንም የህገ-መንግሥቱ ጉባኤ ከያዛቸው ቃለ ጉባኤ (Minutes) መረዳት ይቻላል፡፡

የፍርድ ቤቶችን አወቃቀርና አደረጃጀት በተመለከተ የተዋቀረው ኮሚቴ ያዘጋጀው ንዑስ አንቀጽ የሰበር ሥልጣንን ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ብቻ እንጂ ለክልል ጠ/ፍ/ቤቶች እንዳልሰጠና በኋላ ግን የሰበር ሥልጣን ለክልሎችም እንደሚያስፈልጋቸው በማየት እንደአስፋፋው ከቁጥር 26-29 ገጽ 34-36 ያለው ቃለ ጉባኤ ስለሚያስረዳና ክርክሮችንም በፍትሐዊነት መቋጨት ያስችላል፡፡

በአገሪቱ ወጥ የሆነ የህግ አተረጓጎም እንዲኖር ይረዳል የሚሉትን ነጥቦች መነሻ በማድረግ ምንም እንኳ የክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት በሰበር ሥልጣኑ ተመልክቶ እንደገና ያየው ቢሆንም የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር በፌዴራል ጉዳይ ላይ ብቻ ሳይሆን የክልልንም ጉዳይ በሰበር የማረም ሥልጣን ይኖረዋል በማለት በዚሁ ሰነድ ገጽ 43 ያስቀመጠ በመሆኑ፣ ህገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80 አቀራረጽ ከላይ ለተነሳው ክርክር በር ከፍቷል ከሚባል በቀር የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰበር ሥልጣን በፌዴራል ጉዳይ ሳይወሰን የክልል ፍ/ቤቶች የሰጧቸውንም የመጨረሻ ውሣኔዎች በሰበር የማረም ሥልጣን ህገ-መንግሥታዊ መሠረት ያለው መኑን ያስረዳል የሚለው ነው፡፡

1.2.3. ባ ዛ ክልል ሥልጣ (Local Jurisdiction)

ይህ ዓይነቱ የዳኝነት ሥልጣን አንድን ጉዳይ ተቀብሎ ለመስማት እና ለመወሰን ዐቅም ካላቸው ፍ/ቤቶች መካከል በየትኛው ፍ/ቤት ቀርቦ መታየት እንዳለበት የሚያመለክት ነው፡፡ ያስፈለገበትም ምክንያት ለተከራካሪ ወገኖች ይልቁንም ለተከሳሹና ለምስክሮቹ ምቹ ሁኔታ ለመፍጠር ሲባል ነው፡፡

ክስ የቀረበለት ፍ/ቤትም ክሱን ተቀብሎ ለማከርከርና ለመወሰን በህጉ መሠረት በግዛት ክልል ላይ የተመሠረተ የዳኝነት ሥልጣን ያለው መሆኑን ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 19 እስከ 30 ድረስ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች በመከተል ማረጋገጥ ይገባዋል፡፡

አንድ ፍ/ቤት በግዛት ክልል ላይ የተመሠረተ የዳኝነት ሥልጣን ያለው መሆኑንና አለመሆኑን ለመለየት መሠረቱ በዚሁ ህግ በቁጥር 19 ላይ ተደንግጓል፡፡

በዚህም ድንጋጌ መሠረት የግዛት ክልል የዳኝነት ሥልጣን አስመልክቶ የተነገሩት ድንጋጌዎች እንደተጠበቁ ሆነው ወይም በተለዩ ሁኔታ እንዲወሰን በሌላ ህግ ካልተገለፀ በቀር በህጉ መሠረት ማናቸውም ክስ መቅረብ የሚገባው ተከሳሹ በሚኖርበት ወይም ለግል ጥቅሙ በሚሠራበት ክፍል በሚያስችለው ፍ/ቤት እንደሆነ ተመልክቷል፡፡ ይህም ማለት በቁጥር 19 በተመለከተው ብቻ ሳይሆን በተለየ ቦታ መቅረብ እንዳለበት አስገዳጅነት ባለው ሁኔታ በልዩ ድንጋጌ ወይም ፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ ከተደነገገ (ቁጥር 25) ክሱ ተከሳሹ በሚኖርበት ወይም ለግል ጥቅሙ በሚሠራበት ክፍል ሊቀርብ እንደማይችል የሚያስገነዝብ ነው፡፡

ይሁን እንጂ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 20 እና ተከታዩቹ ክሱ ተከሳሹ ከሚኖርበት ወይም ለግል ጥቅሙ ከሚሰራበት ቦታ ውጭ በሌላ ቦታ ክስ ማቅረብ እንደሚቻል ፈቃጅ በሆነ ሁኔታ ተደንግጎ ከተገኘ (ቁጥር 24(1) እና 27) ክሱ በከሳሹ ምርጫ ከሁለት በአንዱ ክስ የመመስረት መብት ያለው መሆኑን አመልካች ነው፡፡ ምክንያቱም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 19 ላይ ከዚህ ቀጥሎ ባሉት ቁጥሮች የተነገረው ድንጋጌ እንደተጠበቀ ሆኖ የሚለው ሀረግ ከቁጥር 19 ጀምሮ ያሉትን ፈቃጅ ድንጋጌዎች ሥልጣን ሊያስቀር የሚችል መነሻ አባባል ባለመሆኑ ነው፡፡ በመሆኑም የግዛት ክልል ሥልጣን ተከሳሹ በሚኖርበት ወይም ለግል ጥቅሙ በሚሠራበት ቦታ ብቻ የተወሰነ ሳይሆን እንደሌሎች ተከታይ ድንጋጌዎች ይዞት የሚወሰን ነው፡፡

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 10(1) ‹‹... ከቁጥር 19 እስከ 30 በተነገረው መሠረት ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤት ነገሩን ለመቀበል የሚችል የግዛት ክልል ሥልጣን ያለው ሌላ ፍ/ቤት መኖሩን ምክንያት በማድረግ ብቻ የቀረበለትን ክስ አልቀበልም ለማለት አይችልም በማለት የተደነገገውም ይህንኑ የቁጥር 19 ድንጋጌን ተርጉሞ መነሻ በማድረግ ነው፡፡ አንድ ጉዳይ ከአንድ ፍ/ቤት በላይ ሊቀርብ የሚችልበት ሁኔታ የሚያመክት ነው፡፡

ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤት የግዛት ክልል ሥልጣን የሌለው መሆኑን እንደተረዳ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 231(1)(ለ) መሠረት ተከሳሹን ከመጥራቱ በፊት ሥልጣን የሌለው መሆኑን በመግለፅ መዝገቡን ዘግቶ ማሰናበት ይገባዋል፡፡ ይህም ደረጃ ከታለፈ በግዛት ክልል ሥልጣን አወሳሰን ተጠቃሚው ተከሳሹ እንደመሆኑ መጠን እንደተከሰሰ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(2)(ሀ) መሠረት መቃወሚያ ማቅረብ ይኖርበታል፡፡ ይህ መቃወሚያ መቅረብ በሚገባው ጊዜ ካልቀረበ የግዛት ክልል ሥልጣን አለመኖር ትክክለኛ ፍርድን ለመስጠት

የሚያሰናክል ባለመሆኑ ተከሳሹ እንደተወው ከሚቆጠሩት የመቃወሚያ ምክንያት አንዱ በመሆኑ ዘግይቶ የሚያቀርበው ክርክር ተቀባይነት አይኖረውም፡፡

መቅረብ በሚገባው ጊዜ መቃወሚያው ቀርቦ እንኳ ፍ/ቤቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 245 መሠረት ህጉን በተሳሳተ መንገድ ተርጉሞ ሥልጣን አለኝ ብሎ ክርክሩን ቢቀጥል እና በመጨረሻም በዋናው ነገር ላይ ውሳኔ ከሰጠ የግዙት ክልል ሥልጣን በሌለው ፍ/ቤት በመታየቱ የተነሣ ፍትህ የተጓደለበት መሆኑን ተከሳሹ ካላረጋገጠ በቀር የግዛት ክልል ሥልጣን በሌለው ፍ/ቤት ታይቶ የተሰጠ ውሳኔ መሆኑን ብቻ መሠረት በማድረግ የይግባኝ አቤቱታ ማቅረብ እንደማይቻል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 10 ተመልክቷል፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 5)

የመወያያ ጥያቄዎች

1. ብሔራዊ የዳኝነት ስልጣን አለመኖርን ተከሳሹ በመቃወሚያነት ባያነሳ የሚያስከትለው ውጤት ምንድነው?

2. አባሪ ቁ.2 (የሰ/መቁ.2883) ላይ በቀረበው ጉዳይ አመልካች ግሎባል ሆቴል ኃ/የተ/የግል ማኅበር በተጠሪ ሚ/ር ኒኮላ አስፓፓቻት ዚስ ላይ በፌ/መ/ደ/ፍ/ ቤት በቀረበው ክስ ተጠሪ በአመልካች ሆቴል ለተገለገለበት ክፍያ የሰጣቸው የክፍያ ማዘዣዎች በባንክ ተቀባይነት በማጣታቸው ብር 85.467.24 ይከፈለኝ ብሎ ሲከስ ጉዳዩ የቀረበለት የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ተከሳሽ የውጭ አገር ዜጋ ስለሆነ የውጭ አገር ዜጋ የክርክር ተካፋይ በሚሆንበት ጊዜ የግለሰብ የዓለም አቀፍ ሕግ ጥያቄን የሚያስነሳ ስለሆነ በአዋጅ ቁ.25/88 አንቀጽ 11(2) (ሀ) መሰረት ጉዳዩን ለማየት ስልጣኑ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ስለሆነ ጉዳዩን ለማየት ስልጣን የለኝም በማለት ወስኖ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤትም ውሳኔውን አጽድቋል፡፡

   ይህ ጉዳይ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ ችሎቱም ከተከራከሪ ወገኖች አንዱ የኢትዮጵያ ሕግ ከአመልካቹ ሕግ ጋር ይጋጫል ወይም ይቃረናል በማለት በኢትዮጵያ ሕግ እንዳይዳኝ ወይም በራሱ ወይ በሌላ አገር ሕግ ጉዳይ እንዲታይና እንዲወሰንለት ሲያመለክት ወይም ለዳኝነት የቀረበው ጉዳይ በባህሪው ከአንድ በላይ የሆኑ የሕግ ስርዓቶችን ለጉዳዩ አወሳሰን የሚጋብዝና የየትኛው ሥርዓት ሕግ ተመራጭ ሊሆን ይገባል የሚለው ክርክር ሲነሳ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት በመጀመሪያ የፍትሐብሔር የዳኝነት ስልጣን አይቶ እንዲወሰን ከመደረጉ ውጭ በማናቸውም ሁኔታ ከተከራካሪ ወገኖች አንዱ የውጭ አገር ዜጋ በሆነበት ጊዜ ሁሉ በተከራካሪ ወገን ጥያቄ ባይነሳም ክርክሩ የፕራይቬት ኢንተርናሽናል ሎው ጥያቄ ያስነሳል ማለት መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት የሰር ፍ/ቤቶችን ውሳኔ በመሻር አመልካች በተጠሪ

ላይ ብር 85.467.24 እንዲከፍለው ያቀረበውን ክስ የፌዴራል መጀመሪያ ፍ/ቤት የማየት ስልጣን አለው ብሎ ወስኗል፡፡

በሌላ ውሳኔ ደግሞ በፍ/ብ/ይ/መ/ቁ 13258 ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በይገባኝ በቀረበ ጉዳይ ሚስስ ካሊዮፒ ባለስከጂስ ከሳሽ በመሆን በተከሳሽ ሚ/ር ጆን ቢ ባለስከጂስ ላይ በፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ ተከሳሽ ከሌላ ሽርኩ ጋር በመሆን ለድርጅቱ መንቀሳቀሻ ከተበደሩት 35,000.000 ድራክማ ወይም በኢትዮጵያ ብር 800,000 ውስጥ ድርሻውን 17,500.000 ድራክማ ወይም በኢትዮጵያ ብር 400,000 እንዲከፍል ይወሰንልኝ በማለት ለክሱ መነሻ የሆነው ውል የተፈረመው በግሪክ አገር መሆኑንና ተከሳሹም ዜግነቱ ግሪካዊ እንደሆነ በመግለጽ አመልክቷል፡፡

ተከሳሽ ለከሳሹ በሰጠው መልስ ጉዳዩ የአለም አቀፍ የግል ሕግን የሚመለከት ነው፡፡ ሁለቱ ወገኖች ያደረጉት ውል ከኢትዮጵያ ጋር በቂ ግንኙነት የለውም፡፡ ተከራካሪዎች የግሪክ ዜጐች ነን፡፡ መደበኛ መኖሪያችንም ግሪክ አገር ነው፡፡ ተከሳሽ በኢትዮጵያ ፍ/ቤት ለመዳኘት ፈቃደኛ አይደለሁም፡፡ በዚህ ምክንያት ፍ/ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ስልጣን የለውም በማለት ተከራክሮአል፡፡

ከፍተኛ ፍ/ቤቱም የተከሳሽን መቃወሚያ በመቀበል ጉዳዩን ለመዳኘት የብሔራዊ የዳኝነት ስልጣን የለኝም በማለት ክሱን ሰርዞአል፡፡

ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት ጠቅላይ ፍ/ቤትም ተከራካሪ ወገኖች የኢትዮጵያ ዜጐች አይደሉም፡፡ ውሉ የተደረገው በውጪ አገር ነው፡፡ የመልስ ሰጪ መደበኛ መኖሪያም በውጪ አገር ነው፡፡ በመሆኑም የኢትዮጵያ ፍ/ቤቶች መልስ ሰጪውን የሚዳኝበት በቂ ምክንያት አለ ሊባል አይችልም፡፡

ይህ ማለት ደግሞ ፍ/ቤቶች በጉዳዩ ላይ ብሔራዊ የዳኝነት ስልጣን የላቸውም ማለት ነው፡፡ የአዋጅ ቁ.25/88 አንቀጽ 11 (2) (ሀ) ተገቢነት ሊኖረው ይችል የነበረውም የከፍተኛው ፍ/ቤት ጉዳዩን ለማየት ይችል ዘንድ ብሔራዊ የዳኝነት ስልጣን ቢኖረው ነው በማለት የከፍተኛ ፍ/ቤት ውሳኔን አጽድቋል፡፡

በዚህ ጉዳይ ውስጥ የተነሱትን የሕግ ጥያቄዎች እለይ በተሻገር አባሪ ቁጥር 2 (የሰ/መ/ቁ/28883) ላይ ከተነሳው ጉዳይ ጋር በማስተያየት ልዩነታቸውን በማስቀመጥ ማብራሪያ ስጡበት፡፡

3. የፍ/ቤቶች ብሔራዊ የዳኝነት ስልጣን ከአለም አቀፍ የግል ሕግ ጋር ያለው ግንኙነት ምንድነው?

4. የግዛት ክልል የዳኝነት ስልጣን አለመኖሩን በማስመልከት ተከሳሹ መቃወሚያ ባያቀርብ ፍ/ቤቱ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.244 (3) መሰረት ተከሳሹ መቃወሚያውን ሆን ብሎ እንደተወው ቆጥሮ ሊያልፈው ይችላል? ፍ/ቤቱ የግዛት ክልል የዳኝነት ስልጣን እንደሌለው ሳይመለከተው ተከሳሹም መቃወሚያ ሳያቀርብ ቀርቶ በዋናው ጉዳይ ላይ ውሳኔ ቢሰጥ ተከሳሹ ይህንን ምክንያት በማድረግ ይግባኝ ቢያቀርብ ውጤቱ ምን ሊሆን ይችላል?

5. በክስ ማመልከቻ የተገለፀው የገንዘብ መጠን ወይም የሀብት ግምት በክሱ ውስጥ ካሉት ፍሬ ነገሮች አንፃር ሲታይ ተጨባጭነቱ ወይም ትክክለኛነቱ አጠራጣሪ መስሎ ሲታየው ፍ/ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የስር ነገር ስልጣን ያለው ወይም የሌለው መሆኑን ለመወሰን ምን እርምጃ መውሰድ አለበት?

6. **ተሻገር** አባሪ ቁጥር 4 (የፍ.ሥ.መ.ቁ.1381/85) ላይ የቀረበውን ጉዳይ ስንመለከት ከሳሽ በእጁ ያለችውን መኪና ተከሳሽ ቁልፍ አዘጋጅቶ በሩን በመስበር በኃይል ስለወሰደብኝ ሁከት ተወግዶ መኪናዋን ይመልስልኝ ብሎ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 18 መሰረት ያቀረበውን ክስ በማስመልከት ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሁከት ተወግዶ መኪናዋ ትመለስልኝ የሚል ጥያቄ የይዞታ ጥያቄ ነው። የይዞታ ጥያቄ ደግሞ በንብረት ከመጠቀም መብት ጋር የተያያዘ ስለሆነ መብቱ ኢኮኖሚ ነክ ነው። ኢኮኖሚ ነክ መብት በገንዘብ ሊገመት የሚችል መብት በመሆኑ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.18 ስር የሚወድቅ ስላልሆነ ሁከቱ ተፈጥሮበታል በማለት ክርክር የሚካሄድበት መኪና በገንዘብ ሊገመት የሚችል ስለ ሆነ ክሱ በፈ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.215 መሠረት ተገቢው የዳኝነት ተከፍሎበት ሊመሰረት ይገባል በማለት ጥያቄውን ውድቅ አድርጓል።

   ለፍ/ቤቱ የቀረበው ጥያቄ የመሬት ይዞታዬ በኃይል ስለተወሰደብኝ ሁከቱ ተወግዶ የመሬት ይዞታው ይመለስልኝ የሚል ቢሆን በውሳኔው ላይ ለውጥ ሊያመጣ ይችላል?

7. በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/18 መሠረት ሊቀርቡ የሚችሉ የክስ አቤቱታዎች ምን አይነት ጉዳዮችን የሚመለከቱ ናቸው? ምሳሌዎችን በማንሳት ተወያዩባቸው።

ክፍል 2. የክስ አመሰራረት፣ አቤቱታን ስለማሻሻል እና የተከራካሪዎች መጣመር

2.1. የክስ አመሰራረት

ባሥፔሐብሔር ክስ ባሚ መረው ጸሳሽ ባክስ ማመልጸኖው ት ክርክሩ ት ለመ ገቼ ሥልኃ ት ባለው ሥ/ቤፔ መዝ ብ ቤፔ ሲቨስ ባ ችው። ባክስ ማመልጸኖው ባጸሳሽት ባክስ ምክንቨ ኖ ጸሳሽ ባሚነ ብቀውት ፖችፔ በ ልኽ ት ቨመለክፔ ብነ በቃል። ባክስ ማመልጸኖው በተለብም አመልካቷ መብቱት ባሚነ ብቅበፔት ሥሬ ትር በአ ሩ ባቨዘ በሥ/ሥ/ሥ/ሕ ቁነር 222 ሥር ትተተተት ው ክሱ ባሚቀርብለፔት ሥርታ ቤፔ ስም ባሚቨስኖልበፔት ቦ ፣ባክሱት አርዕስፔ፣ ባጸሳሹት ስም፣ ልብ መ ለ ውት፣ ባሚ ርበፔት ቦ መነ ሪቨው ባሚሰነ በፔት አታራሻ፣ ጸሳሽ ወብም ተጸሳሽ በህ ኖሎ ባለውም ባተባለ ሲሆት ብህትት ሥሬ ትር፣ ጸሳሽ ክስ ባሚቨቀርበው በነ በቃኘፔ፣ በወጺልኘፔ ወብም በትረ ወ ኘፔ ባሆት ትተሆት ክሱት ለማቅረብ ቨለውት ሥልኃ ት፣ ለክሱ ምክንቨፔ ባሆትፔት ትሮኖ ኽዚህ ትሮኖ ባተወነ ሩበፔት ጊዜ ሥሥራ፣ ሥ/ቤቱ ፡ ብት ለመቀበል ሥልኃ ት ቨለው ስለመሆት ባሚቨስረ ውት ሁኔ ፣ ተጸሳሹ ለክሱ ተነ ቨቂ ወብም ላዋ ባሚሆንበፔት ምክንቨፔ፣ ለክሱ ምክንቨፔ ባሆነውት ትር ምፔ ባሚነ ባቀውት ፖችፔ ቨካተተ መሆት ብ ርበ ል (ባሥ/ሥ/ሥ/ሕ ቁነር 80፣222 224 ብመለጸ ል)።

ጸዚህም ባሻ ር ጸሳሽ ጸክስ ማመልጸኖው ር ባምስክሮኖት ስም ዝርዝር ጸትአታራሻ ው፣ባሚጎ ሩበፔት ምክንቨፔ ት ሁም ባሰትታ ማስረ ሥኖት፣ ማስረ ሥቷ በ ባማቭ ገፑ ጸሆትም ባሚ ገዝቦፔት ሥሥራ በማት ትተሚ ገፑ በመ ለኽ አቨብዞ ካቀረበው ዝርዝር በቀር ሌላ ማስረ ባሌለው መሆትት አረ ማቅረብ ቭ ርበ ል (ባሥ/ህ/ሥ/ሥ/ቁጎ ር 223 ቭመለጸ ል)።

ባክስ ማመልጸኖ ባክሱት ሥሬ ት ር በአ ሩ ት ዟቭዝ ባተተት በፔ ዋ ው ምክንቨፔ ተጸራካሪ ወ ኖ ሥሬውት ጸ ለባ ሳብለብ በተወ ው ባሚቨቀርቡ ጸሆት ባሙ ፔ መትዛዛፔት ስለሚቨስጸፔል ብህትት ለመጸላጸል ሥ/ቤቱ ልኮ ሆ ባቀረበለፔት ክርክር መርምሮ ተ ቢውት ፖቭፔ ት ሰጎ ለማስኖል ችው። ብኼው ባህ ጎ ዓላማ ቡት ብመ ዘትታም ህ አው ው ለ ሙ ባሚሆት ባክስ ማቅረቢቨ ዐርሞኖት አዘ በአባራቭፔ ጸሥ/ሥ/ሥ/ሕ ጎ ር አቨብዞ ል (ባሥ/ሥ/ሥ/ህ ሰትጎ ረቋ 1 ቭመልጸቱ)።

ጸሳሽ ባክስ ማመልጸኖውት ለሥ/ቤቱ ት ቀረበ ባሥ/ቤቱ መዝ ብ ሹም (ሬ ስፔራር) አቤቱ ው ጸላብ በተ ለኽው መልጹ ተሚል ባቀረበ መሆት አለመሆትት ት ሁም ስለፔክክለቾትቱ በአቤቱ አቅራቢው ውብም በወጺሉ መረ ጎ ት አለመረ ጎ ት መመርመር አቤቱ ው በዚህ ረ ታ ጎታለፔ ቨለበፔ ሆ ጸተ ገፑለጸሳሽ መመለስ ብ ርበ ል (ባሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 229ት ቭመለጸ ል)። በአትቬ ተ ሞ አቤቱ ው ጎታለፔ ባሌለበፔ ሆ ጸተ ገፑ ተ ቢው ፖቭፔ ተጸሥሎበፔ ዌብል ት ዟጸወፔ ብተረ ል (ባሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 214-215 230 ቭመለጸ ል)። ጸዚህ በኋላ ሥ/ቤቱ (ኣ ቷ) ጸሳሹ ባክስ ምክንቨፔ ቨለው መሆትት ጎ ብሦ በሥ/ቤቱ ባ ፖቭፔ ሥልኃት ውስጎ ቨለ መሆትት መመርመር በዚህ ረ ታ ጎታለፔ ካልተ ገፑተጸሳሽ ቀርቦ መልስ ት ሰጎ ማዘዝ ቭ ርበ ል (ባሥ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎ ር 231 233 ቭመለጸ ል)። ት ር ት አቤቱ ው ባክስ ምክንቨፔ ባሌለው ሆ ጸተ ገፑወብም ሥ/ቤቱ ጎ ብት ለማባፔ ባ ፖቭፔ ስልኃት ጸሌለው ሥ/ቤቱ ተጸሳሽት መጎራፔ ሳቨስወል አቤቱ ውት መሠረዝ ቭ ርበ ል (ባሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 231 ቭመለጸ ል)።

ስለክስ አመሠራረፔ ህ ጎ በአ ሩ ጸላብ በተ ለኽው መልጹ ቢተት ም በተ ባር ት ጸህ ጎ ር ባማቭኃኃሙ ተ ባራፔ ሲወኽሙ ብስተዋላል። አት ትታ ዟዜ ባሚቀርቡ ባክስ ማመልጸኖሥኖ በክሱ በተጎራቭፔ (በተጸሳሽቭፔ) ባሚቀርበው ማት ትተሆት ትኳ ባማቭ ልካ ሲሆት ብህ ጎታለፔ ት በሬ ስፔራር ኮ/ቤፔም ሆት በ ኣኖ ሳብመረመር ት ሁ መጎሪቨ ሲወኃ ብስተዋላል። ትተዚሁም ባሚጎ ባቀው ፖቭፔ ምት ትተሆት ልኮ ሳቨብር ጎ ስለፔክክለቾት ውም በባለ ጎ ብ ወብም በወጺሉ ሳብረ ጎ ጎ ሳብወረሙ ባሚቀርቡ አቤቱ ሥኖ ቁጎራ ው ቀላል ባማብባል ቢሆትም ዝዚህ አቤቱ ሥኖ ጸት ታው ው ብቁ ሆችው መዝ ብ ት ጸወፔ ጸመተረ ጎም ሌላ ተጸራካሪ ወ ት ባዐርም ጎታለፔት ጎ ቅሶ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ማቅረብ ትተማብኖል ባሚተት ው ባሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 244(4) ባተጎ ቀሰ በዚህ ጎታለፔ ባለው አቤቱ ክርክሩ ት ቀጎ ል ባሚተረ በፔ አ ኃሚም ብስተዋላል። በር ጎ ባሥፔሕ ሥርአፔ ማሻሻቨ ዞሮ ራም ተ ባራዊ መሆት ጸ መረ ወ ህ ጸሥተቾ መሻሻል ባ ባ ቢሆትም ጎታለቱ ት አሁትም ቢሆት ሙሉ በሙሉ አልተወ ተም።

ስለሆችም ሥ/ቤ ኖ ጸልምታ ባተወረሰውት አሠራር ፔተው ህ ጎት በመጸተል ተ ቢውት ሥፔህ መስጎፔ ብጎበቅባ ዋል።

(አየለ በአባሪ 1)

ባመወሸሸ ጎ ሸቁዎኖ

1. በዎ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎ ር 222 - 224 ታት ኃዎኖ መሠረፔ ተሚል በዎ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎ ር 92 - 93 ታት ኃዎኖ መሠረፔ በባለ ጎ ብ ወቭም በወጺሉ ተወርሞ ተረ ቨልቀረበውት አቤቱ ባዎ/ቤቱ ሬ ስፔራር ተቀብሎ ዌቭል ት ጾወፔ ቢቨተር ቾው በዎ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎ ር 231 ታት ኃ ባተሰጎ ውት ሥልኃ ት በመጎ ቀም ባክስ ማመልጾኖው ቨለበፔ ጎታሰፔ ርሞ ት ፈቀርብ ለማዘዝ ቭኖሟል?

2. ባዎ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎ ር 244(4) ታት ኃ ዓላማው ባዐ ርም ጎታሰፔ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ ት ቭቀርብ ወኮሞ መጾልጾል ችው ውቭስ ባዐ ርም ጎታሰፔት አስመልክ ለሚቀርበው መቃወሚቨ ሊጎ ቀስ ባሚ ባው ፔክክለቾ ታት ኃ ባዎ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎ ር 244 አለመሆትት መ ለኮ ችው? መልሱ ባዐ ርም ጎታሰፔ በምትም መልጹ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ ሊቀርብ አቭኖልም ባሚል ጾሆት አትታ አቤቱ ማሚላፔ ባሚ ባውት ዐ ርም በህ ተት መወሰት ለምት አስወለ ?

2.2. አቤቱታን ስለማሻሻል

ፍርድ ቤት ውሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በማናቸውም ጊዜ በተከራካሪዎች ጥያቄ ሲቀርብለት ክሳሽ ክሱን እንዲያሻሽል ተከሳሽ ደግሞ ክርክሩን እንዲለውጥ ሊፈቅድላቸው ይችላል፡፡ ይህ ፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 91/1/ ስር ተደንግጎ ይገኛል፡፡ ገና ከመጀመሪያው ክስም ሆነ መልስ ሲቀርብ ህጉ የሚፈልጋቸውን መመዘኛዎች በሙሉ አሟልቶ መሆን እንዳለበት ተመልክተናል፡፡ በዚህ ሁኔታ ትክክለኛነቱ ተረጋግጦ የቀረበ አንድ አቤቱታ የማሻሻል ጥያቄ ሲቀርብበት የማሻሻያውን አስፈላጊነት አስቀድሞ ማረጋገጥ ይገባል፡፡ ስለዚህም ጥያቄው ስለቀረበ ብቻ አቤቱታ እንዲሻሻል ማድረግ እንደማይገባ ከዚህ መረዳት ይቻላል፡፡ በድንጋጌው ስር እንደ ሰፈረው የማሻሻያው ጥያቄ ሊፈቀድ የሚችለው የክሱ መሻሻል ወይንም የክርክሩ መለወጥ ነገሩን ይበልጥ የሚያብራራ ወይንም ትክክለኛ ፍትህን ለመስጠት የሚረዳ ሆኖ በተገመተ ጊዜ ብቻ ነው፡፡

በአንጻሩ ግን አንዳንድ ጊዜ ከላይ የተገለጸውን አላማ የማያሳኩ የማሻሻያ ጥያቄዎች በፍርድ ቤት በኩል ሲፈቀዱ ይታያል፡፡ አንዳነዶቹ የጉዳዩን ውሳኔ ማግኘት ለማዘግየት ብቻ ያለሙ ናቸው፡፡ ፍርድቤት የዚህ አይነቱን ጥያቄዎች መቀበል አይኖርበትም፡፡

ሌሎች ችግር ያለባቸው የማሻሻያ ጥያቄዎችም አንዳንዴ ይከሰታሉ፡፡ እነዚህኛዎቹ አመልካቾች አግባብ ባለው ጊዜ ያላቀረቡትን ማስረጃ ለማቅረብ እንደአቋራጭ የሚጠቀሙባቸው ናቸው፡፡ በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 137/1/ መሰረት ተከራካሪዎች መቅረብ የሚችሉትን የሰነድ ማስረጃ በመጀመሪያው ቀነ ቀጠሮ ማቀረብ ግድ ነው፡፡ በመጀመሪያው ቀነ ቀጠሮ ያልቀረበ ማስረጃ ወደፊት ሊቀርብ የሚችልበት የራሱ የሆነ መመዘኛ እና ስርአት ያለው ሲሆን ይህም በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 256 ስር ተደንግጉ የሚገኝ ነው፡፡ ስለዚህም ተከራካሪዎች የአቤቱታ ማሻሻያ ደንብን ተከራካሪዎች በመጀመሪያው ቀነ ቀጠሮ ያላቀረቡትን ማስረጃ ለማቅረብ የሚጠቀሙበት ማቋረጫ እንዳያደርጉት የቀረበላቸውን ጥያቄ በጥንቃቄ ሊፈትሹት ይገባል፡፡

የመወያያ ጥያቄዎች

1. የማሻሻያው ጥያቄ ሊፈቀድ የሚችለው የክሱ መሻሻል ወይንም የክርክሩ መለወጥ ነገሩን ይበልጥ የሚያብራራ ወይንም ትክክለኛ ፍትህን ለመስጠት የሚረዳ ሆኖ በተገመተ ጊዜ ብቻ ነው፡፡

አቤቱታን የማሻሻል ጥያቄ ትክክለኛ ፍትህን ለስጠት ይረዳል የሚባለው በምን አይነት ሁኔታ ነው? ምሳሌ እየጠቀሳችሁ ተወያዩበት፡፡

2. በመጀመሪያ ቀነ ቀጠሮ ያልቀረበ ማስረጃን ለማረብ ሲባል አቤቱታን ለማሻሻል የሚቀርብ ጥያቄ ሁሌም ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም የሚል እምነት አለዎትን? ለምን?
3. አቤቱታን ስለማሻሻል የሚመለከቱ ድንጋጌዎች መተርጎም ያለባቸው በጠባቡ ነው ወይስ በሰፊው?

2.3. የተከራካሪዎች መጣመር እና ጣልቃ ገብነት

በፍትሐ ብሔር ሥነሥርዓት ሕግ ውስጥ አንዱ ዋና ክፍል የተከራካሪዎች ሁኔታን የሚመለከተው ነው፡፡ ይህም የከሳሾችን እና የተከሳሾችን መጣመር፣ በክርክር ውስጥ ጣልቃ ገብ ሆኖ መከራከርን እና በሶስተኛ ወገን ተከሳሽነት መቀላቀልን የሚመለከት ነው፡፡ እነዚህን ሁኔታዎች የሚመራው የህግ ክፍል በትክክል ስራ ላይ እየዋለ መሆኑ ሊፈተሽ ይገባል፡፡ ስለዚህም እያንዳንዳቸውን በተናጠል ከዚህ እንደሚከተለው እንመለከታለን፡፡

2.3.1. የከሳሾች እና የተከሳሾች መጣመር

በአንድ በኩል ከአንድ በላይ ከሳሾች በሌላ በኩል ደግሞ ከአንድ በላይ ተከሳሾች በአንድ ክርክር ውስጥ ሊኖሩ የሚችሉበትን ሁኔታ ህጋችን ደንግጎ ይገኛል፡፡ የከሳሾችን ከአንድ በላይ መሆን የሚመለከተው የፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 35 ሲሆን በዚህ ድንጋጌ መሰረት ከሳሾች ሁለት ወይንም ከዚህ በላይ ሆነው መቅረብ የሚችሉት ከሁለት ዓይነት ሁኔታዎች አንዱ የተሟላ እንደሆነ ነው፡፡ አንደኛው ሁኔታ ለክሱ መነሻ የሆነው ሀብት ወይንም መብት የከሳሾቹ የጋራ መሆኑ ሲሆን ሁለተኛው ሁኔታ ደግሞ ሀብቱ ወይንም መብቱ በተናጠል የየራሳቸው ቢሆንም እንኳን በሚቀርበው ክስ ሊወሰን የሚችለው የህግና የስረነገር ጭብጥ አንድ አይነት መሆኑ ነው፡፡ ስለዚህም ሁለት ወይንም ከበዚያ በላይ ከሳሾች በአንድ ክስ ውስጥ ተጣምረው ሲቀርቡ ከነዚህ ሁኔታዎች ውስጥ ቢያንስ አንደኛው የተሟላ መሆኑን ማረጋገጥ የሚገባ ነው፡፡

በአንድ ክስ ውስጥ የተከሳሾችን መጣመር የሚመለከተው የፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 36 ነው፡፡ በዚህ ህግ ድንጋጌ መሰረት በመርህ ደረጃ ሁለት ወይንም ከዚያ በላይ ተከሳሾች በአንድ ክስ ውስጥ ሊካተቱ የሚችሉት አንድ ሁኔታ ተሟልቶ ሲገኝ ነው፡፡ ይህም በንዑስ ቁጥር አንድ ስር እንደተገለጸው በሚቀርበው ክስ ሊወሰን የሚችለው የህግና የስረነገር ጭብጥ አንድ አይነት መሆኑን የሚመለከተው ሁኔታ ነው፡፡ ይሁንና ድንጋጌው ንዑሳን ቁጥሮች 2-5 ባሉት ሁኔታ ዎች ከላይ የተገለጸው ሁኔታ ባይሟላም ሁለትና ከዚያ በላይ ተከሳሾች ተጣምረው ክስ ሊቀርብባቸው የሚችል መሆኑን መረዳት ያስፈልጋል፡፡

የመወያያ ጥያቄዎች

1. የተከራካሪዎች ባንድ ውስጥ መጣመር የሚኖረውን ጥቅም እና ጉዳት አንስታችሁ ተወያዩባቸው።
2. በአንድ ክስ ውስጥ በከሳሽነትም ሆነ በተከሳሽነት ሊጣመር የሚገባ ሰው ሳይጣመር ቢቀር በክሱ ላይ ምን ውጤት ያስከትላል?

2.3.2. ኃልቃ ስለመ ባፔ

ኃልቃ ብትፔ በአትታ ባዎፔሐብሔር ክርክር ተካዊብ ቨልትበረ ሰው ባክርክሩ ተካዊብ ባሚሆንበፔ መብፔ ጎ ቅሙት ለማስጎበቅ ባበጹሉት ክርክር ባሚቨቀርብበፔ ሥርአፔ ነው። በአትታ ክርክር ተካዊብ ቨልትበረ ሰው አትታም በራሱ ጎ ቨቂትፔ አሊቨም በተጸሳሽ ጎ ቨቂትፔ ባክርክሩ ተካዊብ ት ሂት ሊተረ ብኖላል። ጸዚህም ባሻ ር ዓቃቤ ሕ በዎፔሐ ብሔር ክርክር ኃልቃ ሊ ባ ስለሚኖልበፔ ሁት ም በህ ባተተት ሲሆት ቀጎ ሎ ትዚህት በዝርዝር ትመለጸ ለት።

2.3.2.1. በኃልቃ ብ ጎ ቨቂትፔ ኃልቃ ስለመ ባፔ

በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 41 ሥር ትተተተት ው ሌሎኖ ተጸራካሪ ወ ኖ ባሚጸራጸሩበፔ ጎ ብ ቨ ባቾል ባሚል ሃስተቾ ወ ት ጸዎርታ ውሳቴ በዋፔ ኃልቃ ብ ሆ ለመጸራጸር ብኖላል። ት ር ት ባክርክሩ ተካዊብ ቨልሆት ሃስተቾ ወ ት ኃልቃ ብ ለመሆት በሌሎኖ ወ ኖ መካጸል በሚተረ ው ክርክር ባሚሰጎው ውሳቴ በቀጎ መብቱት ጎ ቅሙት ባሚችላ መሆትት ማስረ ፔ ብጎበቅበ ል። ብህም ማለፔ ውሳቴው ባክርክሩ ተካዊብ ቨልሆንውት ሰው መብፔ በሚ መልጹ በቀጎ ባሚወሃም መሆትት ብህትትም ሌላ አ ዲስ ክስ በማቅረብ ለማስቀረፔ ባማብኖል መሆትት ማረ ጎ ቨስወል ል። ስለሆንም ሶስተቾው ወ ት ሌላ አ ዲስ ክስ በማቅረብ ውሳቴው በመብቱ ጎ ቅሙ ላብ በቀጎ ተወሃሚ ት ብሆት ለመጸላጸል ባሚኖል ጸሆትኃልቃ ብትቱ ሊወቀታ አብ ባም።

ሶስተቾ ወ ት ኃልቃ ብ አቤቱ ውት በሚቨቀርብበፔ ጊዜ ባክርክሩ ተካዊብ ባልሆንበፔ ባሚሰጎው ውሳቴ መብቱት ጎ ቅሙት በምት መልጹ ትተሚችላ ማሳባፔ ብጎበቅበ ል። ብህም ማለፔ አመልካኖ ኃልቃ ለመ ባፔ ባወለ በፔት ምክንብፔ በዝርዝር ማቅረብ ብ ርበ ል። በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 41(2) ላብ «ባኃልቃ ብትቱ ማመልጸኖ በክሱ ውስጎ ቨ ባቾል ባሚልበፔት ምክንብፔ ባሚዘረዝር በተለብም ባመብቱት ሁት ባሚ ልኮ መሆት አለበፔ» ተብሎ በ ልኮ ተተት ቿል። በመሆትም አመልካኖ « ት በሌለሁበፔ ክርክር ተተር ውሳቴ ቢሰጎ መብ ብችላል» ባሚል ታምት አቤቱ ቢቨቀርብ አቤቱ ው ተቀባብትፔት ሊቨ ፖ አብ ባም። ባኃልቃ ብትቱ አቤቱ ሊቀርብ ባሚ ባው ጊዜ ለማራዘምም ጎ ብት ለማቿትፔ ሊሆት

አቭ ባም። ትር ት አት ትታ ጊዜ ም/ቤ ኖ ባኃልቃ ብትቱ ምክትቨፔ ተዘርዝሮ ቨልቀረበውት አቤቱ ምር ሲቀበሉ ቭስተዋላል።

በአትታ ም/ቤፔ በቀረበ ክርክር ባል ሚስፔ ቤ ውት ሽነው ችር። ጸተወሰት ጊዜ በኋላ ባል ባሸቨ ዋ ተነ ቆ ቨልተጸወለው መሆችት ልኬ ውሉ ት ጠርስ በ ቋ ላቭ ክስ መስር ል። በዚህም መሠረፔ ክርክሩ ለረ ም ወራፔ ሲካሄታ ቆቭ ጸአስር ጸማቨትሱ ቀነሮዎኖ በኋላ ምስክር ለመስማፔ ተቀነሮ ሳለ በሸቨ ውሉ ላቭ በሻ ችፔ ወርማ ባችረኖው ባጸሳሸ ሚስፔ ውሉት መወረሚት ሳፔክታ ሚስፔት ት ብኖ በመ ለኮ ባኃልቃ ብችፔ አቤቱ አቅርባለኖ። አቤቱ ው ባቀረበለፔ አሚ ታ ም/ቤፔ አቤቱ ው ባኃልቃ ብትቱት ምክትቨፔ ባማቭዘረዝር መሆችት ልኬ ውታቅ ቨተረ ሲሆት አመልካ አቤቱ ዋ ውታቅ ጸተተረ ባፔ በኋላ ቭ ባገቭት ለበላቭ ምቤፔ ባቀረቡናበፔ ወቅፔ ኃልቃ ለመ ባፔ ባወለ ኖበፔት በርካ ዝርዝር ምክትቨ ኖት አቅርባለኖ። ኃልቃ ቧ ችዚህት ዝርዝር ምክትቨ ኖ ለአሚ ታ ም/ቤፔ ባለማቅረቧ ባክርክሩት ዕታሜ አላ ባብ አራዝማለኖ። አልዐ ተርዐም በአሚ ታ ም/ቤፔ ቨልቀረበ አ ጠስ ክርክር በቭ ባፖ ሰሚ ም/ቤፔ ሊቀርብ ትተማቭኖል ባም/ህ/ሥ/ሥ/ቁነር 329 ስለሚተት ኃልቃ ብ ለቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ቨቀረበኖ ው ዝርዝር ትር ት አ ጠስ ምክትቨ ኖ በህ ፣ አ ባብ ተቀባቭትፔ ላቭ ራ ው ስለሚኖል መብ አተ ላቭ ሊወታቅ ባሚኖልበፔ ሁት ም ቭ ራል። ስለሆችም ተጸራካሪ ወ ኖ ክርክሮኖ ውት በሙሉ ሕ ፣ በሚተት ው መሠረፔ ክርክሩ በአሚ ታ ም/ቤፔ ባተተረ ሳለ ሊቨቀርቡ ቭ ባል።

2.3.2.2. ሦስተኞ ወ ኖት በክስ ውስነ ስለማ ባፔ

አትታ ክስ ባቀረበበፔ ሰው ክርክሩ ተካሂ በመ ረሻ ላቭ ለክሱ ተነቨቂ ሊተረ ም ላቭተረ ም ቭኖላል። አት ትታ ጊዜ ተጸሳሸ ለክሱ ተነቨቂ ሆ ቢ ፖ ክስ ቨልቀረበበፔ ሌላ ሰው ለ ፣ ብ ላዋትፔ ሮበፔ ለተጸሳሸ ካሣ ለመክወል ወቭም ባታርሻ መዋ ለማታረ ባሚ ተታብፔ ሁት ቭ ራል። ስለሆችም ባዚህ አቭትቱ ላዋትፔ ቨለበፔ ሰው ባክርክሩ ተካዊቭ ት ጠሆት ተጸሳሸ ም/ቤቱት መነባቅ ትተሚኖል ባም/ሥ/ሥ/ህ ቁነር 43 ቭተት ል።

ሦስተኞ ወ ኖ በክስ ውስነ ባሚ በብፔ ምክትቨፔ በአትታ ፣ ቭ ላቭ ባሚችሱ ክርክሮኖት በሙሉ በአትታ ክስ አነቃሎ ለመወሰት ት ጠናል ችው። ተጸሳሸ ሶስተኞ ወ ት ተጸሳሾኖት ባክሱ ተካዊቭ ት ጠቭተር ው በመምቀታ በአትታ ፣ ቭ ላቭ ተተ ሚ ክስ ት ቭቀርብ ማታረ ቭኖላል። በሶስተኞ ወ ኖ ላቭ መብፔ ቨለው ተጸሳሸ ሌላ አ ጠስ ክስ ማቅረብ አቭ ርበፔም። ሦስተኞው ወ ት ተጸሳሸ ባክሱ ተካዊቭ ት ጠሆት ነ ቨቂው በተጸሳሸ ቀርቦ ተቀባቭትፔት ባ ዥ ጊዜ ም/ቤቱ ጸሳሸ በተጸሳሸ ላቭ ቨቀረበውት ክስ በሚመረምርበፔ ወቅፔ ተጸሳሸ በሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ላቭ ቨቀረበውት ነ ቨቂም አብሮ ቭመረምራል። በመሆትም ተጸሳሸ ለጸሳሸ ነ ቨቂ (ክስ) ላዋትፔ ቨለበፔ መሆት በተመሳሳቭ መልጹ ሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ለተጸሳሸ ነ ቨቂ ላዋትፔ ቨለበፔ መሆት ጸተወሰት ሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ክምቨውት በቀነ ለጸሳሸ ሊወቭምለፔ ቭኖላል።

ትር ት ውሳኔው ባሚሰነው ተጸሳሸ ለጸሳሸ ት ጠምል ት ጠ ሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ለጸሳሸ ት ጠምል አለመሆት ልብ ሊባል ቭ ባል። ምክትቨቱም ጸሳሸ በሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ላቭ ቨቀረበው አት ኖም ነ ቨቂ ባሌለ በመሆት ጸሳሸ ፖችቱት ካልነባቀው ሰው ላቭ ለማ ገቬ አቭኖልም። በሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ላቭ

ኅቨቁ ቨቀረበው ተጾሳሽ በመሆት ዋ ው ውሳት በተጾሳሽ ላብ ጾተላለወ በኋላ ሶስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ባለበፔ ላዋትፔ መነ ት ለተጾሳሽ ካሣውት ወብም ባታርሻ መዋ ውት ት ፈጾመል መወሰት ብ ርበ ል። ትር ት በተ ባር ትተሚ ባው ም/ቤ ኖ ባተጾሳሸት ባሶስተቾ ወ ት ተጾሳሸት ባ ላዋትፔ መነ ት ካረ ነ፡ በኋላ ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ባለበፔ ላዋትፔ መነ ት ዕ ውት በቀነ ለጾሳሽ ት ፈጾመል ሲወስት ብስተዋላል። ብህ አሠራር ት በህ ቨልተተ ወ ጾሳሽ ካልነ ባቀው ሰው ላብ ፖትፔት ት ፈቨ ፖ ባሚቨብር በመሆት አ ባብትፔ ቨለው መስሎ አብ ብም።

በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁነ ር 43 ላብ ትተተተት ው ሦስተቾ ወ ት ባሆት ሰው ባክሱ ተካዊብ መሆት ቨለበፔ ተጾሳሽ ጾሶስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ላብ ካሣ ወብም ታርሻ በሚነ ብቅበፔ ጊዜ ኈው። ስለሆኽም ተጾሳሽ ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሸት ባክሱ ተካዊብ ለማታረ በሚነ ብቅበፔ ጊዜ ሦስተቾው ወ ት ተጾሳሽ ካሣ ወብም ታርሻ ለመክወል ባሚ ተታብፔት ምክትቨፔ ባታርሻውት መነ ት በመጾላጾቨ መልሱ በ ልኮ ማመልጾፔ ብህትትም ባሚቨስረቱ ማስረ ዎኖት አቨብዞ ማቅረብ ብ ርበ ል። ም/ቤቱ ባዚህ አብትፔ ኅቨቁ በቀረበ ጊዜ ባተጾሳሸት ማስረ ዎኖ አኅ ቢትፔ ብኖ መርምሮ በተጾሳሽ ኅቨቁ ላብ ውሳት ብሰኃል። በመሆትም ባቀረበው ባተጾሳሽ ማስረ ሲ ብ ሶስተቾ ወ ትት ባክሱ ተካዊብ ለማታረ ባቀረበው ኅቨቁ ለም/ቤቱ አ ባብትፔ ቨለው መስሎ ጾ ባው ባጾሳሽ ባክስ ማመልጾኖ ባተጾሳሽ ባመጾላጾቨ መልስ ለሶስተቾ ወ ት ት ፈተርስ ተተር ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ በ ፡ ብ ላብ ቨለውት መልሱት ብዞ ት ፈቀርብ ፔዕዛዝ ብሰኃል። ስለሆኽም ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ባክሱ ተካዊብ ት ፈሆት በቀረበው ኅቨቁ ላብ ተቃውሞ ቢ ረው ተቃውሞውት ሊቨቀርብ ባሚኖለው በምርታ ቤቱ ፔዕዛዝ መሠረፔ በ ፡ ብ ላብ ጾሚቨቀርበው መልስ ር በአትታትፔ መሆት ሊዘት አብ ባም። ስለሆኽም ም/ቤቱ ባሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ መኃመር ፔክክለቾ መሆት አለመሆትት አስመልክ ባመ ረሻ ውሳት ባሚሰነ ው ሦስተቾው ወ ት ባሚቨቀርበውት ተቃውሞ ጾመረመረ በኋላ ኈው። ሆ ም ት በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁነ ር 43(2) ሥር ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ «ም/ቤቱ በወሰኽው ቀት ቀነ ሮ ት ፈቀርብ መነ ሪቨ ጾተላጾለፔ ቀት ምሮ በክሱ ውስነ ት ለ ሆ ብቆነ ራል » ተብሎ ባተተት ውት መሠረፔ በማታረ ም/ቤቱ ባተጾሳሸት ኅቨቁ ተቀብሎ ሦስተቾው ወ ት ባክሱ ተካዊብ ት ፈሆት ጾ ዘዘ ሦስተቾው ወ ት ባመኃመሩት አ ባብትፔ ለመቃወም ትተማብኖል ተ ልኾ አት ትታ ም/ቤ ኖ ውሳት ባሚሰነ ብፔ አ ኃሚ ብ ቨል። በመሠረቱ ባተጾሳሽ ኅቨቁም ሆት ተጾሳሽ ኅቨቁውት ለማስረ ፔ ቨቀረበው ማስረ ፔክክለቾ መሆት አለመሆት ባሚረ ነ ው በዚህ ላብ ባሚቀርብ ክርክር ማስረ ቢ ር ቀርቦ ጾተመረመረ በኋላ ት ፡ ኅቨቁውት ማስረ ውት ተጾሳሽ ስላቀረበ ብኖ አብተሰም። በመሆትም ተጾሳሽ ባሶስተቾ ወ ት ኃልቃ ብትፔት በመነ ባቅ ቨቀረበው ክርክር ብህትት ክርክሩት ለማስረ ፔ ቨቀረበው ማስረ ፔክክለቾትቱ ባሚረ ነ ው ሦስተቾው ወ ት ተጾሳሽ ቀርቦ ባሚቨሰማው ክርክር ማስረ ተመርመሮ ት ፡ ብህ ባልሆኽፔ ባተጾሳሽ ክርክር ማስረ ሙሉ በሙሉ ፔክክል ትተሆት ተተር መተምተሙ ባዎፔህት ሚዛ ዊትፔ ባሚቨቻታል ኈው።

ጾሦስተቾ ወ ት ኃልቃ ብትፔ ር ተቨብዞ ባሚችለው ሌላው ኅቨቁ ተጾሳሽ ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ት ፈኃመርለፔ አቤቱ አቅርቦ ፔዕዛዝ ጾተሰነ ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ባክርክሩ ተካዊብ ጾሆት በኋላ ተጾሳሽ በሶስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ላብ ቨቀረበውት ኅቨቁ ለማትሳፔ መኖል አለመኖሉ ኈው። ብህት በተመለጾተ አት ትታ ም/ቤ ኖ ባሶስተቾ ወ ት ተጾሳሽ መውኃፔ ባጾሳሸት ኅቅም ባሚ ጾሆት ተጾሳሽ በሶስተቾ ወ ት ተጾሳሽ ላብ ቨቀረበውት ኅቨቁ ለማትሳፔ ትተማብኖል ልኾው ባተጾሳሸት ኅቨቁ ባለመቀበል ሦስተቾ ወ ት ተጾሳሽ በክርክሩ ት ፈቀነ ል ፔዕዛዝ ባሰነ ብፔት ሁት ባዚህ ኮ ሑዎ አዘ ተመልክ ል። ትር ት

ባ3ኞ ወ ት ተጸሳሽ ኃ ልቃ ብትኼ ቨስወለ ው ለተጸሳሽ ጎ ቅም ት ፈ ለጸሳሽ ጎ ቅም አለመሆት ልብ ሊባል ቭ ባል። በመሆትም ተጸሳሽ ጎ ቅሙት ለመተው ጸመረጎ ጎ ቨቁውት ማትሳቱ ባጸሳሸት መብኼ ወቭም ጎ ቅም ባሚ መሆት አለመሆት ባሚ ቭበኼ አት ኖም ምክትቨኼ ባለም። ክርክሩ ቀጎ ሎ ውሳኄ ቢቨ ፖ ትኳ ጸሳሸ ምርቱ ት በቀጎ በሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ላብ ባሚቨስወኽምበኼ ባህ አ ባብ ባለም። በመሆትም ተጸሳሸ በሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ላብ ቨቀረበውት ባማኃ መር ጎ ቨቁ ጸማትሳኼ ባሚጸለጸልበኼ አት ኖም ባህ አ ባብ ባለም።

ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸት ባክሱ ተካዊብ ጸማታረ ር ተብብዞ ባሚትላው ሦስተኞው ጎ ቨቁ ባጸሳሸት ክስ አ ባብትኼ አስመልክ ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ክርክር ሊቨቀርብ መኖል አለመኖሱ ትው። በተለብም ዋ ው ተጸሳሸ ክሱት አም መልስ በሰጎ ጊዜ ሦስተኞ ወ ት ቀርቦ ክሱት በመካታ ክሱት ሊቨስተባብሉ ባሚኖሱ ማስረ ዎኖት በማቅረብ ባጸሳሸት ክስ መሞ ኼ መኖል አለመኖሱ አጸራካሪ ሆ ብ ቨል። በአትታ በጹል «ጸሳሸ በተጸሳሸ ላብ ቨቀረበውት ክስ ሦስተኞው ወ ት በ ላዋትኼ መጎ ባቅ ብ ባዋል ሲል ተጸሳሸ ባመለጸተው መሠረኼ ብህ ሦስተኞ ወ ት ቀርቦ በክርክሩ ውስጎ በመ ባኼ መልስ ት ጪጎ ዎ/ቤቱ አዞ መጎ ሪቨው ጸተረሰው በኋላ ቀርቦ መልስ ሳብሰጎ ውብም አላዋ ባማብሆትበኼት ምክትቨኼ በማስረ ኼ ሳብጸራጸር ባቀረ ትዘሆት ዋ ው ተጸሳሸ ባተወረተብኼት ዎርታ ትተተቀበለ ተቆጎ ሮ ተጸሳሹ ባመለጸተው መጎ ት በአላዋትኼ ባሚጎ ባቅበኼት ታርሻውት ት ጸዎል» ትተሚ ተታ ተ ልኽ በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 76 ሥር ተተት ብ ቾል። ብህ ባሕ ፡ ባአማርኞ ቅ ፈ ታት ፣ ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ባጸሳሸት ክስ በማስተባበል ለመጸራጸር ስለመኖሱ ልኮ አታር ባቨስቀምጎ ም ባህ ፡ ባ ት ሊዘኞ ቅ ፈ ት “Where a third party duely summoned to appear under Art. 43(2) fails without good cause to appear for the purpose of disputing the plaintiff’s claim as aginst the defendant on whose behalf the summons was issued, or his own libility to the defendant, he shall be deemed to admit the validity of the decree passed against such defendant and his own liability to contribute or indemnify, as the case may be, to the extent claimed by the defendant’’ በማለኼ ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ባራሱት ላዋትኼ በተመለጸተ ብኖ ሳብሆት ተጸሳሸ ለጸሳሸ ቨለበኼት ላዋትኼ ምር በማስተባበል ለመጸራጸር ትተሚኖል መጎ ሪቨው በአ ባቡ ተርሶኼ ካልቀረበም በዋ ው ተጸሳሸ ላብ ባሚሰጎ ውት ዎርታ ኼክክለኞትኼ አም በተጸሳሸ በተጎ ባቀው መጎ ትም ባታርሻውት ለማዋኃ ኼ ወብም ካሣውት ለመክወል ወቅ ትተቀረ ትተሚቆጎ ር ብተት ል። በመሆትም ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ በዎ/ቤቱ መጎ ሪቨ መሠረኼ ስጸ ቀረበ ታረስ ጸሳሸ በተጸሳሸ ላብ ቨቀረበውት ክስ አስመልክ ባማብጸራጸርበኼ አት ኖም ምክትቨኼ ባለም። ብሁት ት ፈ ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸ በ ፡ ብ ላብ ቨለውት ክርክር ማቅረብ ጸሚ ባ በቀር ባራሱት ባጸሳሸት ላዊ ትባቱት ኖት በማትሳኼ በጸሳሸ ላብ መጸራጸሪቨ ሊቨቀርብ አብ ባም። ምክትቨቱም ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሸት ቨስጎ ራው ተጸሳሸ ት ፈ ጸሳሸ ባለመሆት ሱት ባላስጎ ራው በ ሱ ላብ ክስ ባላቀረበው ሰው ላብ ላዊ ትባቱቱት አትስ መጸራጸሩ አ ባብትኼ ቨለው አብተለም። በመሆትም ክርክሩ ባጸሳሸት ባሶስተኞ ወ ትት ባ ል ትባቱኼ ባማብመለጸኼ ስጸሆት ታረስ ሶስተኞው ወ ት ባጸሳሸት ክስ ለማስተባበል ዕታል ሊተወ አብ ባም።

ብሁት ት ፈ ሶስተኞው ወ ት ለተጸሳሸ ጎ ቅም ሲባል ባተጎ ራ ትተመሆት መጎ ት ተጸሳሸ ቨመትውት ትኳ ብ ምር አትስ ጸሳሸት ት ጪጸራጸር መምቀቱ አ ባብትኼ ቨለው አብመስልም። ም ልባኼ ተጸሳሸ ክሱት ቨመትው ሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸት ለማስጸወል አስቦ ትው ባሚባል ጸሆትም ሶስተኞ ወ ት ተጸሳሸ ብህትት

በማትሳፕ ለተጸሳሽ ካሣ ለመክወል ወቭም መዋ ለማታረ መ ተታ ትተኤለበፕ ልኽ መጸራጸር ጸሚ ባው በቀር ዋ ው ባለዕ ቨመትውት ዕ ለማስተባበል መጸራጸሩ ምፔሀዊትፔ ቨለው አቭተለም።

2.3.2.3 በምፔሐ ብሔር ፦ ቭ ዓቃቤ ሕ ኃልቃ ስለሚ ባበፕ ሁት

በመርህ ተረ ዓቃቤ ሕ ባሚሚ ተው በወት ል ፦ ኮኖ ነው። ዓላማውም ለነ ቅላላው ኀ ቅም ሲባል ባአ ሪቱት መት ሥፔ፣ ባሕዝቦታት ባነዋሪዎታት ተህትትፔ፣ ሠላም፣ ሥርአፔ፣ መብፔ ኀ ቅምት መነበቅ ማረ ኀ ቡ ባሆነው ባወት ል ሕ ት ቭኃስ መነበቅ ተኀሶ በተ ዝፑ ዚም ሕ ት ባኃሱፔት ለምርታ በማቅረብ ወት ልት መቆኃነር ነው። ሆ ም አት ትታ ዚ በምፔሐ ብሔር ፦ ኮኖም ቢሆት ጸ ላዊትፔ ቭልቅ ሕዝባዊ መብ ኖ ባሚነጽብፔ ሁት ቭ ራል። በመሆትም በሥ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁኀር 42 ሥር ትተተመለጸተው ዓቃቤ ሕ ባሰሥኖት መብፔ፣ ባኖሎ ማኃፔት፣ ብኖት ጂሣራት በሚመለጸቱ ክርክሮኖ ኃልቃ ብ ሆ ባመጸራጸር ሥልኃት አለው።

ባሰሥኖት መብፔ በተመለጸተ በሥ/ህ/ቁኀር 116 ላቭ ትተተ ለኘው መሞቱ በምርታ ባተ ለኘው ሰው ምርቱ ጸተሰነ በኋላ ባመኃ ትተየት በዐቃቤ ሕ ኀቨቂትፔ ምርቱት ባሰነፔ ኣኖ ምርቱት ቭሸራሉ። በሥ/ህ/ቁኀር 122 ሥር ትተተመለጸተው ባክብር መዝ ብት ኮሑሥ ባማቃ ፔ ኀቨቂ በዐቃቤ ሕ አማካቭትፔ ለሥ/ቤፔ ሊቀርብ ቭኖላል። ትተዚሁም በሥ/ህ/ቁኀር 156 ሥር ትተተተት ው ዓቃቤ ሕ ባመኀዊፔ ውሳቴ ት ፂሰኀ በቀረበው አቤቱ ተካዊቭ ሊሆት ቭኖላል።

ኖሎ ማኃፔት በተመለጸተ አትታ አካለ መነት ላልተረሰ ል አሳ ሪ ወቭም ሞ ዚፔ ት ፂሆትሰፔ ባተሾመ ሰው ባተኃለበፔት ላዋትፔ በአ ባቡ ቨልተወኃ ትተየት ጸአሳተራትፔ ወቭም ሞ ዚፔትፔ ሥልኃት ት ፂሻር ዓቃቤ ሕ ኀቨቂ ሊቨቀርብ ትተሚኖል ባተሻሻለው ባቤተሰብ ሕ አዋ ቁኀር 213/1992 አትቀኮ 248 ቭተት ል። ትተዚሁም አትታ ሰው ብታ ወቭም ታውቭ ጸመሆት ባተችሃ ህ ዊ ተ ባራፔት ጸመወኸም ት ፂጸለጸል ምርታ ለማሰነፔ ባሚቀርብ አቤቱ በዓቃቤ ሕ ሊቀርብ ትተሚኖል ባሥ/ሕ ቁኀር 353 ቭተት ል። በተ ማሪም ለክልጸላው ምርታ ምክትቨፔ ባሆነው ባኖሎ ማኃፔ ሁት በቀረ ዚ ምርቱ ት ፂሰኀ አመልክ ባክረው ዓቃቤ ሕ ምርቱ ት ፂሻር ለመነባቅ ትተሚኖል ባሥ/ሕ ቁኀር 377 ቭተት ል።

ብኖት በተመለጸተ ብኖት ለመወኸም አስወላ ፂ ባሆት ሁት ባልተሚላ ዚ ዓቃቤ ህ ብኖው ት ቭወኸም ለመቃወም ተወኮሞም ጸሆት ት ፂወርስ ለመነባቅ ትተሚኖል ባተሻሻለው ባቤተሰብ ሕ አዋ ቁኀር 213/92 አትቀኮ 18፣31፣32 33 ቭተት ሉ። ጂሣራት በተመለጸተ በዓቃቤ ሕ አመልካኖትፔ ባት ቲው መክሰር በምርታ ሊትር ትተሚኖል ባት ታ ሕ ቁኀር 975 ሲተት ሥ/ቤቱ ባመክሠርት ምርታ ጸሰነ በኋላ በዓቃቤ ሕ ፦ አሳሳቢትፔ (ነ ቨቂትፔ) ባመክወል መቋረኀት ዚ ሊቨራዝመው (ልሥ ሊቨተር ው) ትተሚኖል ባት ታ ሕ ቁኀር 978 ቭተት ል። ትተዚሁም አትታ ት ቲ ቨለበፔት ዕ መክወልት አቋር ሳለ ባሞተ ትተየት ጸሞተ በኋላ በሚጸተለው አትታ አመፔ ውስኀ ባመክሰር ውሳቴ ት ፂሰኀ በፔ ዓቃቤ ሕ ሊቨመለክፔ ትተሚኖል ባት ታ ሕ ቁኀር 980(2) (ለ) ቭተት ል። ት ፂሁም ባጸሰረ ባለ ዕ ት መዝ ብ ለመዝ ፔ ሂሳቡት ለማቆም ት ፂኖል በትብረፔ ነ ባቂሥቷ ባተነራው ባለ ዕ ለመቅረብ ወቃተኞ ሆ ቨልተ ዝፑ ወቭም ባሸሸ ትተየት ዓቃቤ ሕ በ ፦ ብ ኃልቃ ብ ተ ቢውት ለመወኸም ትተሚኖል ባት ታ ሕ ቁኀር 1004 ቭተት ል። በመ ረሻም ባት ቲው መክሰር ጸሞፔ

በኋላ ባተ ለኽ ባዕቃው ዝርዝር መዝ ብ ቨልተተራ በሆት ጊዜ ወቨም መዝ ቡ ጸመተራ ቱ በዋፔ ባለዕ ው ባሞተ ትተሆት ዓቃቤ ህ ባዕቃው ዝርዝር መዝ ብ ሲተራ ለማባፔ በቦ ውም ለመ ገቼ ትተሚናል ጸዚህም ሌላ በማ ውም ጊዜ መክሰሱት ባሚመለጸቱ ውሎናት፣ ሰት ናት፣ መዝ ቦናት ወቨም ወረቀ ናት ሁሉ ለማባፔ ባመነ ባቅ መብፔ ት ለው ባት ታ ሕ ቁነ ር 1017 ቨተት ል።

በመ ረሻም ዓቃቤ ሕ መት ስፔ ባሚቨቀርባ ውነም ሆት በመት ስፔ ላቨ ባሚቀርቡፔት ባሥፔሐብሔር ክሶናት ጎ ቨቁሥናት አቨቨዝ ትተ አስወላ ጊት ው ባመጸ ተል ሥልኃት ቨለው መሆችት ባኢ.ዌ.ቲ.ሪ አስወኻሚ አካላፔት ሥልኃት ተ ባር ለመወሰት በወኃ አዋ ባተተት ሲሆት ቨህም በሁሉም ክልሎኖ አስወኻሚ አካላፔ ሥልኃት ተ ባር ለመወሰት በወነ አዋ ኖ በተመሳሳቨ መልጹ ተተት ቨ ኾል። ስለሆነም ዓቃቤ ሕ ጸተለመተው ባወት ል ጎ ቮናት ባመጸ ተል ስልኃት ባሻ ር በሥፔሐ ብሔር ጎ ቮናም ላቨ በቀነ ወቨም በኃልቃ ብትፔ ተሳ ዋ ለመሆት መናሉ አነ ቨቨቂ አቨተለም።

(አየለ በአባሪ 3)

ባመወቨቨ ጎ ቨቁሥኖ

1. በተጸሳሽ ጎ ቨቂትፔ ባክርክሩ ተካዊቨ ባሆነው ሦስተኞ ወ ት ተጸሳሽ ጸሳሽ በተጸሳሻ ላቨ ቨቀረበውት ክስ ፔክክለኞትፔ አስመልክ ክርክር ሊቨቀርብ ቨናላል ወቨስ ባዚህ ዓቨትፔ ኃልቃ ብ ክርክር በተጸሳሽ ላቨ ብኖ ባተወሰት መሆት አለበፔ?
2. ባኃልቃ ብትፔ ጎ ቨቁ ጎ ብ በቨ ባፖ ባ ባ ባለበፔ ወቅፔ ሊቀርብ ቨናላል?
3. ዓቃቤ ሕ በአት ትታ ባሥፔሐ ብሔር ክርክሮኖ ኃልቃ ት ጊ ባ መተት ጎ አ ባብ ነው ብለው ቨም ሉ።

ክፍል 4. ስለ መጥሪያ፣ ተቃውሞና ባተቃውሞ አቀራረብ እና ክስን ስለመስማት

4.1. ስለ መጎ ሪቨ

4.1.1. የመጎ ሪቨ አሰጎ ሥርአፔ

አትታ ባክስ ማመልጸኖ ጎታሳፔ ባሌለው ጸሆት ም/ቤቱ ጎ ብኑ ለመስማፔ ቀጎሮ መቨዝ ተጸሳሹ በቀት ቀጎሮው ት ቀርብ መጎ ሪቨ መላክ ቭ ርበ ል። ም/ቤቱ በመጎ ሪቨው ላቭ ተጸሳሹ ጸመጸላጸቨ መልሱ በተ ማሪ ለክርክሩ ቭጎ ቅሙቾል ባሚላ ውት ምስክሮኖ ዝርዝር ሰት ኖ ሁሉ ቭዞ ት ቀርብ መ ለኮ ቭ ርበ ል። ት ሁም ተጸሳሹ በቀት ቀጎሮው ባማቭቀርብ ጸሆት ውቭም ባመጸላጸቨ መልሱት ባመጸላጸቨ ማስረ ውት ሳቭቨዝ ባሚቀርብ ጸሆት ጎ ብ በሀ ጎ መሠረፔ ተጸሳሽ በሌለበፔ ቭ ትተሚወሰትም በመጎ ሪቨው ላቭ መ ለኮ ቭ ርበ ል (ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 94 233 ቭመለጸ ል)።

መጎ ሪቨ ለተጸሳሽ ባሚላክበፔ ዋ ዓላማ ተጸሳሽ መጸሰሱት አውቆ ለቀረበበፔ ክስ ባበጹሱት ማስተባበቨ ለማቅረብ ት ሩኖል ዕታል ለመስጎ ፔ ችው። ስለሆችም ተጸሳሽ ወተ ም/ቤፔ ቀርቦ ራሱት ለመጸላጸል ት ሩኖል ባቀረበበፔት ክስ ቭህትት ክስ ለመጸላጸል ወተ ባፔ መገ መቅረብ ት ለበፔ ሊቨውቅ ቭ ባል። ፖሾፔ ባሚሰጎ ው ባአትታት ወ ት አቤቱ በመስማፔ ብኖ አቭተሰም። ስለዚህ «በ ቭ ችው» ባተባለው ሰው በር ጎ ም በ ቭ ስለመሆት ወቭም ስላለመሆት ባበጹሱት አስተቨባፔ በማ መጎ ጎ ብኑ ማቃራፔ ባ ታ ቨላል። በ ጎ ብ ላቭ ባተጸሳሽት አስተቨባፔ መቀበል ባሚኖሰው ተ ሞ ተጸሳሽ ባቀረበበፔት አቤቱ (ክስ) አቭ በክሱ ላቭ ቨለውት ባበጹሱት መልስ ት ሰጎ ዕታል በመስጎ ፔ ችው።

በሌላ በጹል ተ ሞ ህ ጎ ተጸሳሽ መጸሰሱት አውቆ ራሱት መጸላጸል ት ሩኖል ዕታል ት ሰጎ ው ጸሚተት በቀር ተጸሳሽ ካልቀረበ በቀር ጎ ብ ወኮ ሞ ት ቭ ቭ አቭጸለክልም። በተጸሳሽ አለመቅረብ ምክትቨፔ ም/ቤቱ ባ ፖሾፔ ሥልቃ ትት ሊቨቃ አቭ ባም። ስለዚህ መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ በአ ባቡ መታረሱ ጸተረ ጎ ተጸሳሽ ባቭቀርብም ም/ቤቱ ጎ ብኑ ተጸሳሽ በሌለበፔ መርምሮ ውሳት ባመስጎ ፔ ሥልቃ ት አለው (ባም/ህ/ሥ/ሥ/ቁጎ ር 70 (ሀ) ቭመለጸ ል)። ት ር ት ም/ቤቱ ጎ ብኑ ተጸሳሽ በሌለበፔ መርምሮ ጸመወሰት በዋፔ መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ በተ ቢው መት ታ መታረሱት ማረ ጎ ቭጎ በቅበ ል። ምክትቨቱም መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ በአ ባቡ ቨልተረስው ጸሆት ውቭም መጎ ሪቨውት ለማታረስ ባተሻላ አማራ ዘቲ ቨለ ቨልተሻለ ዘቲ ሥራ ላቭ ውሎ ተጸሳሽ መጎ ሪቨውት ቨላ ገፑ ትተሆት ስለመጸሰሱም ሆት ም/ቤፔ ቀጎሮ ቨለበፔ ስለመሆት ሊቨውቅ ስለማቭኖል ም/ቤቱ ጎ ብኑ ለመስማፔ በቨዘው ቀት ቀጎሮ ቀርቦ ስለመብቱ ስለ ጎ ቅሙ ለመጸራጸር ወኮ ሞ አቭኖሰውም።

ባኢፔቮእቨ ባም/ሥ/ሥ/ህ አራፔ ባተለቨብ ባመጎ ሪቨ አሰቃጎ ዘቲ ሥኖ ት ሉፔ ቭተት ል። ችህ ዘቲ ሥኖም መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ በ ል ባመስጎ ፔ ዘቲ (Personal Service)፣ አማራ ባመጎ ሪቨ አሰቃጎ ዘቲ (Constructive Service)፣ ባገቮስ መጎ ሪቨ (Service by Post) ምፔክ መጎ ሪቨ (Substituted Service) በመባል ባሚ ወቁ ሲሆት ዘቲ ሥቷ በቅታመ ተጸተል በሥራ ላቭ መዋል ቨለባ ው ት ሩ ት ሁ በዘወቀተ በሥራ ላቭ ት ውሉ ባ ሰቡ አቭተሉም። በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 95(3) ላቭ ትተተተት ው «ባሚኖል በሚሆትበፔ ጊዜ ሁሉ መጎ ሪቨው ባሚሰጎ ው ለተጸሳሹ ለራሱ ችው»። ስለሆችም ሌሎኖ ባመጎ ሪቨ አሰቃጎ

ዜቲ ዎኖ ጎ ቅም ላቭ ባሚውሉፔ መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ በ ል ባመስጎ ፔ ዘቲት በመጎ ቀም ማታረስ ቨልተኖሸ መሆት ሲረ ጎ ብኖ ችው።

መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ በ ል ባመስጎ ፔ ዘቲ በራሱ በውስጎ አራፔ ባተለቨብ መት ኖት ባቨዘ ችው። መጎ ሪቨት ለመቀበል በተለቭ ባተወጸለ ሰው ሲ ር ለወጺሉ በመስጎ ፔ፣ ለተጸሳሽ ትረ ወ ወቭም ጎ በቃ በ በመስጎ ፔ ወቭም በቢሮ በማስቀመጎ ፣ ክሱ በት ታ ታር ፔ ላቭ ባቀረበ በሆት ጊዜ ለታር ቱ ዋ ኸሐዋ፣ ቭሬክተር ወቭም ሹማምትፔ በመስጎ ፔ ወቭም ታር ቱ ባተመዘ በ ባዠስ አታራሻ ቨለው በሆት ጊዜ በዠስ በመላክ ወቭም ለመሥሪቨ ቤቱ ወስ በመስጎ ፔ ወቭም ታር ቱ ባ ወቀ አታራሻ ጸሌለው ባዘወፔር ባት ታ ሥራውት ጸሚቨጸ ውትበፔ ሥዎራ ታረስ በመላክ፣ ባት ታ ሸሪኮኖ በሸርክ ት ታ ታር ው ስም ሲጸሰሱ ጸሸሪኮቷ ለአትቱ ወቭም ለተወሰትፔ በመስጎ ፔ ወቭም ታር ቱ በኢፔቮእቨ ውስጎ ዋትቾ ባት ታ ሥራውት በሚቨካሂታብፔ መ/ቤፔ በመላክ መጎ ሪቨ ለመስጎ ፔ ባሚኖል ሲሆት በችህ ሁሉ ጊዜቨፔ መጎ ሪቨው ለተጸሳሹ ለራሱ ትተተሰጎ ቭቆጎ ራል (ባዎ/ህ/ሥ/ሥ/ቁጎ ር 96-98 ቭመለጸ ል)።

ጸችህ መት ኖ በአትቱ መጎ ሪቨት ለመስጎ ፔ ቨልተኖሸ ትተሆት በዎ/ሥሥ/ህ/ቁጎ ር 99-101 ጸተመለጸቱ አማራ መት ኖ አትቱት በመጎ ቀም መጎ ሪቨት ማታረስ ቭኖሻል። በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 99-101 ባተመለጸቱ ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ መት ኖ አማራ ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ ዘቲ (Constructive Service) ተብለው ባሚ ወቁ ሲሆት መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ በ ል ጸመስጎ ፔ ዘቲ ቀጎ ሎ ውጎ ማት ው ባተመሰጸረላ ው ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ መት ኖ ው። በዚህም መሠረፔ ክሱ ባቀረበው በወጺል አማካቭትፔ ባሚካሄታ ት ታት አስመልክ ሲሆት ተጸሳሽ ጸዎርታ ቤቱ ባ ዛፔ ክልል ው ባሚ ር በሆት ጊዜ መጎ ሪቨት ባት ታ ሥራውት በ ላዋትፔ ለሚመራው ባተጸሳሽ ወጺል ለመስጎ ፔ፣ ክሱ ባቀረበው ባማቭትቀሳቀስ ትብረፔት አስመልክ በሆት ጊዜ መጎ ሪቨውት ባትብረቱ ጎ ባቂ ወቭም በዚሁ ትብረፔ ላቭ ለሚ ፖ ሰው ለመስጎ ፔ፣ ክሱ ባቀረበው ጸችህ ሁለፔ ጎ ቮኖ ው በሆት ጊዜ መጎ ሪቨ ለመስጎ ፔ ተጸሳሸት ለማ ገቼ ቨልተኖሸ ሲሆት ተጸሳሸ መጎ ሪቨ ተቀባቭ ባሚሆት ወጺል ባሌለው ጸሆት መጎ ሪቨውት አካለ መጎ ት ለተረሰ ባተጸሳሸ ቤተሰብ አባል ለሆት ሰው ለመስጎ ፔ ባሚኖል መሆትት ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 99 ስጸ 101 ቭተት ሉ። ችህ ሰዎኖ ተጸሳሸት ባማ ገቼ ሰዋ ታል ቨላ ው ትተመሆት መጎ ት ባተቀበሉፔት መጎ ሪቨ ለተጸሳሸ በአ ባቡ ቨተርሳሉ ተብሎ ስለሚ መት ዘቲ ዎቷ መጎ ሪቨት ለተጸሳሸ በ ል ጸመስጎ ፔ ዘቲ ቀጎ ሎ ምትፔ ባሚኃልባ ው ዘቲ ዎኖ ው።

ጸላቭ ባተ ለካፔት ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ ዘቲ ዎኖት በመጎ ቀም መጎ ሪቨት ለማታረስ ቨልተኖሸ ትተሆት በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 105-109 በተተት ው መሠረፔ መጎ ሪቨት በዠስ ባማታረስ ዘቲ ምፔክ መጎ ሪቨ አሰኟጎ ዘቲት መጎ ቀም ቭኖሻል። ትር ት ችህ ዘቲ ዎኖ ተቁማ ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ ዘቲ ዎኖ ሲሆት መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ ለማታረስ ባተተረ ውት መጸራ ወቭም ጎ ረፔ ለማሳባፔ ሲባል ሥራ ላቭ ባሚውሉ ው። ጸዚህ በቀር ተጸሳሽ በችህ ዘቲ ዎኖ ባተላጸው መጎ ሪቨ ተርሶፔ ዎ/ቤፔ ባመቅረቡ ዕታል ባመችመት ችው። ስለሆችም ችህ ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ ዘቲ ዎኖ ሥራ ላቭ መዋል ቨለባ ው መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ በ ል ባመስጎ ፔ ዘቲት ወቭም አማራ ባመጎ ሪቨ አሰኟጎ ዘቲት በመጎ ቀም ለማታረስ ቨልተኖሸ ወቭም ባማቭኖል መሆት ሲረ ጎ ብኖ ችው።

4.1.2. መጎ ሪቨት በአ ባቡ አለመስጎ ፔ ስለሚቨስጾፔለው ውጎፔ

ጾላቭ ትተተመለጾፔቸው አራፔ ባተለቨብ ባመጎ ሪቨ አሰኃጎ ዜቲ ዎኖት በመጎ ቀም ተጾሳሽ ስለተጾሰሰበፔ ፡ ብ አውቆ ራሱት ት ፈጾላጾል ለመጎ ራፔ ባሚኖል ሲሆት ባመጎ ሪቨ አሰኃጎ ዘቲ ዎታ በቅተም ተጾተል ጎቅም ላብ መዋል ብ ርባ ዋል። ባመጎ ሪቨ ዋ ዓላማ ተጾሳሽ ስለተጾሰሰበፔ ፡ ብ አውቆ ራሱት ት ፈጾላጾል ማስኖል ሲሆት ብህም ባሚሆቸው መጎ ሪቨው በተ ቢው መት ታ ባተረሰው ትተሆት ቸው። በመሆትም አ ባብቸፔ ባሌለውት ባመጎ ሪቨ አሰኃጎ ዘቲ በመጎ ቀም ተጾሳሹ ስለተጾሰሰበፔ ፡ ብም ሆት ዎ/ቤፔ ስላለበፔ ቀጎሮ ት ቨውቅ በመጾልጾል ራሱት ባመጾላጾል ዕታልት መቸወ ተ ቢውት ባህ ሥርአፔ (due process of law) ባተጾተለ አሠራር አብተሰም።

በመሆትም በዚህ አብቸፔ አታራ ፔ በተጾሳሽ መብፔ ጎቅም ላብ ሊተርስ ባሚኖለውት አተ ለመጾላጾል ሲባል ዎ/ቤ ኖ መጎ ሪቨው ለተጾሳሽ በአ ባቡ ባልተረሰ ፈዜ ባተለቨብ ርም ዎኖት ለመውሰታ ትተሚኖሱ ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 70 (ሀ) (ለ) 78 (2) ብተት ሉ። በዎ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁጎር 70 (ሀ) (ለ) ላብ ትተተመለጾተው ክርክሩ ት ፈሰማ በተወሰቸው ቀት ቀጎሮ ጾሳሽ ቀርቦ ተጾሳሽ ቨልቀረበ ትተሆት ዎ/ቤቱ ለተጾሳሹ ባተላጾለፔ መጎ ሪቨ ባተረሰው መሆትት ማረ ጎ መጎ ሪቨው ባተረሰው መሆት ጾተረ ጎ ፡ ብት ተጾሳሹ በሌለበፔ መስማፔ ብቀጎ ላል። ት ር ት መጎ ሪቨው በፔክክል መታረሱ ቨልተረ ጎ ጾሆት ዎ/ቤቱ ሁለተቾ መጎ ሪቨ ት ፈላክ ፔዕዛዝ መስጎ ፔ ብ ርበ ል። ስለዚህ መጎ ሪቨ ባተላጾለፔ ተጾሳሽ ፡ ብ ሊሰማ በተወሰቸው ቀት ቀጎሮ ሳብቀርብ ባቀረ ትተሆት መጎ ሪቨው ለተጾሳሹ በአ ባቡ መታረሱት ማረ ጎ፡ ባዎ/ቤቱ ባዕለቱ ቀ ሚ ሥራ ቸው። መጎ ሪቨው ለተጾሳሽ በአ ባቡ ተርሶ ል ሊባል ባሚኖለውም መጎ ሪቨ አታራሹ ባመጎ ሪቨ አሰኃጎ ዘቲ ዎኖት በቅተም ተጾተላ ው ተጎ ቅሞ መጎ ሪቨውት መስጎ ቱ ሲረ ጎ ቸው። በመሆትም መጎ ሪቨውት ለተጾሳሽ በ ል ለመስጎ ፔ ባተኖለ ብህ ሳብወ ም ቀር መጎ ሪቨው ለተጾሳሽ ቤተሰብ አባል መሰጎ ቱ ብኖ ቢረ ጎ ባአሰኃጎ፡ ዘቲ ተ ቢቸፔ አለው ሊባል አብኖልም።። ስለሆቸም በዚህት ፈዜ ዎ/ቤቱ ታ ሚ መጎ ሪቨ ት ፈላክ ማዘዝ ጾሚ ርበፔ በቀር ፡ ብ ተጾሳሽ በሌለበፔ ብ ት ፈወሰት ሊቨዝ አብ ባም።

ጾዚህም ሌላ ዎ/ቤቱ በአ ኃሚ ብህት ሳቨተር በማለዎ ፡ ብ ተጾሳሽ በሌለበፔ ብ ት ፈወሰት ፔዕዛዝ ቢሰጎ በዚህ መሠረፔ ክርክሩ ተጾሳሽ በሌለበፔ ብ በተጾሳሽ ላብ ቢወሰንበፔ ተጾሳሽ መጎ ሪቨው በሚ ባ ቨልተረሰው መሆትት ልኳ ውሳኄው ወብም ፔዕዛዙ መሰጎ ቱት በተረ በአትታ ወር ፈዜ ውስጎ ቀርቦ ፔዕዛዙ ወብም ውሳኄው ት ፈላለፔ ማመልጾፔ ብኖላል። ብህም ሲሆት ዎ/ቤቱ መጎ ሪቨው ለተጾሳሹ በአ ባቡ ቨልተረሰው መሆትት ጾተረ ባተጾሳሽ አቤቱ ለጾሳሽ ት ፈተርስ ካተረ በኋላ ብብችት ወብም ፔዕዛዙት በማትሳፔ ክርክሩት ትተ ሰም መወሰት ት ለበፔ ባዎ/ህ/ሥ/ሥ/ቁጎር 78 (2) ብተት ል። ስለሆቸም መጎ ሪቨት በተ ቢው መት ታ ለተጾሳሽ አለማታረስ ባክርክሩት ዕታሜ አላ ባብ ጾሚቨራዝም ባተጾራካሪ ወ ኖት ባሥራ ፈዜ አላ ባብ ጾሚሻማ በቀር ብዙም ቄብ ቨለው አብተሰም።

በሌላ በጹል ተ ሞ ባመጎ ሪቨ አስወላ ፈቸፔ አላማ ሊዘት አብ ባም። መጎ ሪቨት ለተጾሳሽ መስጎ ፔ ቨስወለ በፔ ዋ ው ምክትቨፔ ተጾሳሽ ባተጾሰሰበፔት ፡ ብ አውቆ ለመብቱ ለጎ ቅሙ መጾራጾር ት ፈናል ለማታረ ተጾሳሽ ቀርቦ ካለመጾራጾሩ ባተቸል ሊጾሰፔ ባሚኖለውት ባዎፔህ መቻቸል ለማስቀረፔ ቸው።

ስለሆነም ባመጎ ሪቨ አሰጋጎ ዘቲ ምኖ ቅተም ተጸተል ባቨጎ በቅም መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ መታረሱ ጸተረ ጎ ም/ቤቱ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 70 (ሀ) መሠረፔ ፡ ብት ተጸሳሹ በሌለበፔ መርምሮ መወሰት ቨጎ በቅበ ል። ፡ ብ በዚህ መልጹ ጸተወሰት በኋላ ተጸሳሽ ቀርቦ ባመጎ ሪቨ አሰጋጎ ቅተም ተጸተል አለመጎ በቁት ብኖ ምክንቨፔ በማታረ ምርቱ ት ረክለፔ ሊቨመለክፔ አቨኖልም። ምክንቨቱም መጎ ሪቨው ባተላጸበፔ መት ታ ስህተፔ ቢ ረው ችኪ ተጸሳሽ መጎ ሪቨውት ስጸተቀበለ ታረስ ቀርቦ መጸራጸር ቨጎ በቅበ ል። ስለሆነም ተጸሳሽ ባመጎ ሪቨ አሰጋጎ ዘቲ ስህተፔ ቨለበፔ መሆትት ብኖ ሸዌት በማታረ ፡ ብ በሚሰማበፔ ቀት ሳቨቀርብ ቢቀር ቨህ አታራ ቱ ተጸሳሽ ስለ መብቱ ስለጎ ቅሙ ለመጸራጸር አለመወለ ጎት ስለሚቨሳብ ም/ቤቱ ክሱት ተጸሳሽ በሌለበፔም ቢሆት ሰም መወሰት ጸሚ ባው በቀር ባዚህ አቨትቱት ልተቾ ተጸሳሽ መብፔ ጎ ቅም ለማስጎ በቅ ሲባል ታ ሚ መጎ ሪቨ ት ረላክ ማዘዝ አቨ ርበፔም። ባዚህ አቨትቱ ተጸሳሽ መጸሰሱት አስቀታሞ ቨወቀ ቀርቦም ት ጸራጸር ተ ብዞ ሳቨቀርብ ባቀረ ትተመሆት መጎ ት ታ ሚ መጎ ሪቨት መላጹ ዚት ማባጸት ካልሆት በቀር አት ኖም ዌብ አቨ ረውም።

በአ ሩ ባመጎ ሪቨ አሰጋጎ ዘቲ ፔክክል ካልሆት ጸዚህም ባተቾፃ መጎ ሪቨው ለተጸሳሹ መታረሱ አጎራጋሪ ጸሆት ም/ቤቱ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 70 (ለ) መሠረፔ ታ ሚ መጎ ሪቨ ት ረላክ ማዘዝ አለበፔ። ም/ቤቱ ቨህት ሳቨተር በስህተፔ አል0 ፡ ብት ተጸሳሽ በሌለበፔ መርምሮ ጸወሰችም ተጸሳሹ ጸውሳቷው በኋላ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 78 መሠረፔ አቤቱ ካቀረበ ም/ቤቱ ውሳቷውት በማ ታ ፡ ብት ትተ ማጸራጸር ተ ቢውት ውሳቴ መስጎፔ አለበፔ። ትር ት ባመጎ ሪቨ አሰጋጎ ዘቲው ቅተም ተጸተሉት ቨልጎ በቀ ቢሆትም መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ መታረሱ ጸተረ ጎ ም/ቤቱ ፡ ብት በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 70 (ሀ) መሠረፔ ተጸሳሽ በሌለበፔ አቨ ሊወስት ጸሚ ባ በቀር ታ ሚ መጎ ሪቨ ት ረላክ ማዘዝ አቨ ርበፔም። ት ሩም ተጸሳሽ መጎ ሪቨው ባተረሰው ቅተም ተጸተሉት ባልጎ በቀ መት ታ መሆትት ልኬ ምርቱ ወቨም ውሳቷው ት ረክለፔ አቤቱ ካቀረበ ም/ቤቱ ቨህትት አቤቱ መቀበል አቨ ርበፔም።

ዚህ ላቨ ሊክላ ባሚኖለው ጎ ቨቁ ት ም/ቤቱ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 78 መሠረፔ ባቀረበው አቤቱ ተ ቢቾፔ ባሌለው መሆትት ቢቨምት አቤቱ ውት ጸሳሽት መጎ ራፔ ሳቨስወል ወ ቨውት ውታቅ ማታረ ቨኖላል? ወቨስ አቤቱ ውት ውታቅ ጸማታረ ፡ በዋፔ ባ ታ ጸሳሽት ጎ ር ጸሳሽ በአቤቱ ው ላቨ ቨለውት አስተቨባፔ መቀበል ቨ ርበ ል? ባሚለው ችው። ቨህትት በተመለጸተ በአትታ ፡ ቨ በሌለበፔ ባተወረተባፔ ሰው ትተ ምርቱ ት ወቨም ፔዕዛዝ ሲተርሰው ባዋ ው ክስ መጎ ሪቨ ቨልተረሰው መሆትት ልኬ ም/ቤቱ ምርቱት ት ቨትላ አቤቱ አቅርቦ ችር። ትር ት ም/ቤቱ መዝ ቡት ሲመረምር መጎ ሪቨው ለተጸሳሹ በሚ ርበፔ ቀበሌ አማካቨቾፔ ተልኮለፔ ቀበሌውም መጎ ሪቨውት ለተጸሳሹ ለማታረስ ስጸቤቱ ታረስ በቀበሌው ሠራተቾ አማካቨቾፔ ቢልክም ተጸሳሽ ቤፔ ውስጎ ቨለ «ባለም» በማስባል መጎ ሪቨውት ለመቀበል ወቃተቾ አለመሆትት ት ሩም ቀበሌው ጸዚህ በኋላ ባተጸሳሽት ባለቤፔ ስጸ ቀበሌው ኮ/ቤፔ ታረስ አስጎ ር መጎ ሪቨውት ት ፔቀበል ቢጎ ቨቃፔም ሷም ችቢተቾ መሆ ት ልኬ መጎ ሪቨውት ለም/ቤቱ መመለሱት፣ ጸዚህ በኋላ መጎ ሪቨው በተጸሳሹ መ ሪቨ ቤፔ ላቨ ተለጎዐ ውጎቱ ት ለኽ ም/ቤቱ ባዘዘው መሠረፔ ቀበሌው መጎ ሪቨውት በተጸሳሽ ቤፔ ላቨ መለጎዊት ልኬ መልስ ባሰጎ መሆትት በመ ችዘቡ ጸሳሽት ሳቨስጎራ ባተጸሳሽት አቤቱ ውታቅ አታር ል። ፡ ብ በቨ ባፖ ባቀረበለፔ ባበላቨ ም/ቤፔ ተ ሞ አትታ ም/ቤፔ ተጸሳሽ በሌለበፔ ባተሰጎውት ውሳቴ ለማስቾፔ ባሚቀርበው አቤቱ ተ ቢቾፔ ቨለው መሆት አለመሆትት ጸመወሰት በዋፔ በአቤቱ ው ላቨ ሌላው ወ ት ቨለውት አስተቨባፔ መቀበል ቨለበፔ መሆትት ልኬ ባበ ኖ ም/ቤፔ አቤቱ ውት ባለመቀበል ባሰጎ ውት ፔዕዛዝ ሸሮ ል።

ባ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ ር 78(2) ተጸሳሽ በሌለበ ባተሰ ው ምርታ ት ሉለ «ማመልጸኖ በሚቨቀርብበ ዜ ባ ሪው ፔዕዛዝ በሚ ባ ቨልተረሰው መሆትት ፡/ቤቱ ባተረ ትተሆት ባተጸሳሽ አቤቱ ለአት ቾው ተጸራካሪ ወ ት ት ተርሰው ካተረ ... በኋላ ፔዕዛዙት ወቨም ብቨትት በማትሳ ክርክሩት ትተ » በመስማ ፡ ብት መወሰት ት ለበ ጸሚተት በቀር ፡/ቤቱ ባአቤቱ ውት ተ ቢቾ ባቨምት ምት ማታረ ት ለበ በ ልኮ አቨተት ም። ቨሁት ት ፡ ፡/ቤቱ ባአቤቱ ውት ተ ቢቾ ባመት ዜ ውሳቷውት ወቨም ብቨትት በማትሳ ክርክሩ ትተ ት ቀሳ ል ጸማዘዙ በዋ ፔ ባምርታ ባለመብ ፔት አስ ር አስተቨባቱት ት ቀበል ቨስወለ በ ፔ ዋ ው ምክትቨ ፔ ተጸሳሽ ቨቀረበው ምክትቨ ፔ ለ ዜው ተ ቢቾ ቨለው ቢመስልም ም ልባ ፔ ባምርታ ባለመብ ፔ ቀርቦ ቨህትት ለማስተባበል ስለሚ ኖል ባምርታ ባለመብቱ ቨህት ዕታል ተ ም አላ ባብ ለታ ሚ ክርክር ት ቨ ረ ለመጸላጸል ቷው። ቨህ ጸሆት ተ ሞ ተ ቢ ቱት ፡/ቤቱ ቨላመ ቷውት አቤቱ ሌላቾው ተጸራካሪ ወ ት ት ቨስተባብል አቨ ን በቅም። ምክትቨቱም ባሚስተባበል ት ር ባለም ። ባሆት ሆ ሠልጋ ኣ ኖ ቨህት ፡ ቨ በውቨቨ ፔ ቢቨ ብሩ ፔ መልካም ቷው።

ባመወቨቨ ጎ ቨቁ ም ኖ

1. መጎ ሪቨት ለተጸሳሽ ለማታረስ ቨልተ ኖሽ መሆትት በመ ለኮ ጸሳሽ በ ም/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ ር 103 መሠረ ፔ መጎ ሪቨውት በቃለ መሀላ ጸተተ ወ አቤቱ ር ቢቨቀርብ ፡/ቤቱም ቃለ መሀላውት ተቀብሎ ተጸሳሽ በ ም/ሥ/ሥ/ህ/ቁ ር 105 መሠረ ፔ በ ዜጋ በሚወጋ ማስ ወቂቨ ት ጎ ራ ባዘዘው መሠረ ፔ ማስ ወቂቨው ወጎ ት ር ት ተጸሳሽ ባለመቅረቡ ፡/ቤቱ ፡ ብት ተጸሳሽ በሌለበ ፔ አቨ ቢወስት ተጸሳሽ መጎ ሪቨው በአ ባቡ ቨልተረሰው መሆትት ጎ ቅሶ በ ም/ሥ/ሥ/ሕ ቁ ር 78 መሠረ ፔ ምርቱ ት ሉለ ፔ ለማመልጸ ፔ ቨ ኖል?

2. አትታ ፡/ቤ ፔ ባመጎ ሪቨ አሰጋ ጎ ዘቲት ወኮ ሞ በሚቨቃውስ ባመጎ ሪቨ አሰጋ ጎ ዘቲ መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ ት ተርሰው ፔዕዛዝ ቢሰጎ ጸዚህም ባተ ል መጎ ሪቨው ለተጸሳሽ ሳቨተርስ ቀር ምርቱ ተጸሳሽ በሌለበ ፔ ቢሰጎ ተጸሳሽ ምርቱት መቃወም ምርቱ ወተ ፡ ብ ብ ለመጸራጸር ቨ ኖል። ት ር ት ፡/ቤቱ በወኼመው ዙ ም ስህተ ፔ ምክትቨ ፔ ፡ ብት ት ተ ባመ ገቼ ሥልጋ ት ት ሊቨጋ ቨ ባል ወቨስ አቨ ባም?

3. ጸሳሽ መጎ ሪቨውት ለተጸሳሽ ለማታረስ በተተ ሚ ወተ ተጸሳሽ መ ሪቨ ቤ ፔ መስሪቨ ቦ ቢሄታም ተጸሳሽት ለማ ገቼ ባለመኖሉ ጸተጸሳሽ ር አብሮ ፔ ለሚሠራው ት ር ት በራሱ ቤ ፔ ለሚ ረው ባተጸሳሽ ል መጎ ሪቨውት ቢሰጎ ባመጎ ሪቨ አሰጋ ጎ ፡ ህ ዊ ቷው? መጎ ሪቨው ባተሰ ው ለተጸሳሽ ባቤ ፔ ሠራተቾ ወቨም ጸተጸሳሽ ር አብሮ ለሚ ር ዕታሜው 16 ዓመ ፔ ለሆት ባተጸሳሽ ል ቢሆትስ? አሰጋ ጎ ፡ ህ ዊ ቷው ቢባል ቹህ ሰዎኖ መጎ ሪቨውት ለተጸሳሽ ሳቨሰጎ ፡ መቅረ ው ቢረ ጎ ውጎቱ ምትታ ቷው?

4. ጸሳሽ መጎ ሪቨውት ለመቀበል ተጸሳሽ ቸቢተቾ መሆትት ልኳ ቨህትትም ባሚቨረ ጎ ፡ ምስክሮኖት ስም ዘርዝሮ ባቀረበው በቃለ መሀላ በተተ ወ አቤቱ መሠረ ፔ ፡/ቤቱ በአቤቱ ው ላቨ ባተጎ ቀሱ ምስክሮኖት አስቀርቦ ምስክሮቷ ጸሰጎ ፔ ቃል ባተጸሳሸት ቸቢተቾቾ በማረ ጎ ፡ ብት ተጸሳሽ በሌለበ ፔ መርምሮ ምርቱት በተጸሳሽ ላቨ ቨሰጋ ል። ተጸሳሽ ቨህትት ምርታ ት ወቀ ጸሳሽ መጎ ሪቨውት በምላ ም ቨልሰጎ ው መሆትት፣ ፡/ቤ ፔ ቀርበው ቃላ ውት ባሰጎ ፡ ምስክሮኖም ሐሰተኣ ኖ መሆ ውት ተጸሳሽ መጎ ሪቨውት ለመቀበል ቸቢተቾ ትተሆት በጸሳሽ አቤቱ ላቨም ሆት በምስክሮቷ በተ ለኸ ፔ ቀት ተጸሳሽ ወኮ ሞ

በተባለው ቦ ቨልቸረ መሆችት በአሳማፖ ማስረ አስተ ዐ ምርቱ ት ሩቸለፔ ጸሳሽ ምስክሮኖ ለወኼሙፔ ባወት ል ተ ባር ም/ቤቱ ርም ት ሩወስታባ ው አቤቱ ቨቀርባል። በዚህም መሠረፔ ም/ቤቱ ፡ ብት ሲቨኃራ ጸሳሽ መኅሪቨውት ለተጸሳሽ አለመስኅቱት ምስክሮቷም ባመሰጸሩፔ በሀሰፔ መሆችት ቨረ ኃል። ስለሆቸም ምርቱት በማ ታ ክርክሩ ትተ ት ሩቀኅል ፔዕዛዝ ቨሰኃል። ትር ት ም/ቤቱ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 480 - 481 ታት ኌኖ መሠረፔ በጸሳሽ በምስክሮኖ ላቨ ርም ለመውሰታ ቨኖኣል?

5. ተጸሳሽ መኅሪቨው በአ ባቡ ቨልተረሰው መሆችት ኅቅሶ በሌለበፔ ባተሰኅው ምርታ ት ሩቸለፔ አቤቱ አቅርቧል። ትር ት ተጸሳሽ መኅሪቨውት ለመቀበል ችቢተቾ መሆችት መኅሪቨውት ለተጸሳሽ ት ሩቨተርስ በም/ቤቱ ዞ ባቸረው መት ስ ዊ አካል ቨረ ኅበፔ ማስረ በመዝ ቡ ውስኅ ተቨቭዞ ስለሚ ፖ ም/ቤቱ ባተጸሳሽት አቤቱ ፔክክለቾኼ አላመቸም። ርሶ ባዚህ ም/ቤፔ ቾ ቢሆት ባተጸሳሽ አቤቱ ለጸሳሽ ተርሶ ጸሳሽ በአቤቱ ው ላቨ አስተቨባፔ ት ሩሰኅበፔ ቨተር ሉ ወቨስ ባተጸሳሽ ችቢተፖቾፔ በበቂ ማስረ ባተረ ኅ መሆችት ኅቅሰው ጸሳሽት ሳቨስኅሩ አቤቱ ውት ውታቅ ቨተር ሉ?

4.2. ተቃውሞ ባተቃውሞ አቀራረብ

ጸላቨ ትተተ ለኼው መኅሪቨ ባተላጸለፔ ተጸሳሽ ም/ቤቱ ክሱት ለመስማፔ በወሰኽው ቀት ቀኅሮ ባመጸላጸቨ መልሱት ባመጸላጸቨውት ማስረ ዝርዝር ማቅረብ ቨ ርበ ል። በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 234 ሥር ትተተተት ው ተጸሳሽ በመጸላጸቨ መልሱ ለቀረበበፔ ክስ በምሬ ትሩ ረ ታ መልስ ጸመስኅቱ ባሻ ር በተለም አምት ዊ መጸላጸቨ (affirmative defense) ተብሎ ባሚ ወቀውት ባመጸላጸቨ ክርክር ሊቨቀርብ ቨኖኣል። ቨህ አምት ዊ መጸላጸቨ በዋ ችፔ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨት ቨካፔ ል።

ክርክሩ ሊሰማ በተቀኅረበፔ ቀት ም/ቤቱ ባጸሳሽት ክስ ባተጸሳሽት ባመጸላጸቨ መልስ በትባብ ካሰማ በኋላ ባቃል ኅ ቨቄምኖት በማቅረብ ፡ ብት ማኃራፔ አስወላ ሩ ሆ ካ ገፀው ተጸራካሪ ወ ኖት ባቃል ኅ ቨቄ በመኅ ባቅ ቨመረምራ ዋል። ጸዚህ በኋላ ማስረ ተቀብለ ጸመመርመሩ ውቨም ምስክሮኖት ጸመስማቱ አስቀታሞ ተጸራካሪ ወ ኖ ቨቀረቡፔ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ካለ በመቃወሚቨው ላቨ ውሳቴ (ብቨት) መስኅፔ አለበፔ። ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ማለፔ ወተ ዋ ው ምሬ ትር ሳቨ ባ ክሱ ተቀባቨቾፔ ት ቨ ረው ለማታረ ባሚቀርብ ክርክር ማለፔ ችው። በሌላ አባባል ተጸሳሽ ለቀረበበፔ ክስ ተኅ ቨቂ መሆት አለመሆችት ልኽ ሳቨጸራጸር በሌሎኖ ሥት ሥርአ ዊ በሆት ምክቨት ኖ ክሱት ተቀባቨቾፔ ለማሳኃፔ ባሚቀርብ ክርክር ችው።

በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨኜ በስዊፔ ባሚ ወቁ ትኅቦኖ በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 244(2) ሥር ባተተት ፡ ሲሆት ኽዚህም ዎ/ቤቱ ትሩት ለማባፔ ሥልኃት ባሌለው መሆትት፣ ክስ ባቀረበበፔ ፡ ቭ አስቀታሞ በዎርታ ባተወሰት መሆትት፣ ክስ ባቀረበበፔ ፡ ቭ በሌላ ዎ/ቤፔ ቀርቦ በመ ባፔ ላቭ ቨለ መሆትት፣ አትተኞ ው ተጸራካሪ ወ ት በትሩ ባማቨ ባው በመሆት በ ፡ ብ ውስጎ ብ መጸራጸር ባማቭ ባው መሆትት፣ ክሱ በቭር ባ ተ መሆትት፣ ክሱ ባተኸሰበፔ ፡ ቭ በሸም ል ቭ ባተወሰት ወቭም በ ርቅ ት ቨልቅ ራ ቀዥ ወ ኖ ባተስማሙ መሆትት ባሚመለጸቱ ው። ትር ት ኽዚህ ዝርዝሮኖ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨኜ ሊኸሱ ባሚኖሱ ትኅቦኖት በሙሉ ቨካተቱ አቭተሉም። ለምሳሌ በክሱ ውስጎ ተካዊቭ መሆት ባሚ ባ ሰው ሳቨኃመር መቅረቱት ወቭም ሊኃመር ባማቭ ባው ወ ት መኃመሩት በመ ለኮ ባሚቀርበው መቃወሚቨ ክርክሩ ጸመ መሩ በዋፔ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨኜ መቅረብ ት ለበፔ ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 39(2) ቭተት ል። ትተዚሁም ብዙ ባክስ ምክንቨ ኖ በአትታ ክስ ውስጎ ተኃምረው ባቀረቡፔ ቨላ ባብ መሆት ተ ልኬ ባሚቀርበው መቃወሚቨ ሁሉ ክርክሩ ጸመ መሩ በዋፔ መቅረብ ት ለበፔ ባዎ/ሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 220 ቭተት ል። በተ ማሪም አትታት ባክስ ምክንቨፔ መትኃኅል ትተማቭኖል ጸሳሽ ሊጸስበፔ ሲኖል ሆት ብሎ በመቀኽስ ባስቀረው መብፔ ምክንቨፔ ትተ ሌላ ክስ ለማቅረብ ትተማቭኖል ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 216 ቭተት ል። ስለዚህ ጸሳሽ በአትታ ባክስ ምክንቨፔ ላቭ ባተመሠረተ ኅቨቁት ትኃኅሎ ክስ ቢመሠርፔ ተጸሳሽ ተትኅሎ ባቀረውት መብፔ መሠረፔ በማታረ ባቀረበውት አ ኗስ ክስ ለመቃወም ባሚኖለው ቭህትት ትኅብ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨኜ በማትሳፔ ኽው። ትር ት ኽዚህ ባመቃወሚቨ ትኅቦኖ በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 244(2) ሥር አልተካተቱም። ስለሆኽም ወተ ዎሬ ትሩ ክርክር ቭዘፔ ሳቭ ባ በ ፡ ብ ላቭ በክርክርኜ ሊቀርቡ ባሚኖሱ ትኅቦኖ ሁሉ በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 244(2) ሥር ባቭሸወትም በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨኜ ሊቀርቡ ቭናሳሉ። ቀኅሎ በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 244(2) ሥር ባተተት ፡ ባመቃወሚቨ ትኅቦኖት በዝርዝር ትመለጸ ለት።

ባ ፖኜ ሥልኃት አለመ ርት አስመልክ ባሚቀርበውት መቃወሚቨ በተመለጸተ ባዎ/ቤ ኖ ባ ፖኜ ሥልኃት ብሔራዊ ባ ፖኜ ሥልኃት፣ ባሥረ ትር ባ ፖኜ ሥልኃት ባ ዛፔ ክልል ባ ፖኜ ሥልኃት ተብሎ በሦስፔ ቭጸወላል። አትታ ዎ/ቤፔ አትታት ፡ ቭ አጸራክሮ ዎርታ ሊሰኅ ባሚኖለው ፡ ብት ለመ ገፑ ፔ ባሚቨስኖለው ባ ፖኜ ሥልኃት ሲ ረው ኽው። በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅር 9፣10 231 ሥር ትተተተት ው ዎ/ቤቱ ፡ ብት ለመ ገፑ ሥልኃት ባሌለው መሆትት ጸክስ ማመልጸኖው ባተረ ትተሆት ተጸሳሽት መኅራፔ ሳቨስወል ክሱት ሠርዞ ጸሳሽት ማሰ በፔ ቭ ርበ ል። ትር ት ባለማስተዋልም ቭሁት በስህተፔ ወቭም ጸሳሽ ጸሰኅው ሀሰተኞ መ ለ በመኽላፔ ዎ/ቤቱ ባ ፖኜ ሥልኃት ባሌለውት ፡ ቭ ተቀብሎ ተጸሳሽት ሊቨስኅራው ቭናሳል። ጸዚህም ሌላ ዎ/ቤቱ በተጸራካሪ ወ ኖ ስምምኜ መሠረፔ አትታት ፡ ቭ ባመ ገፑ ብሔራዊ ባ ፖኜ ሥልኃት ሊ ረው ባሚኖል ሲሆት ባተጸራካሪ ወ ኖ ስምምኜ ተ ሞ በውስጎ ዋቂኜ (Implicitly) ሊሰኅ ቭናሳል። በመሆትም ዎርታ ቤቱ ክስ ትተቀረበለፔ ፡ ብት ለመ ገፑ ባሚቨስኖለው ብሔራዊ ባ ፖኜ ስልኃት ባሌለው መሆትት በመኅቀስ ባክስ ማመልጸኖውት ሊመልስ ስለማቭኖል ብሔራዊ ባ ፖኜ ሥልኃት ሳቭ ረው በቀረበ ክስ ምክንቨፔ ተጸሳሹት ሊቨስኅራው ቭናሳል። ስለሆኽም ፡ ብት ለመ ገፑ ሥልኃት በሌለው ዎ/ቤፔ በተመሰረተ ክስ ምክንቨፔ ባተኅራ ተጸሳሽ ቭህትት ትኅብ በመቃወሚቨኜ አትስ ሊጸራጸር ቭናሳል።

አትታ ፡ ቭ በ ፖኜ ቭ ሊወሰት ባሚ ባው አትቲ ኽው። በመሆትም በ ፡ ብ ላቭ ክርክር ተተር በፔ ባመ ረሻ ውሳኔ ተሰኅ ጸሆት በውሳኔው ቅሬ ቨተረበፔ ወ ት ቅሬ ውት ሕ ፡ በሚወቅተው አ ባብ

ለብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ በብ ባፖ መልክ አቅርቦ ዎርቱት ማስመርመር ጸሚ ባው በቀር ቀት ጎ ብቆ በዚቨው ፡ ብ ላብ አ ፌስ ክስ ት ፌቨቀርብ ህ ፡ አብወቅታም። ስለሆነም በዎርታ ባለቀ ፡ ብ ላብ ክሱ መቾ ባቀረበ ትዘሆት ተጸሳሽ ብህትት ትኅ ብ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ አትስ ክሱ ተቀባብትፔት ት ፌቨኃ ለማታረ ብጥላል። ትዘዚሁም አትታ ባዎፔሐብሔር ክስ መ ባፔ ቨለበፔ በአትታ ባዎፔሐብሔር ዎ/ቤፔ ብኖ መሆትት ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 7 ባሚተት ሲሆት በአትታ ፡ ብ ላብ በሁለፔ ዎ/ቤ ኖ ክስ ቢቀርብ ክሱ አስቀታሞ ባቀረበለፔ ዎ/ቤፔ ብኖ ፡ ብት ለማባፔ ባ ፖትፔ ሥልኃት ት ለው ባዎ/ሥ/ሥ/ህ ቁኅ ር 8 ብተት ል። ብህም ቨስወለ በፔ ዋ ው ምክንቨፔ አትታ ፡ ብ ጸአትታ በላብ በሆት ዎ/ቤ ኖ ብ ም ልባፔ ርስ በርስ ባማብኃኃሙ ውሳቴዎኖ ቢሰኅ፡ በአወክ ም ሊወኅር ባሚናስውት ኖ ር ለማስወ ታ ስቦ ነው። ስለሆነም በዎ/ቤፔ በክርክር ላብ ባለ ፡ ብ ላብ ሌላ አ ፌስ ክስ ቢቀርብ ተጸሳሽ ብህትት ትኅ ብ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ አትስ ክሱ ተቀባብትፔት ት ፌቨኃ ለማታረ ብጥላል። ዚህ ላብ ሊነሳ ባሚናስው ኅ ቨቁ ት «ተጸሳሽ መቃወሚቨውት ሳቨነሳ ቀር ሁለቱም ዎ/ቤ ኖ ፡ ብት አብተው ባባበጹላ ውት ባተለቨባ ወብም ባሚቃረት ውሳቴ ቢሰኅ፡ ተወካሚትፔ ባሚ ረው ባፔቾው ውሳቴ ነው?» ባሚል ነው። በመሆትም ሰልኃኣኖ ብህት ኅ ቨቁ በውብብቱ ወቅፔ ቢመለጸቱፔ መልካም ነው።

ጸሳሽ ባመሆት ኖሎ ት አስመልክ ባሚቀርበው መቃወሚቨ አትታም ጸጸሳሽ ህ ዊ ኖሎ ማኃፔ (incapacity) አሊቨም ጸሳሽ በ ፡ ብ ባማቨ ባው (no vested interest) መሆትት ባሚመለጸፔ ነው። በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 33(1) ሥር ትተተተት ው ክስ ለማቅረብ በህ ኖሎ ቨለው ሰው መሆትት ብኅ ብቃል።ስለሆነም ኖሎ ባሌለው ሰው በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 34 ሥር በተተት ው መሠረፔ በተወካብ አማካብትፔ ክስ ሊቨቀርብ ጸሚ ባ በቀር ራሱ በ ሉ ክስ ሊቨቀርብ አብኖልም። ት ፌሁም ኖሎ ቨለውም ቢሆት ለክሱ መቾ በሆነው ት ር ወብም ክሱ በተመሠረተበፔ ት ር ላብ መብፔ ወብም ኅ ቅም ቨለው መሆት ካልተረ ኅ በቀር ክስ ለማቅረብ አብኖልም። ጸዚህም ባሻ ር አት ትታ ፌዜ ክስት ለማቅረብ ባቅታሚቨ ወቃታ ቨስወል ል። ለምሳሌ ባት ታ ታር ፔ ባሥራ መሪት ተኅ ቨቂ ለማታረ ባት ታ ታር ቱ ክስ ሊመሠርፔ ባሚናስው ኅ ቅላላ ኅባኤው ሲወስት ብኖ መሆትት ባት ታ ህ ቁኅ ር 365 ብተት ል። ስለሆነም ባኅ ቅላላ ኅባኤው ውሳቴ ላብ ር ክስ ባቀረበ ትዘሆት ተጸሳሽ በዚህ ምክንቨፔ ክሱት ለመቃወም ብጥላል።

ብር ት በተመለጸተ ማ ውም ባለ ትዘብ መብቱት በ ፌዜ መኅ ባቅ ብ ር በ ል። ባለዕ ውም ቢሆት ዕታሜ ልጹት ባለዕ ትቱት ቨሰበ ሊ ር አብ ባም። ሕ ኅም ጸ ተቾ ባለ ትዘብ ብልቅ ትቁ ባለዕ ት ብተ ወዋል። በህ በተወሰነው ፌዜ ውስኅ መብፔት በመኅ ባቅ ክስ ካልቀረበ ባባለ ትዘቡ መብፔ በብር ብ ል። ስለሆነም ትቁ ባለዕ ክሱ በህ በተወሰነው ባ ፌዜ ተብ ውስኅ ካለመቅረቡ ባተትሦ በብር መ ቱት ልኬ ሊጸራጸር ብጥላል።

በመ ረሻም ተጸራካሪ ወ ኖ ክስ ባቀረበበፔት ፡ ብ አሰቀታሞ በ ርቅ ርሰው ሊሆት ብጥላል። አሊቨም በ ፡ ብ ላብ ክርክር ባተወኅረ ትዘሆት ክርክሩ ለሸም ል ት ፌቀርብ አስቀታመው ሊስማሙ ብጥላሉ። «ሰው በቃሉ ብ ሰራል» ብባላል በዚህ ፌዜቨፔ ክስ በዎ/ቤ ኖ ሊቀርብ አብ ባም። ቀርቦም ጸሆት ተጸሳሽ ፡ ብ በ ርቅ ቨለቀ መሆትት ወብም ለሸም ል ባተሰኅ መሆትት ልኽ ክሱት ለመቃወም ብጥላል።

ጸላቭ ባተመለጸፔ ው ባመቃወሚቨ ችኅቦኖ በሙሉ ወተ ክርክሩ ምሬ ትር ቭዘፔ ውስጎ ጎልቀው ባሚ ቡ ተጸሳሽ ለክሱ ተጎቨቂ መሆት ወቭም አለመሆትት ባሚመለጸቱ አቭተሉም። ስለሆችም ችዚህ ሌለኖኖ ተመሳሳቭ ክርክሮኖ በቅታሚቨ ውሳቴ ማ ገቼ አለባ ው። ምክንቭቱም ም ልባፔ ፣ ብ በችዚህ ክርክሮኖ ምክንቭፔ ባሚቋ ቢሆት በአ ሩ በሚቋ ው ፣ ቭ ላቭ ብጎ ት መስር ራ ቀገፎት ተጸራካሪ ወ ኖ ማጸራጸሩ ማስረ መስማቱ አላስወላ ባሆትባ ዚ ባወ ብክንቼት ማስጸተል ካልሆት በቀር ባሚሰጎው አት ኖም ዌቭ ባለም።

ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ችኅቦኖ በዋ ችፔ ለተጸሳሽ ጎቅም ሲባል ባተተት ፣ በመሆ ው ተጸሳሽ በክሱ ላቭ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ካለው መቃወሚቨዎቷት በሙሉ በተኖሽ መጎት በ ሎ አጎቃሎ ማቅረብ ቭ ርበ ል። ስለሆችም መቅረብ ጸሚ ባ ው መቃወሚቨዎኖ ውስጎ ሳቭቀርቡ ባቀሩፔ ፔክክለቾ ውት ዎርታ ጸመስጎፔ ባሚቨሰ ክሉ ካልሆት በቀር ባለ ፣ ብ ራሱ ሆት ብሎ ለማቅረብ ባለመወለ ትተተዋ ው ቭቆጎራሉ (ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 244(3)። ስለዚህ ባመቃወሚቨ ችኅቦቷ ለተቃውሞ አቅራቢው ጎቅም ሲባል ባተተት ፣ ጸሆት ተቃውሞ አቅራቢው ችዚህት ችኅቦኖ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨችፔ ካላቀረባ ው ትተተዋ ው ስለሚቆጎር በክርክሩ ሂተፔ ችዚህት ችኅቦኖ አትስ ሊጸራጸር አቭኖልም። ትር ት መቃወሚቨዎቷ ለተቃውሞ አቅራቢው ጎቅም ሳቭሆት ለፔክክለቾ ዎርታ አሰቃጎ ስበው ባተተት ፣ ጸሆት ክርክሩ በማ ውም ተረ በሚ ፖበፔ ዚ ሊቀርቡ ቭኖላሉ።

ባሥረ ትር ባ ፖችፔ ሥልቃት ጸዎ/ቤ ኖ ሕ ት ባመተር ም ብቃፔ ር በቀጎ ባተቨቨዘ ችው። ፣ ብት ለመ ገቼ ባሥረ ትር ባ ፖችፔ ሥልቃት ባሌለው ዎ/ቤፔ በክርክሩ ላቭ ተወክሚችፔ ቨለውት ሕ ለመተር ም ባሚቨስኖለው ባህ ውቀፔ አለው ተብሎ አቭ መነም። ጸዚህም ባተችሃ ክርክሩት አስመልክ ፔክክለቾ ዎርታ ቭሰቃል ተብሎ አቭጎበቅም። ለዚህም ችው ባሥረ ትር ባ ፖችፔ ሥልቃትት አስመልክ ጸተጸሳሽ ባቀረበ ተቃውሞ ባቭ ር ችኪ ዎ/ቤቱ ቭህትት በተረ በማ ውም ዚ ባክስ ማመልጸናው ተቀባቭችፔ ባለውም ብሎ መመለስ ት ለበፔ ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 9(2) ባሚተት ው። በተመሳሳቭም አትታ ባዎፔሐብሔር ክስ መ ባፔ ባሚ ባው በአትታ ባዎፔሐብሔር ዎ/ቤፔ ብኖ መሆትት በአትታ ፣ ቭ ላቭ ክስ ቀርቦ በአትታ ዎ/ቤፔ በቀጎሮ ላቭ ባሚ ፖ ጸሆት በዚቨው ፣ ቭ ላቭ በሌላ ዎ/ቤፔ ክስ ሊቀርብ ትተማቭናል ባዎ/ሥ/ሥ/ህ ቁጎር 7 8 ቭተት ሉ። በአትታ ፣ ቭ ላቭ ሁለፔ ባማቭቃቃሙ ዎር ኖ ሊሰጎ ስለማቭ ባ ታ ሚ ክስ ባቀረበለፔ ዎ/ቤፔ ባሚኸ ዎርታ ሊሰጎ አቭኖልም። ትተዚሁም አትታ ሰው ኖሎ ባሌለው ጸሆት በተ ቢው መት ታ ተጸራጸሮ መብቱት ቨስጎ በቃል ተብሎ አቭጎበቅም። ስለሆችም ተጸራካሪው ወ ት ኖሎ ባሌለው መሆትት ዎ/ቤቱ ትተተረ ክርክሩት አቁሞ ኖሎ ለሌለው ተጸራካሪ ሕ ዊ ተወካቭ ት ሾም ማታረ ት ለበፔ ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 34 ቭተት ል። በመሆትም ኖሎ ባሌለው ተጸራካሪ ወ ት ቨለህ ዊ ተወካብ ተካዊቭ በሆችፔ ክርክር ላቭ ዎርታ ቤቱ ባሚኸ ዎርታት ሊሰጎ አቭኖልም። አስቀታሞ በዎርታ ቨለቀ ፣ ቭት በተመለጸተ ታ ሚ ክስ ቢቀርብ ጸመ መሪቨው ውሳቴ ር ባሚቃረስ ውሳቴ ቢሰጎ ዎርቱ ተወኻሚችፔ አቭ ርም። ምክንቭቱም ባመ መሪቨው ዎርታ በቭ ባፖ ስካልተሸረ ታረስ በዚቨው ፣ ቭ ሌላ ዎርታ ቢሰጎ ችኪ በዎርቱ መሠረፔ በአወኻሃም ባሚጎባቅ ትር አቭ ርም። በመ ረሻም ባ ቲ ባክርክሩ ተካዊቭ መሆት ባሚ ባ ወ ት (indispensable party) ሳቭቃመር መቅረቱም ዎርቱት ዋ ቨሳቃዋል። ምክንቭቱም አትታ ሰው ባልተጸሰሰበፔ ባልተጸራጸረበፔ ፣ ቭ መብቱት ጎቅሙት ባሚችላ ውሳቴ ሊሰጎ አቭኖልም። በችዚህ ዚቨፔ መቃወሚቨው አትታም ዎ/ቤቱ ባሚኸ ዎርታት ለመስጎፔ ካለው ሥልቃት

ር አሊቨም ጸሌላቾው ተጸራካሪ ወ ት ጎ ቅም ር ባተቨቨዘ ችው። ስለሆችም ችዚህት ትጎ ቦኖ በተመለጸተ ተጸራካሪ ወ ኖ መቃወሚቨ ውት በማ ውም ጊዜ ት ጊቨቀርቡ ሊወቀታ ቨ ባል።

ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ በቀረበ ጊዜ ም/ቤቱ በመቃወሚቨው ላቨ ሌላቾው ተጸራካሪ ወ ት ባሚቨቀርበውት ክርክር መስማፔ ቨ ርበ ል። በመሠረቱ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ላቨ መልስ መስጎ ፔ ቨለበፔ ወ ጊቨውት በቃል ሲሆት ም/ቤቱ በመቃወሚቨው ላቨ ውሳቴ ለመስጎ ፔ ማስረ መስማቱ አስወላ ጊ ሆ ካላ ገፀው በቀር ው ጊቨውት መወሰት አለበፔ። ም/ቤቱ መቃወሚቨው ተ ቢ በበቂ ማስረ ባተተ ወ መሆችት ሲቨምት ትተ ትሩ ሁቴ ክሱት ውታቅ በማታረ ወቨም መዝ ቡት በመዝ ፔ ተ ቢውት ፔ ዛዝ በመስጎ ፔ ተጸራካሪዎኖት ማሰ በፔ አለበፔ። ስለሆችም ተቀባቨችፔት ቨ ገፀው መቃወሚቨ ጎ ብ በቨር መ ቱት ወቨም ክሱ አስቀታሞ በዖርታ ባለቀ ጎ ቨ ላቨ ባቀረበ መሆችት አስመልክ ባቀረበ በሆት ጊዜ ዖርታ ቤቱ ክሱት ውታቅ በማታረ ባለ ጎ ቦኖት ቨሰ ብ ል። ምክም ችኪ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ በ ጎ ብ ዖሬ ትር ላቨ ባቀረበ ክርክር ባቨሆትም ባቨር ባመ ረሻ ዖርታ ቨ ገፑ ጎ ቨ ተቃውሞ ተቀባቨችፔት ካ ገፑ ጎ ብ በዚህ ት ቋ ቨተር ል። በመሆችም በዚህ መቃወሚቨ ምክንቨፔ ክሱ ውታቅ ባሚተረ ጸሆትጸሳሽ በዚህ ጎ ቨ መቾ ክስ ሊቨቀርብ አቨኖልም።

መቃወሚቨዎታ ባቀረቡፔ ጎ ብ አስቀታሞ በዖርታ ማለቁት ወቨም በቨር መ ቱት አስመልክ ባልሆት ጊዜ ም/ቤቱ መዝ ቡት በመዝ ፔ ትተ አስወላ ጊትቱ ተ ቢውት ፔዕዛዝ ቨሰኃል። መቃወሚቨው ባተጸራካሪ ወ ኖት ቨላ ባብ መኃመር ወቨም ሳቨኃመር መቅረፔት ባሚመለጸፔ ጸሆት ቨልተኃመረው ተጸራካሪ ት ጊኃመር ወቨም ቨላ ባብ ባተኃመረው ጸክሱ ት ጊወኃ ቨተረ ል። መቃወሚቨው ባክስ ምክንቨ ኖት ቨላ ባብ ማኃመርት ባሚመለጸፔ በሆት ጊዜ ክሱ ተቾኃሉ ት ጊቀርብ ቨተረ ል። መቃወሚቨው ም/ቤቱ ባ ፖቾፔ ሥልኃት ባሌለው መሆችት ባሚመለጸፔ በሆት ጊዜ መዝ ቡት በመዝ ፔ ጸሳሽ ክሱት ሥልኃት ባለው ም/ቤፔ ት ጊመሠርፔ ቨትረዋል። ጸሳሽ ባክስ ምክንቨፔ ባሌለው ወቨም ጎ ብ ባማቨመለጸተው መሆት ተ ልኬ መቃወሚቨ ባቀረበ ትተሆት ዖርታ ቤቱ መዝ ቡት በመዝ ፔ ጎ ብ ባሚመለጸተው ሰው ክሱት ት ጊቨቀርብ ፔዕዛዝ ቨሰኃል። ጎ ብ በ ርቅ ቨለቀ ወቨም በሸም ል ባተቨዘ መሆት ተ ልኬ መቃወሚቨ በቀረበ ጊዜ ም/ቤቱ ርቁት በመመዝ ብ ተጸራካሪ ወ ኖ በ ርቁ መሠረፔ ት ጊወኑ ሙ ወቨም በስምምት ው መሠረፔ ክርክራ ውት በሸም ል ት ጊ ርሱ ፔዕዛዝ ቨሰኃል። ጎ ብ በሌላ ም/ቤፔ በቀጎሮ ላቨ ቨለ መሆት ባተ ለኸ ት ጊሆት ም/ቤቱ መዝ ቡት በመዝ ፔ ተጸራካሪ ወ ኖ በመ መሪቨው ም/ቤፔ ባተቨዘውት ክርክር ት ጊቀጎ ሉ ፔዕዛዝ ቨሰኃል።

ም/ቤቱ በቀረበው ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ላቨ ባሚሰጎ ው ማትቾውም ውሳቴ ውሳቴው ባተሰጎ በፔ ምክንቨፔ በመዝ ቡ ውስጎ መመዝ ብ ቨ ርበ ል። ምክንቨቱም ውሳቴው በራሱ ጎ ብ ት ቋ ቨተረ ጸሆትወ ጊቨው ቨ ባፖ ባሚባልበፔ ሲሆት ውሳቴው ጎ ብት ወ ጊቨውት ባማቨቋ ጸሆችም ጸመ ረሻው ዖርታ በኋላ ጸመ ረሻው ዖርታ ር በአትታ ላቨ ቨ ባፖ ሊባልበፔ ቨናላል። ስለሆችም ቨ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ባመ መሪቨው ተረ ም/ቤፔ ውሳቴ ፔክክል መሆት አለመሆችት ለመመርመር ት ጊናል ውሳቴው ምክንቨቱ በመዝ ቡ ውስጎ መመዝ ቡ ፔልቅ ጎ ቀሜ አለው።

(አየለ በአባሪ 5)

ባመወቨቨ ጎ ቨቄዎኖ

1. ፦ ብ አስቀታሞ በምርታ ቨለቀ መሆትት አስመልክ ሊቀርብ ቭ ባ ባክረ መቃወሚቨ ሳቭቀርብ ቢቀር ም/ቤቱት ፔክክለቾ ምርታ ጸመስጎ ፔ ቭጸለክለዋል ወቭስ አቭጸለክለውም?

2. ጸሳሽ ሊጸስበፔ ሲኖል ሆት ብሎ በመቀክስ ባስቀረው መብፔ ምክትቨፔ ትተ ሌላ አ ፡ስ ክስ ለማቅረብ ትተማቭኖል ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 216 (3) ቭተት ል። ርሶ ቾ ሆችው በተሰባሙበፔ ኖሎፔ ባክስ ምክትቨ ኖት መትጎል በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨትፔ ቢቀርብ መቃወሚቨውት ቭቀበላሉ ወቭስ አቭቀበሉም?

3. ተጸሳሽ ፦ ብ በቀጎሮ ላቭ ቨለ መሆትት ልኬ መቃወሚቨ ባለማትሳቱ ም/ቤቱ ቭህትት ሳቭረ ራ ቀገቮት ወ ኖ አጸራክሮ አስቀታሞ ባቀረበው ክስ ጸመወሰት በዋፔ ውሳቴ ቢሰጎበፔ ውሳቴው ተወቖሚትፔ ቭ ረዋል ወቭስ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 8 መሠረፔ በ ፦ ብ ላቭ ሥልኃት ቨለው ክሱ ቀታሞ ባቀረበለፔ ም/ቤፔ ብኖ በመሆት ሁለተቾው ም/ቤፔ ባሰጎው ውሳቴ ምት ፡ዜም ቢሆት አቭኸ ም?

4. ፦ ብት ለመ ገፔ ብሔራዊ ባ ፖትፔ ሥልኃት ጸሌለው ም/ቤፔ ባወኃ መጎሪቨ ባተረሰው ተጸሳሽ ክሱ ሊሰማ በተወሰትው ቀት ሳቭቀርብ ቢቀር መቅረቱ ተጸሳሹ ም/ቤቱ ፦ ብት ት ፡ ፖ መስማማቱት ቨመለክ ል ወቭስ ባም/ቤቱት ባ ፖትፔ ስልኃት መቃወሙት ቨመለክ ል? ተጸሳሽ ቀርቦ ጸመቃወሚቨው ባሻ ር በምሬ ትሩ ላቭም መልስ ቢሰጎበፔ ም/ቤቱ መቃወሚቨውት ቨላ ባብ ውታቅ በማታረ ተጸራካሪምታት በምሬ ትሩ ላቭ በማጸራጸር በተጸሳሽ ላቭ ቢወስንበፔ ተጸሳሽ ባም/ቤቱት ሥልኃት አለመ ር ብኖ አስመልክ ቭ በፖሊቨቀርብ ቭኖላል?

4.3. ክስት ስለመስማፔ

በም/ህ/ሥ/ሥ/ቁጎር 233 ትተተተት ው ም/ቤቱ ባጸሳሽ ክስ ፦ታለፔ ባሌለበፔ ሆ ካ ገፀው ተጸሳሹ ቀርቦ ት ፡ጸራጸር መጎሪቨ ት ፡ላክ ፔዕዛዝ ቭስኃል። በዚሁ ቀት ተጸሳሽ ባመጸላጸቨ መልሱት ቭዞ ባሚቀርብ ጸሆት ም/ቤቱ መልሱት ተቀብሎ ክሱት መልሱት በትባብ በማሰማፔ ፦ ብት መመርመር ቭ ምራል (ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 241 ቭመለጸ ል)። ቭህም ሂተፔ በተለም ክስት መስማፔ(the first hearing) ተብሎ ባሚ ወቅ ሲሆት ም/ቤቱ ልኮ ባልሆችው ትጎብ ላቭ ተጸራካሪ ወ ኖት ባቃል ጎቨቁ በመጎባቅ ባሚመረምርበፔ፣ ጸተጸሳሽ ባቀረበ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ቢ ር ብቭት ባሚሰጎበፔ፣ ፦ ብ በብቭት ባማቭቋ በሆት ፡ዜ ብጎ ባሚመሠርፔበፔ በአጎቃላቭ ተጸራካሪ ወ ኖ ባሚለቨብፔ ባክርክር ትጎብ በአ ባቡ ተለቨ ባሚ ወቅበፔ ክርክርት በአ ባቡ ለመምራፔ ባሚቨስኖሉ ወሳፖ ተ ባሮኖ ባሚወኸሙበፔ ሂተፔ ችው።

በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 69(1) ሥር ትተተተት ው ም/ቤቱ ፦ ብት ለማባፔ በወሰትው ቀት ቀጎሮ ጸሳሽ ተጸሳሽ ራሳ ው ወቭም ወጺሎኖ ው መቅረብ አለባ ው። በመርህ ተረ በምፔሐ ብሔር ክርክር ተጸራካሪ ወ ኖ ራሳ ው ምርታ ቤፔ ት ፡ቀርቡ አስወላ ፡ አቭተለም። ስለሆችም ባዋ ው ባለ ፦ ቭ መቅረብ ለክርክሩ አወሳሰት ምኸም አስወላ ፡ ሆ ካልተ ገፑ በቀር ባወጺልትፔ ወቭም ባት ረ ወ ትፔ ሥልኃት ባተሰጎው ሰው መቅረቡ ብኖ በቂ ቭሆ ል (ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 65 (1)ት ቭመለጸ ል)።

ባለ ፦ ቦታ ራሳ ው ወቭም ወጺሎኖ ው መቅረባ ው ትተተረ ጎ ዎ/ቤቱ ክርክሩት መስማፔ ቭ ምራል። ክስት መስማፔ ባሚ መረው ክሱት ባመጸላጸቨውት መልስ ለ ራ ቀዠ በትባብ በማሰማፔ ሲሆት ክሱ ቀርቦ ትተሆት ባመጸላጸቨ መልሱ ጸተቸበበ በኋላ ተጸሳሽ ባተጸሰሰበፔት በመጸላጸቨ መልሱ ላብ በቀጎ ቨላመቸውት ወቭም ቨልካተውት ወቭም በትሩ አካባቢ ሁቴ ትተተካተ ባሚቆጎረውት ትር ተጸሳሹ ወቭም ወጺሉ ባሚቨምት ወቭም ባሚክታ መሆትት በመጎባቅ ቸው (ባዎ/ሥ/ሥህ/ቁጎር 241(1)። በዚህ ረታ ዎ/ቤቱ ለክርክሩ መቸሻ ባሆትፔት ፦ ቦኖ ወቭም ሌሎኖ ትሮኖ አብራር ለማስረ ፔ ጎቃሚ ተቢ መስሎ በ መተው ዘቲ ባቃል ጎቨቁ በማቅረብ ተጸራካሪ ወ ኖት ሊመረምራ ው ቭናሏል። በዚህ ጊዜ ጸተጸራካሪዎታ ማትቾውም ወ ት ት ጊብራራለፔ ባሚወል ውት ፦ ብ ዎ/ቤቱ ሌላቾ ውት ተጸራካሪ ወ ት ት ጎጎ ቭቅለፔ ለማመልጸፔ ቭናሏል (ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 241 (2)።

ክስት ባመስማፔ ዋ ው ዓላማ በክርክሩ ውስጎ ልኮ ቨልሆት ትሮኖት በመለባፔ ት ጊብራሩ በማታረ በዝህ ትጎ ቦኖ ዙሪቨ ራ ቀዠ ተለቨብተው ጸሆትም ብጎ ለመመስረፔ፣ ካልተለቨብሆም ተ ማሪ ቀጎሮ በመስጎፔ ማስረ ማሰባሰብ ሳቨስወል በ ፦ ብ ላብ ውሳቴ ለመስጎፔ ቸው። በመሆትም ክስት መስማፔ ማለፔ ተጸራካሪ ወ ኖ በኮ ሑዎ ቨቀረቡፔት ክርክር በኖሎፔ ቆመው ትተ በቃል ተ መው ት ጊቨስመዘ ቡ ማታረ ማለፔ አብተለም። ስጸ ቅርብ ጊዜ ታረስ ባሀ ራኖት ዎ/ቤ ኖ ባክስ መስማፔ ሂተፔት ወኮሞ ሳቨጸ ውት በምፔጾ በህ ፦ ቨልተተት ውት ባመልስ መልስ ባኮ ሑዎ ክርክር ሲቨለዋውጎ ቆብተዋል። ብህ አሠራር ዎ/ቤ ኖ በአሁት ጊዜ ባተ በሩ ካለው ባዎፔህ ሥርአፔ ማሻሻቨ ዞሮ ራም ር ተቨብብዞ መሻሻልት ቨሳባ ቢሆትም አሁትም ቢሆት ባክስ መስማቱ ሂተፔ በአብዛኣታ ዎ/ቤ ኖ በአ ባቡ ባተተ በረ ቸው ለማለፔ አቨስተዎርም።

በአብዛኣታ ዎ/ቤ ኖ ኣ ኖ በኮ ሑዎ ባቀረበውት ክስ መልስ አስቀታመው አትብበው ተጸራካሪ ወ ኖ መጎባቅ ማብራራፔ ባሚ ባ ውት ትጎ ቦኖ ሳብለብ ስለሚመጎ ተጸራካሪ ወ ኖ ባወለ ፔት ት ጊቨስመዘ ቡ ዕታል ብሰኃ ዋል። በመሆትም ተጸራካሪ ወ ኖ ባኮ ሑዎ ክርክራ ውት በሙሉ በቃል ተ መው ጸማስመዝ ባ ው ባሻ ር አት ትታ ጊዜ ለክርክሩ አወሳሰት አት ኖም ጎ ቀሜ ባሌለውት ክርክር ምር ባሚቨቀርቡበፔ ሁቴ ም ብ ቨል። ብህ ተ ሞ ኣ ኖ አብዛቾውት ጊዜ ክርክሩት በ ው ባኞዊ ስለሚመዘ ቡ ባዎ/ቤቱት ባሥራ ጊዜ በማባጸት ፦ ቦኖት በማቿቱፔ ረታ ፔልቅ አሉ ዊ ተኮዕ አለው።

ባክስ መስማፔ ሂተፔ በአ ባቡ ጸተጸ ወት ፔልቅ ጎ ቅም አለው። ተጸሳሽ ባቀረበበፔት ክስ ባሚክታ ጸሆት በ ልኮ መካታ ት ለበፔ በመሸሽ መካታ ትተማመት ትተሚቆጎር ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 234 235 ብተት ሉ። ሆ ም አት ትታ ጊዜ ተጸሳሾኖ ባቀረበባ ውት ክስ በአ ባቡ ባለመረ ፔ ወቭም ባለማስተዋል አት ትታ ወሳፖ ባሆት ትጎ ቦኖት በ ልኮ ሳቨስተባብሉም ሆት ሳቨምት ባሚቨልዊበፔ ጊዜ አለ። በመሆትም ተጸሳሹ ሳቨምትም ሆት በ ልኮ ሳብክታ ቨለወውት ትር ባሚቨምት ወቭም ባሚክታ ስለመሆት ዎ/ቤቱ ክሱት በሚሰማበፔ ጊዜ ተጸሳሹት በመጎባቅ ለተጸሳሹ ሁለተቾ ታል ብሰጎ ዋል። በመሠረቱ ባለማስተዋል ማመት ስለማብ ር ተጸሳሹ ልኮ ባሆት መልስ ባልሰጎበፔ ትጎ ብ ዙሪቨ አቋሙ ምት ትተሆትበጎ ቨቁ ማኃራቱ ለፔክክለቾ ዎፔህ አሰኃጎ ፔልቅ ዕ ዛ ቨተር ል።

ክስት መስማፔ ጸጸሳሽ አኪቨ ሲ ብም ፔልቅ ጎ ቅም አለው። ተጸሳሽ በኮ ሑዎ ላቀረበው መልስ ጸሳሽ አኸዊውት በኮ ሑዎ ባማብመልስ መሆት ልኮ ቸው። በመሆትም በተጸሳሽ መልስ ዙሪቨ ባጸሳሽ አቋም ምት ትተሆት በቃል ጎ ቨቁ ማኃራቱ አስወላ ጊቱ አቨጎ ቨብቅም። በተለብም ተጸሳሽ በተለም አዎት ዊ

መጸላጸሸ ተብሎ ባሚጎራውት ክርክር አቅርቦ ባሆት ትዛሆት በዚህ ክርክር ላቸ ጸሳሽ ሊሸቀርብ ባሚኖለው አምት ዊም ሆት አሉ ዊ ክርክር ቢ ር መቀበል ባሚናሸው ምርታ ቤቱ ክሱት ሲሰማ ራ ቀዤት ወ ኖ በቃል ጎሸቁ ሲመረምር ችው። በዚህ ረ ታ በሚተረ ው ምርመራ አትታም ጸሳሽ ባተጸሳሸት ክርክር አም በ ጎ ብ ላቸ ተ ማሪ ማኃራፔ ሳሸስወል በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 254 መሠረፔ ውሳቴ ሊሰጎ ቸናላል አሊሸም ተጸራካሪምታ ወ ኖ ባሚለሸብበፔ ትጎ ብ በ ልኽ ውቆ ብጎ ት በመመሥረፔ ክርክሩት በአ ባቡ ለመምራፔ ሸስናላል።

ክስ ባሚሰማው ተጸራካሪ ወ ኖ ባቀረቡ ትዛሆት ችው። ትር ት ተጸራካሪ ወ ኖ በሙሉ ሸልቀረቡ ትዛሆት ም/ቤቱ ጎ ብት ለማኃራፔ ጎሸቁ ባሚሸቀርብለፔ ሰው ስለማቸ ር ክስ ባሚሰማበፔ አ ባብ አቸ ርም። በመሆትም ተጸራካሪ ወ ኖ በሙሉ ውቸም በጸዋል ሸልቀረቡ ትዛሆት ም/ቤቱ ትዛሁቴ ው ክስት ተጸሳሽ በሌለበፔ መርምሮ ጸመወሰት ምሮ ባተለሸብ ርም ውኖት ለመውሰታ ባሚናል ሲሆት ቀጎ ሎ ችዚህት ርም ውኖ ትመለጸ ለት።

ባኢፔዮእሸ ባምፔሐ ብሔር ሥት ሥርአፔ ሕ ተጸራካሪ ወ ኖ ውቸም ወጺሎኖ ው ውቸም ት ረ ወ ኖ ው ክሱ ሊሰማ በተቀጎ ረበፔ ቀት መቅረብ ት ለባ ው አጎ ብቆ ቸተት ል። ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 69(2) ትተሚተት ው ክሱ ሊሰማ በተቀጎ ረበፔ ቀት ራ ቀዤ ተጸራካሪ ወ ኖ ሸልቀረቡ ትዛሆት ም/ቤቱ መዝ ቡት መዝ ፔ ቸ ርበ ል። ት ሁም ክርክሩ ባቀረበው በቸ ባፖ ባሆት ትዛሆት ም/ቤቱ ቸ ባዤት ቸሠርዘዋል። ክሱ ሊሰማ በተቀጎ ረበፔ ቀት ጸሳሽ ሸልቀረበ ትዛሆት ተጸሳሽ ቀርቦ ክሱት ባካተ ትዛሆት ም/ቤቱ ክሱት መሠረዝ ት ለበፔ ተጸሳሽ ሸመት ትዛሆት ት በ ምትቱ መሠረፔ ምርታ መስጎ ፔ ት ለበፔ ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 73 ቸተት ል። በሌላ በጾል ክሱ ሊሰማ በተቀጎ ረበፔ ቀት ጸሳሽ ቀርቦ ተጸሳሽ ሸልቀረበ ትዛሆት ም/ቤቱ በቅታሚሸ መጎ ሪሸው ለተጸሳሽ በአ ባቡ መታረሱት ማረ ጎ ቸ ርበ ል። ስለሆችም መጎ ሪሸው በአ ባቡ መታረሱ ካልተረ ጎ ለተጸሳሹ ሁለተቾ መጎ ሪሸ ት ሊክ መ ዘዝ ቸ ርበ ል። መጎ ሪሸው መታረሱ ቢረ ጎ ም ተጸሳሽ ባመጸላጸሸ መልሱት ለማዘ ፔ ት ሊናል በበቂ ዚ አልተረሰው ትዛሆት ባክርክሩ መሰማፔ ለሌላ ቀጎ ሮ መተላለዎ ቸ ርበ ል። መጎ ሪሸው በጸሳሽ ኍታለፔ ውቸም ልተፖችፔ ለተጸሳሽ አለመታረሱ ጾተረ ጎ ም/ቤቱ መዝ ቡት መዝ ፔ ውቸም ጎ ብ ቸ ባፖ ባሆት ትዛሆት ቸ ባዤት መሠረዝ ቸ ርበ ል። ለተጸሳሽ ባተላጸለፔ መጎ ሪሸ በአ ባቡ መታረሱ ጾተረ ጎ ም/ቤቱ ክሱት ተጸሳሽ በሌለበፔ ሰም በ ጎ ብ ላቸ ተ ቢውት ውሳቴ ቸሰኃ ል። ቸህ ማለፔ ት ተጸሳሽ ስላልቀረበ ብኖ ቸወረታብ ል ማለፔ አሸተለም። ቸልቁትም ም/ቤቱ ተጸሳሽ በሌለበፔ ባጸሳሸት ክስ ማስረ መርምሮ ክሱ በማስረ ባተተ ወ ሆ ካ ገፀው በማስረ በተተ ወው መጎ ት ብኖ ለጸሳሽ ሊወርታለፔ አለበለዚሸም ክሱት ውታቅ በማታረ ምርቱት ላልቀረበው ተጸሳሽ ለመስጎ ፔ ሸናላል። ጸሳሽ ምርታ ማ ዤፔ ሸለበፔ ክሱት በበቂ ማስረ በህ አ ባብ ሲሸስረ ት ሊ ተጸሳሽ ስላልቀረበ ብኖ ሊሆት አቸ ባም።

ተጸራካሪ ወ ኖ በሙሉ ውቸም በጸዋል ካለመቅረባ ው ባተቾሃ ም/ቤቱ ቀጎ ሮ ት ሊሰውጎ ሕ ጎ ወኮ ሞ አቸወቅታም። ቸሁት ት ሊ ም/ቤ ኖ አሁትም ቢሆት አልዐ አልዐ በተጸራካሪ ወ ኖ አለመቅረብ ባተቾሃ ተለዋ ቀጎ ሮ ሲሰጎ ቸስተዋላል። ትር ት ቸህ አሠራር በህ ጎ ሸልተተ ወ ጎ ብዝም አላ ባብ ባሚሸቿፔፔ በመሆት ሊ ረም ቸ ባል።

በተጸራካሪ ወ ኖ አለመቅረብ ምክንቨፔ መዝ ቡ ቢዘ ወቨም ክሱ (ብ ባገቑ) ቢሰረዝ ባመዝ ቡ መዘ ፔ ወቨም ባክሱ መሰረዝ በ ኑ ብ ላብ ባሚቨስጸፔለውት ውኑፔ በተመለጸተ አትታ ባክስ መዝ ብ በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 69(2) ወቨም 70 (መ) መሠረፔ ባተዘ ትዘሆት ጸሳሽ ተ ቢውት ፖችፔ ጂሣራ ጸዎሎ ዊቨሉት ትተ በማስጸወፔ ትሩ ት ፈቀኅ ል ለማታረ ቨናላል። ለዚህም ጸሳሽ አት ኖም ምክንቨፔ ት ፈቨቀርብ አቨን በቅም። ት ፈሁም ክሱ በብር ስካል ተ ታረስ ዊቨሉት በማ ውም ፈዜ ትተ ባማስጸወፔ መብቱ ባተኅበቀ ችው። በሌላ በጾል በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 73 መሠረፔ ባመ መሪቨ ተረ ክስ ጾተሰረዘ ወቨም በቁኅ ር 69(2) ወቨም በቁኅ ር 70 (መ) ወቨም በቁኅ ር 73 መሠረፔ ብ ባገቑ ጾተሠረዘ በኋላ ጸሳሽ ለመ መሪቨው ክስ ወቨም ብ ባፖ መቻሽ ባችረውት ት ር መሠረፔ በማታረ ሌላ አ ፈስ ክስ ለማቅረብ አቨኖልም። ሆ ም ት ጸሳሽ በቀ ሚው ቀትቀኅ ሮ ሳቨቀርብ ባቀረው በበቂ ምክንቨፔ መሆትት በማስረ ፔ ባተሰረዘው ክስ ወቨም ብ ባፖ ትተ ተትቀሳቅሶ ክርክሩ ት ፈቀኅ ል ክሱ ወቨም ብ ባገቑ በተሰረዘ በአትታ ወር ፈዜ ውስኅ ቀርቦ ዎርታ ቤቱት ለመኅ ባቅ ቨናላል። ዎርታ ቤቱም በዚህ መልጹ ጸሳሽ ቨቀረበው ማመልጸኖ ለተጸሳሽ ት ፈተርሰው በማታረ ባተጸሳሽት መልስ ጾተቀበለ ኑ ብት ጾመረመረ በኋላ ባቀረበውት ኅ ቨቂ መርምሮ ጸሳሽ በቀ ሚው ቀትቀኅ ሮ ባቀረው በበቂ ምክንቨፔ መሆትት ካመት ስለ ወ ጂሣራ አጾዊወል ተ ቢ ባሆችውት ፔዕዛዝ በመስኅ ፔ በክሱ ወቨም ብ ባገቑ መሠረዝ ምክንቨፔ ባተዘ ው መዝ ብ ተጾዎ ክርክሩ ት ፈቀኅ ል ለማዘዝ ቨናላል። ባጸሳሽ ኅ ቨቂ ተቀባብቭፔት ካኃ ት ጸሳሽ በዚህ ትኅ ብ ላብ ብኖ ብ ባፖ ኅ ብቆ ፔዕዛዙት ካላሻረ በስተቀር በ ኑ ብ ላብ በምትም መልጹ ክርክር መቾ ሊተረ በፔ አቨኖልም።

ጸላብ ትተተመለጸፔችው ባመዝ ቡ መዘ ፔ ባክሱ ወቨም ባብ ባገቑ መሠረዝ በ ኑ ብ ላብ ባሚቨስጸፔሉፔ ውኑፔ ልብቭፔ ቨለው ችው። ት ር ት አት ትታ ዎ/ቤ ኖ በ ራ ቀገቑ ተጸራካሪ ወ ኖ አለመቅረብ ምክንቨፔ በተዘ መዝ ብ በጸሳሽ አለመቅረብ ምክንቨፔ በተሰረዘ ክስ መካጸል ቨለውት ልብቭፔ በአ ባቡ ባለመረ ፔ መዝ ቡ በማ ውም ምክንቨፔ ቢሆት አትቲ ጾተዘ ዊቨሉት ትተ ለማስጸወፔ ጸሳሽ መዝ ቡ በተዘ በአትታ ወር ፈዜ ውስኅ ቀርቦ በቀ ሚው ቀትቀኅ ሮ ሳቨቀርብ ባቀረው በበቂ ምክንቨፔ መሆትት በማስረ ፔ መዝ ቡ ትተ ት ፈጸወፔለፔ መኅ ባቅ ትተሚ ርበፔ በመ ለኮ ፔዕዛዝ ሲሰኅ ብ ቨል። በመሠረቱ ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 74 ታት ፣ ተወቖሚቭፔ ባሚ ረው በ ራ ቀገቑ ወ ኖ አለመቅረብ ምክንቨፔ ባብ ባፖ ክስ ባተሠረዘ ትዘሆት ወቨም በብ ባፖ ባብ ልተፖችፔ ወቨም ኑታለፔ መኅ ሪቨው ለመልስ ሰ ካለመታረሱ ባተቾሃ መልስ ሰ ባለመቅረቡ ምክንቨፔ ባብ ባፖ ክስ ባተሠረዘ ትዘሆት ወቨም ክሱ ወቨም ብ ባገቑ ሊሰማ በተቀኅ ረበፔ ቀት ጸሳሽ ወቨም ብ ባፖ ባብ ሳቨቀርብ ባቀረ ተጸሳሽ ወቨም መልስ ሰ ቀርቦ ክሱት ወቨም ብ ባገቑት በመካቱ ምክንቨፔ ክሱ (ብ ባገቑ) ባተሠረዘ ትዘሆት ችው። በዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 69(2) 70 (መ) መሠረፔ ባመ መሪቨ ተረ ባክስ መዝ ብ ባተዘ ትዘሆት ብህትት ክስ ትተ ለመቀኅ ል በሚቀርበው አቤቱ ላብ ተወቖሚቭፔ ቨለው ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 71 ታት ፣ ት ፈ ባዎ/ሥ/ሥ/ህ/ቁኅ ር 74 ታት ፣ አቨተለም። ስለሆችም በመዝ ብ መዘ ፔ በክስ መሰረዝ መካጸል ቨለው ልብቭፔ በአ ባቡ ሊኑት ብ ባል።

ባመወቨቨ ኅ ቨቂዎኖ

1. ተጸሳሽ መኅ ሪቨው ተርሶፔ ሳቨቀርብ በመቅረቱ ዎ/ቤቱ ኑ ብት ተጸሳሽ በሌለበፔ መርምሮ ብወስ ል። ተጸሳሽ ኑ ብ መወሰትት ካወቀ በኋላ መኅ ሪቨው በአ ባቡ ቨልተረሰው መሆትት ልኬ በሌለበፔ ባተሰኅ ው

ምርታ ት ሉለፕ ቨመለክ ል። ሆ ም ም/ቤቱ አቤቱ ውት ባለመቀበሉ ቭ ባገቹት ለቭ ባፖ ሰሚ ም/ቤፕ ቨቀርባል። ትር ት ቭ ባገቹ ሊሰማ በተቀጎ ረበፕ ቀት መልስ ሰ (ባሥር ጸሳሽ) ቀርቦ መጎ ሪቨው ለቭ ባፖ ባቭ (ባሥር ተጸሳሽ) በአ ባቡ መታረሱት ልኬ ሲጸራጸር ቭ ባፖ ባቭ ት አልቀረበም። በዚህ ምክንቨፕ ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፕ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 73 መሠረፕ ቭ ባገቹት ጸመሠረዙም ባሻ ር ባመ መሪቨው ተረ ም/ቤፕ ባቭ ባፖ ባቭት አቤቱ ባለመቀበል ባሰጎ ውት ውሳኔ ምር ቨኘ ዋል። ቭ ባፖ ባቭ ቭህትት በመቃወም አቤቱ ውት ለሰበር ኖሎፕ ቢቨቀርብ ባሰበሩ ኖሎፕ ሊሰጎ ባሚኖለው ፔክክለቾ ውሳኔ ጸሚጸተሉፕ ባፔቾው ንው ቭላሉ?

ሀ) ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፕ ቭ ባፖ ባቭ ባለመቅረቡ ባተችሃ መዝ ቡት መዝ ፔ ሲ ባው ባሥር ም/ቤፕ ውሳኔት ማኮ ቱ አ ባብ ባለመሆት መዝ ቡ ትተተዘ ተቆጎ ሮ ቭ ባፖ ባቭ በዕለቱ ባቀረበፕ በቂ ምክንቨፕ ካለው ምክንቨቱት ለቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፕ በማቅረብ መዝ ቡት ባማስጸወፕ መብቱት መጎ በቅ፣

ለ) ባመ መሪቨው ተረ ም/ቤፕ ቨልተቀበለውት ምክንቨፕ ምር በመመርመር ተጸሳሽ ፦ ብት በመ መሪቨው ተረ ም/ቤፕ ሊሰማ በተቀጎ ረበፕ ቀት ሳቨቀርብ ባቀረው በበቂ ምክንቨፕ መሆትት ካመት ባመ መሪቨውት ተረ ም/ቤፕ ምርታ በማ ታ ተጸሳሽ በ ፦ ብ ላቭ ት ጸራጸር ማታረ ፣

2. ክሱ ሊሰማ በተቀጎ ረበፕ ቀት ሳቨቀርብ ባቀረው ተጸራካሪ ወ ት በቀጎ ሮው ሳቨቀርብ ባቀረው በበቂ ምክንቨፕ መሆትት ካስረ ትተትሩ ሁት ጸሳሽ ፖቭፔ ሳቨጸምል አ ሊስ ዌቨል ማስጸወፕ ሳቨስወል ው ባተዘ ውት መዝ ብ በማስጸወፕ ክርክሩ ት ቀጎ ል ማታረ ትተሚኖል፣ ተጸሳሽ በቀረበበፕ ቀት መጸላጸቨውት አቅርቦ ማሰማፕ ትተሚኖል፣ ጸሳሽ ክሱ በተሠረዘ በአትታ ወር ውስጎ ቀርቦ ክሱ (ቭ ባገቹ) በመሠረዙ ምክንቨፕ ባተዘ ውት መዝ ብ ማስጸወፕ ትተሚኖል ተጸሳሽ በሌለበፕ ባተሠጎ ው ምርታ ክርክሩ ትተ ት ቀጎ ል ለማታረ ትተሚኖል ትተ ቅተም ተጸተላ ው ባም/ህ/ቁጎ ር 71፣ 72፣ 74 78 ቭተት ሉ። ለመሆት በዚህ ታት ኃም ኖ መሠረፕ ትተ ሁት ው ለጸሳሽ ወቨም ለተጸሳሽ አለመቅረብ ባተጎ ቀሱፕ ምክንቨ ኖ በቂ መሆት አለመሆ ውት ም/ቤቱ በተመሳሳቭ መት ታ መመዘት አለበፕ ወቨስ ባመዝ ቡ መዘ ፔ ባሚቨስጸፔለው ውጎ ፔ ባ ባ መሆት አለበፕ?

ክፍል 5. ባተዌጎ ት ባምርታ ሥት ሥርአፔ

ባተዊነት ባምርታ ሥት ሥርአፔ ጸሳሽ በመተብቾው ባሙ ፔ አመራር ባማቭመራ ክስት በመመስረፔ ፡ ብ በዖነ ትፔ ቭ ት ፈወሰት ለማታረ ባሚኖልበፔ ሥት ሥርአፔ ሲሆት በውስነ ም በአ ር ሥት ሥርአፔ ባሚወሰት ፡ ቮኖት በተዊነት ሥት ሥርአፔ ባሚወሰት ፡ ቮኖት አነቃሎ ባቨዘ ነው። አ ር ሥት ሥርአፔ ማለፔ ጸሳሽ ባተሚላ ባክስ ሂተፔት ማለዎ ሳቨስወል ው ውሳቴ ባሚቨ ፖበፔ ሥት ሥርአፔ ነው። ባተዊነት ሥት ሥርአፔ ማለፔ ተ ሞ ጸ ፡ ብ አቭትፔ ባተነላ ክሱ በዖነ ትፔ ባተሚላ ባክስ ሂተፔት ሳቨልዎ ባሚወሰትበፔ ሥት ሥርአፔ ነው። በመሆትም አ ር ሥት ሥርአፔ ባተዊነት ሥት ሥርአፔ ባተለቨብ ተወሻሚት ውም በተለቨብ ፡ ቮኖ ላቭ ሲሆት በሁለቱም ፈዜ ት ፡ ብ ባሚ ባው መተብቾ ውት ባክስ ሥት ሥርአፔት ባለመነ በቅ ወ ፈቨውት በመሆት ተመሳሳቭትፔም አላ ው።

5.1. በአ ር ሥት ሥርአፔ ስለሚ ብ ፡ ቮኖ

ክስት በአ ር ሥት ሥርአፔ ለማቅረብ በሚኖልበፔ ፈዜ ጸሳሽ ቭህትት ሥት ሥርአፔ በመነቀም ክስ ለማቅረብ ምር አለው። ትር ት ጸሳሽ ክሱት በመተብቾው ሥት ሥርአፔ ለማቅረብ ጸመረነ ባ ታ በአ ር ሥት ሥርአፔ ት ፈቨቀርብ አቭ ተታም። ሆ ም ት ክስት በአ ር ሥት ሥርአፔ ማቅረብ ፡ ቮኖ በአ ሩ ውሳቴ ት ፈቨ ገቹ ስለሚረ ጸመተብቾው ባክስ አቀራረብ ሥት ሥርአፔ ቭልቅ ተመራ ትፔ ቨለው መሆት ልኽ ነው።

በዎ/ሥ/ሥ/ሕ ቁነር 284 ትተተተት ው ክስት በአ ር ሥት ሥርአፔ ማቅረብ ባሚኖሎው ጸሳሽ ጸተጸሳሽ ላቭ ባሚነ ቭቀው ትዘብ ጸትወለቱ ውቭም ቨለወለቱ ልጹ ተወስ ባ ወቀ ሲሆት ክሱ ባተመሰረተውም (1) በ ልኮ በተተረ ውል ውቭም ትተ ሐዋላ ወረቀፔ፣ ባ ትዘብ አለብፖ ሰትታ ውቭም ገ ክ ባሉ በትሩ አካባቢ ሁት በተመሠረተ ውል ውቭም ተራ ባሆትባለዕ ትፔት በሚ ልኮ ውል ውቭም (2) በ ቲ ሰትታ ውቭም በሂሳብ በተኃራ ሰትታ ትዘብ ለመክወል በተተረ ስምምትፔ ውቭም (3) ዋ ው ባለዕ ባሚወለ በፔት ልጹ ባ ወቀ ትዘብ ባለመክወሉ ትዘቡት በ ላዋትፔ ለመክወል በተወረመ ባዋስፔ ቲ ሰትታ ላቭ በሆት ፈዜ ብኖ ነው። በሕዚህ ፈዜቨፔ ጸሳሽ ጸተጸሳሽ ላቭ ባሚነ ቭቀው ልኮ ባሆት ትዘብ ቨለው ሲሆት ክሱ ት ፈመሠረፔ ባሚቨተር ውም ባተጸሳሽ ትቢተቾትፔ ውቭም ቲ ው ት ለመወኃፔ ቨለው ባወቃታ ፡ታለፔ ብኖ ነው። በመሆትም ጸሳሽ ባተሚላ ባክስ አቀራረብ ሥርአፔት በመጸተል ለአላስወላ ፈ ወ ሳቭ ረ ትዘቡት በዖነ ትፔ ለማ ገቼ ት ፈኖል ክሱት በአ ር ሥት ሥርአፔ ት ፈቨቀርብ ሕ ፡ ቭወቅታለ ል።

ክስት በአ ር ሥት ሥርአፔ ለማቅረብ ባሚቨስኖለው ፔልቁ ኻነ ብ ጸሳሽ ጸተጸሳሽ ላቭ ባሚነ ቭቀው ትዘብ ልጹ ተለቨ ባ ወቀ መሆት ነው። ክሱ በሚቀርብበፔ ፈዜ ጸሳሽ ጸተጸሳሽ ላቭ ባሚነ ቭቀው ባተረ ነ ትዘብ ሊ ር ቭ ባል። በመሆትም ተጸሳሽ ለጸሳሽ ባለዕ መሆት አሊቨም ባዕ ው መነት ወተዋፔ ክርክር ተተር በፔ ባሚኃራ ባሚወሰት ጸሆት ክስት በአ ር ሥት ሥርአፔ ለማቅረብ አቭወቀታም።

በአ ር ሥት ሥርአፔ ክስ በሚቀርብበፔ ፈዜ ጸሳሽ ክሱት «ባተዊነት ሥት ሥርአፔ» በሚል ር ስ ማቅረብ ቭ ርበ ል። ት ፈሁም ክሱ ባትሩት ውትተቾትፔ፣ ባተነ ባቀውት ትዘብ ፔክክለቾትፔ ተጸሳሽ ለትሩ ማ ውም አቭትፔ መጸላጸቨ ባሌለው መሆትት በሚቨረ ነ በጸሳሽ ወቭም ፡ ብት በሚቨውቅ ሌላ ሰው በተሰነ ቃለ መሀላ ተተ ዐ መቅረብ ቭ ርበ ል። ክስ በአ ር ሥት ሥርአፔ ት ፈቀርብ ቨስወለ ው ጸሳሽ

ባተጸሳሽት ባመጸላጸል ዕታል ትም ፖትፔ በአቋራ ት ፗቭ ፖ ለማስኖል ሳቭሆት ለትሩ ምትም አቭትፔ መጸላጸቨ ባሌለው ተጸሳሽ ባተረ ጎ ውት ባጸሳሽ ትዘብ ካለመክወሉ ባተሥሃ ጸሳሽ በመተብቾው ባክስ አቀራረብ ሥት ሥርአፔ ክሱት ቢመሠርፔ ሊተርስበፔ ባሚኖለውት ወ ባ ፗዜ ብክትፔ ለመቀትስ ትው። በመሆትም ተጸሳሹ ለ ፡ ብ ምትም አቭትፔ መጸላጸቨ ባሌለው መሆትት ጸሳሽ በቃለ መሀላ ማረ ጎ፡ ባ ታ አስወላ ፗ ትው።

ክሱ በአ ር ሥት ሥርአፔ ባተመሠረተ ትተሆት ጸተጸሳሽ ባሚጎበቀው በ ፡ ብ ላቭ መጸላጸቨ ካለው መጎ ሪቨው በተረሰው በአስር ቀ ፔ ውስጎ ቀርቦ ክሱት ለመጸላጸል ት ፗኖል ወቃታ መጎ ባቅ ትው። ስለሆትም ተጸሳሽ ቭህትት ስርአፔ አስቀታሞ ሳቭወቭም በቀጎ ሮው ቀት ባመጸላጸቨ መልሱት ቭዞ ቢቀርብ ተቀባቭትፔ ባለውም። ምክንቨቱም ተጸሳሽ ምትም መጸላጸቨ ባሌለው ስለመሆት በቃለ መሀላ ተተ ዐ ባቀረበ ክስ ትተመሆት መጎ ት ተጸሳሽ በ ፡ ብ ላቭ መጸላጸቨ ካለው ሱም በበጹሉ በቃለ መሀላ በተተ ወ ማመልጸኖ ባወቃታ ጎ ቨቁ ማቅረብ ባሚጸላጸለውም ክሱት በጸዋል ቭህት ወቭም በሙሉ ለቭ ማመልጸፔ ቭ ርበ ል። ቭህም ሲሆት ም/ቤቱ ወቃታ ጸመስጎ ቱ በዋፔ ባተጸሳሽት ባመሀላ ቃል ተቀብሎ ተጸሳሽት ሊመረምረው ተጸሳሽ በመጸላጸቨትፔ ሊቨቀርባ ው ቨሰባ ውት ሠት ኖ አስቀርቦ ሊቨኃራ ው ቭኖሳል። በመሆትም ተጸሳሽ በር ጎም አሳማፖ መጸላጸቨ ቨለው መሆት ካል መት በቀር ለተጸሳሽ ባመጸላጸል ወቃታ ሊሰጎ ው አቭ ባም።

ተጸሳሽ መጎ ሪቨው በተረሰው በአስር ቀ ፔ ውስጎ ቀርቦ ክሱት ለመጸላጸል ወቃታ ቨልጎ ባቀ ትተሆት ወቭም ም/ቤቱ ጎ ቨቁውት ቨልተቀበለው ትተሆት ም/ቤቱ ወ ፗቨውት ክስ በቀረበው ትዘብ መጎ ት ምርቱት ለጸሳሽ ቭሰኃል። በሌላ በጹል ተ ሞ ተጸሳሽ ቨቀረበው ባወቃታ ጎ ቨቁ በቅት ልቦ ላቭ ባተመሠረተ መሆትት ም/ቤቱ ባተረ ው ትተሆት ወቭም ጎ ቨቁው በቅት ልቦ ላቭ ባተመሠረተ መሆትት ለመወሰት ቢቨስ ርም ሙሉ በሙሉ በሀሰተኞ ትር ላቭ ባተመሰረተ መሆትት ለማረ ጎ ቨልተኖሸ ትተሆት ምርታ ቤቱ ትተትሩ ሁቴ ወቃቱት ቨለ ተብ ወቭም በ ተብ ሊሰጎ ቭኖሳል። ወቃቱ በ ተብ ባተሰጎ ትተሆትም በቅታሚቨ ተቡ ሊጸበር ቭ ባል። በአጎ ቃላቭ ክሱ በአ ር ሥት ሥርአፔ በቀረበ ፗዜ ም/ቤቱ ተጸሳሽ ት ፗጸላጸል ወቃታ ካልሰጎ በቀር ተጸሳሽ ባተጸሰሰበፔት ትዘብ ጸትወለቱ ወ ጺሣራት ምሮ ት ፗጸምል ወ ፗቨውት ምርታ ቭሰኃል።

5.2 በተዌጎ ት ሥት ሥርአፔ ባሚ ብ ፡ ቮኖ

ባተዊነት ሥት ሥርአፔ በህ ተለቨተው ባተወሰት አቤቱ ኖ ባሚመረመሩበፔ ሥት ሥርአፔ ነው። አቤቱ ውት በተዊነት ሥት ሥርአፔ ት ቨቀርብ ሕ ፡ ባሚወቅታለፔ ሰው ላቀረበው ማመልጸኖ መሠረፔ ባሆነው ህ በወሰነው ጊዜ ውስጎ ቀት ዓመተ ምህረቱ ተሞል በፔ ባተወረመውት ማመልጸኖ ማቅረብ አለበፔ። አቤቱ ው ባሚቀርብበፔ ጊዜ በህ ቨልተወሰት ትዛሆት ት ለአቤቱ ው መሠረፔ ባሆነው ት ር በተወነረ በአስራ አምስፔ ቀ ፔ ውስጎ ማቅረብ አለበፔ። ጸዚህም ሌላ አመልካኖ አቤቱ ውት ለማቅረብ ባኖሸበፔ ሥልጋት፣ ለአቤቱ ው መሠረፔ ባሆነው ሕ አቤቱ ቨቀረበበፔት ምክንቨፔ ባሚ ልኽ በመሀላ ቃል ባተተ ወ ማመልጸኖ ማቅረብ አለበፔ። በተ ማሪም ለ ፡ ብ አወሳሰት ጎ ቃሚ ው ባሚላ ውት ሰት ኖ ሁሉ ጸማመልጸኖው ር አቨብዞ ማቅረብ አለበፔ (ባሥ/ሕ/ቁጎ ር 301)። በተዊነት ሥት ሥርአፔ ባሚቀርበው ክስ በአብዛኞው ተጸሳሽ በ ፡ ብ ላቨ መልስ ት ሰጎ ሳቨንራ ሥ/ቤቱ ባራሱት ምርመራ አታር ውሳኔ ባሚሰጎበፔ ነው። በመሆኑም አመልካቷ አቤቱ ለማቅረብ ሥልጋት ባሌለው ሲሆነ፣ ማመልጸኖው በሥ/ሥ/ሥ/ሕ ቁጎ ር 301(1) በተወሰነው ጊዜ ሁኔ ተሟል ቨልቀረበ ሲሆነ ወቨም አቤቱ ው ባቀረበበፔ ፡ ቨ በተዊነት ሥት ሥርአፔ መ ባፔ ባማቨ ባው መሆኑት ሥ/ቤቱ ባተረ ትዛሆት አቤቱ ው ተቀባቨኸፔ አቨ ረውም። ሆ ም ፡ ብ በተዊነት ሥት ሥርአፔ ቨ ት ወሰነ ባቀረበው አቤቱ ውታቅ መተረ ፡ በ ፡ ብ ላቨ ተመሳሳቨ አቤቱ ም ት ቨቀርብ ጸሚጸለክል በቀር ፡ ብ በሥርታ ት ለቀ አቨስቆጎ ርም። ስለሆነም አመልካኖ ፡ ብ በመተብኞው ሥት ሥርአፔ ት ፡ ቨ ክስ ጸማቅረብ አቨ ታም።

አቤቱ ው ተቀባቨኸፔት ቨ ዥ ትዛሆት ሥ/ቤቱ በማመልጸኖው ላቨ ውሳኔ ባሚሰጎው ትተትሩ ሁኔ በፔዕዛዝ ወቨም በሥርታ መልክ ሊሆነ ቨናሏል። በዋ ኸፔ ሥ/ቤቱ ውሳኔውት ባሚሰጎው በማመልጸኖው መሠረፔ ቢሆነም ፡ ብት በተ ማሪ ባማጋራፔት አ ባብኸፔ ካመት ሥ/ቤቱ ተ ማሪ ማስረ ት ፡ቀርብለፔ በማታረ ውሳኔ ሊሰጎ ቨናሏል።

በተዊነት ሥት ሥርአፔ (accelerated procedure) ውሳኔ ሊሰጎ ባሚኖለው በሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 305፣307-314 ታረስ ባሉፔ ታት ጎኖ በተመለጸቱ ፡ ቮኖ ላቨ ነው። ጸዝህ ታት ጎኖ መረ ፔ ትዛሚኖለው በአብዛኛቷ ፡ ቮኖ ላቨ ፡ ብ ቨመለጸተኞል ባሚል ሰው ቀርቦ አቤቱ ውት ት ፡ቃወም ዕታል አልተሰጎውም። ትር ት በዝህ ታት ጎኖ ባተካተቱ ፡ ቮኖ በአብዛኞው አትታት ሰው ብኖ ባሚመለጸቱ በመሆ ው በተዊነት ሥት ሥርአፔ ት ፡ ቨ ባቀረበው አቤቱ ባሌላውት ሰው መብፔ ወቨም ጎ ቅም ባሚኽ በሆት ጊዜ በውሳኔው መብቱ ባተኽበፔ ሰው ውሳኔው ት ፡ሠረዝ ወቨም ት ፡ሻሻል ጎ ቨቁ ለማቅረብ ቨናሏል። ምክንቨቱም በተዊነት ሥት ሥርአፔ ባሚሰጎው ማ ውም ውሳኔ ለማመልጸኖው መኽሻ በሆነው ሕ መሠረፔ ባሚሰጎውት ወቨም መሰጎፔ ባሚ ባው ት ወቨም ለ ፡ ብ አወኸቨም ተ ቢ መስሎ ባ ባው ት ማ ውም ሌላ ተ ማሪ ውሳኔ ጸመስጎፔ ሥ/ቤቱት ባማቨ ተው መሆኑ በሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 304(2) ሥር በ ልኮ ተተት ቿል። ስለሆነም በተዊነት ሥት ሥርአፔ ቨ ባተሰጎው ውሳኔ መብቱት ባሚኽበፔ ወ ት ውሳኔውት በመቃወም በሥ/ሥ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 358 መሠረፔ ተቃውሞ በማቅረብ ውሳኔውት ባማሳረም ዕታል ሊ ረው ቨ ባል።

በተዊነት ሥት ሥርአፔ ለቀረበው ማመልጸኖ መሠረፔ ባሆነው ሕ በ ፡ ብ ላቨ ባሚሰጎው ውሳኔ ቨ ባፖ ት ፡ባልበፔ ባሚወቅታ ካልሆት በቀር በተዊነት ሥት ሥርአፔ መሠረፔ በሚሰጎው ሥርታ ላቨ ቨ ባፖ ለማቅረብ አቨናልም። ሆ ም ውሳኔው ባተሰጎው በሥ/ሕ ቁጎ ር 448 መሠረፔ ባሲቪል ማህበራፔት

ኀ ቅላላ ፡ባኤ ውሳኔት ወቭም በት ታ ህ ቁኀ ር 416 መሠረፔ ባት ታ ማህበራፔት ኀ ቅላላ ፡ባኤ ውሳኔት ለማሻር በሆት ፲ዜ ወቭም ባአትታት ታር ፔ ሽሪክ ወቭም ሥራ አስጺቭ ወቭም ባአተራ ትብረፔ አስተ ተራት ጸሥራው ወቭም ጸሸርክ ው ለማስወ ታ በምፔሐ ብሔር ሕ ቁኀ ር 522 ወቭም በት ታ ሕ ቁኀ ር 261 293 መሠረፔ በቀረበ አቤቱ ላቭ በሆት ፲ዜ ወቭም ሽርክ ት ወቭም ባት ታ ታር ፔት ስለማምረስ ወቭም በአተራ ትብረፔ ኀ በቃ ባተቋቋመ ታር ፔት (endowment) ወቭም ባበ አታራ ፔ ታር ፔት ለማሠረዝ በቀረበ አቤቱ ላቭ በሆት ፲ዜ በምርቱ ቅር ባተሰዡ ወ ት ምርቱ ጸተሰኀ በፔ ቀት ምሮ በአስር ቀ ፔ ውስኀ ቭ ባዡት ለቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ለማቅረብ ቭኖሳል። ስለሆትም በዚህ ፡ ቮኖ ላቭ ባተሰኀ ው ውሳኔ ለቭ ባፖ ማቅረቢቭ ባተወሰትው ባአስር ቀት ባ፲ዜ ተብ ጸማለዊ በዋፔ ወቭም ቭ ባፖ ተኀ ቭቆበፔ ጸሆት ቭ ባዡ ጸመወሰት በዋፔ ተወሻሚ አቭሆትም።

ባተዊኀ ት ሥት ሥርአፔ ታት ፡ኖ አስወላ፲ት ው አጸራካሪ ላልሆት ፡ ቮኖ ወቭም ጸአቭት ው ባተሥሣ አዊኃ ፖ ውሳኔ ለሚሹ ፡ ቮኖ በ ሉ ውሳኔ መስኀ ፔ ት፲ናል ኀው። ስለሆትም ዝህ ታት ፡ኖ አዊኃ ፖ ውሳኔ ለመስኀ ፔ ጸማስሣላ ውም በላቭ አላስወላ፲ ባሆኀውት ባመብቸ ባክስ አቀራረብ ሥርአፔት በማስቀረፔ ፲ዜት ወ ት ለመቆኀ ብ ቨስኖላሉ።

(አየለ በአባሪ 6)

ባመወሸቨ ኀ ቨቄኖ

1. ባሚወለ በፔት ዕ ባለመክወል ባለ ትዘቡት ለክስ ባ ረ ባለዕ በተዊኀ ት ሥት ሥርዓፔ ባቀረበበፔት ክስ ለመጸላጸል ት፲ወቀታለፔ ኀ ቨቄ ሳቨቀርብ ቭተዋል ተብሎ አቭኀ በቅም። በተ ባር ትተሚ ባውም ባተዊኀ ት ሥት ሥርዓፔት መብቸ ሥት ሥርዓፔት ለቭ ባለማወቅ በተዊኀ ት ሥት ሥርዓፔ ለቀረበባ ው ክስ ባመጸላጸቨ መልስ ቭዘው ባቀረቡ ጸሚወሰትባ ው ኀ ቂፔ ተጸሳሾኖ በስተቀር በአ ር ሥት ሥርአፔ ክስ ባቀረበባ ው አብዛኣ ታ ተጸሳሾኖ ባወቃታ ኀ ቨቄ ቨቀርባሉ። አልዐ ተርዐ ም ወቃታ አ ፖችው ባመጸላጸቨ መልስ አቅርበውም በክርክሩ ተረፔው ሲወረታባ ው ቭ ቨል። ባዚህ ዓብትፔ ተጸሳሾኖ ባወቃታ ኀ ቨቄ ባሚቨቀርቡፔ በር ኀ ም መጸላጸቨ ሮአ ው ሳቨሆት ሆት ብለው ፡ ብት ለማቿትፔ በማቀታ ኀው። ስለሆትም ባዚህ አቭትቱት ታር፲ፔ ለመጸላጸል በተዊኀ ት ሥት ሥርዓፔ ባቀረበ ክስት ለመጸላጸል ባሚቀርበውት ባወቃታ ኀ ቨቄ ም/ቤቱ ተቀበሎ ወቃታ ጸመስኀ ቱ በዋፔ ምት ማታረ አለበፔ ቭላሉ?

2. በሌሎኖ ሀ ሮኖ ክስት በአ ር ሥት ሥርዓፔ ለማቅረብ ባሚወቀተው ክርክሩ ተላላዋ ባ ትዘብ ሰት ኖት (negotiable instruments) ባሚመጸለፔ በሆት ፲ዜ ብኖ ኀው። በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁኀ ር 284 ሥር ትተተተት ው ት ጸተላላዋ ባ ትዘብ ሰት ኖ ባሻ ር ባ ቲ ሰት ኖት፣ ተራ ባለዕ ትፔት ባሚ ልካ ውሎኖት ተለቭ ባ ወቀ ባዋ ባለዕ ቲ ት ለመወኃ ፔ ባተተረ ፡ ባዋስተ ውሎኖት አስመልክ ክስት በአ ር ሥት ሥርዓፔ ማቅረብ ቭወቀ ል። ባኢፔቮእቨ ባም/ሥ/ሥ/ህ ክስት በአ ር ሥት ሥርዓፔ ማቅረብ ባሚኖልባ ውት ሁት ኖ ማስዋቱ ተ ቢ ኀው ቭላሉ?

3. ጸሳሽ በክስ ማመልጸኖው ተጸሳሽ ባ ባበፔት ባውል ቲ በመኃ ስ ባኀ ራፔ ተረ ውት ቨልኀ በቀ ዕቃ ቨቀረበ መሆትት በውላ ው መሠረፔ ባውል ቲ ውት ቨላጸበረ ወ ት ባ ተብ መቀ ብር 30,000 (ሰላሳ

ሺህ) ት ጸዎል ባተወሰት በመሆት ተጸሳሽ ቭህትት ባ ተብ መቀ ት ጸዎል በመጎ ባቅ በአ ር ሥት ሥርአፔ ክስ ቢመሠርፔ ባክስ አመሠራረቱ አ ባብ ኻው?

ክፍል 6. ጊዚያዊ አገልግሎት ስለላቸው ትዕዛዞች

ጉዳዮች በክርክር ሂደት ላይ እያሉ ተከራካሪ ወገኖችን የሚመለከቱ ወይም ለክርክሩ ምክንያት በሆነው ወይም ሌላ ንብረት አንዣር የሚከሰቱ ችግሮችን ለመቅረፍ ወይም ክርክሩ ሲወሰን የውሳኔው አፈፃፀም እንዳይሰናከል ክርክሩን የያዘው ፍ/ቤት ጊዜያዊ የመፍትሄ ትዕዛዞችን የሚሰጥበት ሁኔታዎች በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ ምዕራፍ አምስት ውስጥ ተመልክቷል። ከዚህ ቀጥሎ እነዚህን ጊዜያዊ ትዕዛዞችን እንመለከታለን።

6.1. ከፍርድ በፊት ስለሚሰጥ የእስራት ትዕዛዝ

ከሳሽ የሆነው ወገን በመሐላ የተደገፈ ማመልከቻ ሲያቀርብና ተከሳሹ የከሳሽ ጉዳይ ወደ ኋላ እንዲጐተት በማሰብ ወይም በማናቸውም ሁኔታ የዳኝነት ሥርዓት በሚገባ እንዳይከናወን መሰናክል በመሆን ወይም ወደ ኋላ በመሸሽ ወይም በማናቸውም ሁኔታ ትዕዛዝ ሊሰጥበት የተቃጣው ሁሉ እንዳይፈፀምበት ለማድረግ አስቦ ለማሰናከል በመሞከር ወይም ከፍርድ ቤቱ ሥልጣን ክልል ውጭ ለመውጣት በመሞከር ወይም ሆነ ብሎ በመሸሸ ወይም ሀብቱን ለማባከን ወይም ለሌላ ለማዛወር ወይም ለማሸሸ ያቀደ መሆኑን ወይም ተከሳሹ ከኢትዮጵያ ግዛት ውጭ በመውጣቱ ከሳሹ ፍርዱን ለማስፈፀም የማይችል መሆኑን ወይም ልዩ ልዩ ዘዴ በመፍጠር የተሰጡት ትዕዛዞች እንዳይፈፀሙ ወይም እንዲዘገዩ ለማድረግ መሞከሩ ሲረጋገጥ ፍ/ቤቱ ተከሳሹ ታስሮ እንዲቀርብ ማድረግ እንደሚችል በፍ/ሥ/ሥ/ስ/ቁ. 147 (1) (ሀ) (ለ) ተደንግጓል፡፡

ተከሳሹ ታስሮ እንዲቀርብ የሚደረገው የተባሉት ድርጊቶች በተከሳሹ መፈፀማቸውና ይህም ለክርክሩ ሂደት ወይም ለውሳኔ አፈፃፀም እንቅፋት መሆናቸው ሲረጋገጥ ነው እንጅ ከሳሹ በቃለ መሐላ የተደገፈ ማመልከቻ ስለቀረበ ብቻ እንዳልሆነ በግልጽ ይታያል፡፡

በዚህ አይነት ሁኔታ ታስሮ የቀረበን ተከሳሽ ፍ/ቤቱ ለተከታዩም ቀጠሮ ለመቅረብ ዋስና የማይሰጥበትን ምክንያት ሊጠይቀው እንደሚችል በቁጥር 147 (1) (ለ) ተደንግጐ ስለሚገኝ ታስሮ እንዲቀርብ የተደረገው ተከሳሽ ዋስትና እንዲሰጥ ለማድረግ እንጂ በእስር ቤት እንዲቆይ ለማድረግ እንዳልሆነ አመላካቺ ነው፡፡

በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/148 እንደተደነገገው ፍ/ቤቱ ተከሳሹ ለሚጠየቀው ዕዳ በቂ ገንዘብ ወይም መያዣ እንዲያስቀምጥ ወይም በተፈለገ ጊዜ ሁሉ እንዲቀርብ በቂ ዋስ እንዲጠራ የሚያደርገው ተከሳሹ ፍርድ ቤት ቀርቦ በቂ ምክንያት ሳይሰጥ የቀረ እንደሆነ ብቻ ስለሆነ ተከሳሹ በቁጥር147 (1) (ሀ) (ለ) መሰረት ታስሮ እንዲቀርብ የሚያደርጉ ነገሮችን ያለመኖራቸውን ወይም የማይፈጽም መሆኑን ለፍ/ቤቱ ካስረዳ ዋስትናም ሳይሰጥ የእስር ትዕዛዙ ሊነሳለት ይችላል፡፡ ይህ ሳይሆን ከቀረ ግን ተከሳሹ ክሱ በሚቀጥልበት ጊዜና በተከሰሰበትም ነገር የሚሰጠው ፍርድ እስኪፈፀም ድረስ ፀንቶ የሚቆይ ዋስትናን እንዲያቀርብ ፍ/ቤቱ ማዘዝ እንደሚችል በዚሁ ቁጥር ስር ተጠቅሷል፡፡

ተከሳሹ የተጠየቀውን ዋስትና ለመስጠት እምብተኛ ከሆነ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 150 መሠረት የፍ/ቤቱ ትዕዛዝ እስኪፈፀም ወይም ክርክሩ የፍርድ ውሳኔ እስኪያገኝና በፍርድ ከተወሰነ በኋላም እንደፍርዱ እስኪፈፀም ድረስ ተከሳሹ በማረፍያ ቤት እንዲቆይ ፍ/ቤቱ ሊያዝ ይችላል፡፡ ታስሮ የሚቆይበት ጊዜ ግን ከ6 ወር የበለጠ ሊሆን አይችልም፡፡

ይህ ድንጋጌ ዋስትናን ለማቅረብ እምብተኛ የሆነን ተከሳሽ የሚመለከት በመሆኑ በቂ መያዣን ማቅረብ የማይችለውን ወይም ዋስ ያጣን ተከሳሽ ሊመለከት ይችላል ወይ የሚል ጥያቄ ማስነሳቱ አይቀርም፡፡

ከፍርድ በፊት የሚሰጥ የእስር ትዕዛዝ የሚሰጠው ክርክሩ የማይንቀሳቀስ ንብረትን የማይመለከት ሲሆን እንደሆነ በቁጥር 147 (1) ስር ተጠቅሷል። የማይንቀሳቀስ ንብረት ክርክርን በተመለከተ ተከሳሹ ታስሮ ቀርቦ ዋስትና እንዲሰጥ ማድረግ ሳያስፈልግ ንብረቱ ራሱ በቂ ዋስትና ሊሆን ስለሚችል ንብረቱ ላይ በሚሰጥ ትዕዛዝ የከሳሽን ጥቅም ማስከበር ስለሚቻል ነው።

ከፍርድ በፊት የሚሰጥ የእስር ትዕዝዝን የሚመለከቱ ድንጋጌዎች ፍ/ቤቱ ይህንን እርምጃ እንዲወስድ ፈቃጅ እንጂ አስገዳጅ ባለመሆናቸው የነፃነት መብት በሕገ መንግስቱ የተረጋገጠ መሰረታዊ መብት በመሆኑ ይህ መብት በፍትሐብሔር ክርክር ምክንያት ሳይጠብ እንዲጠበቅ ፍ/ቤቱ በተከሳሹ ነፃነት መብት ላይ የእስር ትዕዛዝ ከማስተላለፍ በፊት ሌሎች አማራጭ የመፍትሄ ትዕዛዞችን ማፈላለጉ ተገቢ ነው።

6.2. ከፍርድ በፊት ንብረትን ስለማስከበር

ከፍርድ በፊት ንብረት የሚከበርበት ስነስርዓት የሚፈፀመው ተከሳሹ የሚሰጥበትን ፍርድ አፈፃፀም ለማሰናከል ወይም ለማዘግየት በማሰብ ንብረቱን በሙሉ ወይም በከፊል ለማሸጥ ወይም ክሱ ከቀረበበት ፍ/ቤት የዳኝነት ስልጣን ክልል ውጭ ለማሸሽ ማቀዱን ከሳሹ በመሀላ ቃል ወይም በሌላ አኳኋን የተደገፈ አቤቱታን ሲያቀርብና ይህም ሲረጋገጥ እንደሆነ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/151 ተመልክቷል።

በዚህ መሠረት ፍ/ቤቱ ተከሳሹ ንብረቱን እንደሚሸጥ ወይም እንደሚያሸሽ ከተረዳ ተከሳሹ ዋስትና እንዲሰጥ ወይም ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ንብረት ወይም ግምቱን እንዲያስዝ ትዕዛዝ ይሰጣል። ተከሳሹ ዋስ የማይጠራበትን ምክንያት ፍ/ቤቱ በወሰነው ጊዜ ቀርቦ ያላስረዳ እንደሆነ ወይም እንዲያስዝ የታዘዘውን ገንዘብ ሳያስቀምጥ የቀረ እንደሆነ በዝርዝር ከታወቀው ንብረቱ ውስጥ ለሚወሰንበት ፍርድ ተመጣጣኝ የሆነው ሀብቱ በሙሉ ወይም በከፊል እንዲያዝ ወይም ተከብሮ እንዲቆይ ትዕዛዝ ለመስጠት እንደሚችል በቁጥር 152 (1) ተደንግጓል።

ከፍርድ በፊት ንብረትን የማስከበር ዓላማው ተከሳሹ አፈፃፀሙን ለማስናከል ንብረቱን እንዳይሸጥ ወይም እንዳያሸሽ ለመከላከል ቢሆንም ንብረቱ ከመያዙ ወይም ከመከበሩ በፊት በዚሁ ንብረት ላይ መብት የነበራቸውና በክርክሩ ውስጥ የሌሉ የሶስተኛ ሰዎች መብት መጠበቅ እንዳለበት በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 153 (2) ተደንግጓል፡፡ በዚሁ ቁጥር ደግሞ በተከሳሹ ላይ የፍርድ መብት የተሰጠው ሌላው ወገን የተያዘው ወይም የተከበረው ንብረት ተሸጦ ፍርድ እንዲፈፀምለት የመጠየቅ መብቱን እንደማያስቀርበት ተመልክቷል፡፡ ይህ የሚያሳየው አፈፃፀምን በተመለከተ ከፍርድ በፊት ንብረት ያስከበረ ከሳሽ ከሌለው ከሳሽ የተለየ መብት የሌለው መሆኑን ነው፡፡

6.3. ጽ ምርታ በዋ ስስሚሰጥ ባዕ ታ ዕዛዝ

ለጊዜው የሚሰጥ የማገድ ትዕዛዝ (temporary injunction) ክርክሩ ተጀምሮ ነገሩ በፍርድ እስኪወሰን ወይም የተለየ ትዕዛዝ እስኪሰጥ ድረስ ያሉትን ሁኔታዎች በነበሩበት አኳኃን ጠብቆ ለማቆየት ሲባል ከሚሰጡት ጊዜያዊ ትዕዛዞች አንዱ ነው፡፡ ንብረት እንዳለ እንዲቆይ፣ ከመጥፋት እንዲድን፣ እንዳይበላሽ፣ ለሌላ ስው ተላልፎ እንዳይሰጥ ወደ ሌላ ስፍራ እንዳይዛወር እንዳይባክን ለማድረግ ሲሆን ዓላማውም ክርክሩ ተጠናቆ የሚሰጥ ፍርድ ለአፈፃፀሙ ዋስትና እንዲኖረው፤ ውጤት እንዲያገኝ ለማስቻል ነው፡፡

ይህ ዓይነቱ ትዕዛዝ የሚሰጠውም ክሱን በመጀመሪያ ደረጃ ተቀብሎ በሚያየው ፍ/ቤት ሲሆን ትዕዛዙ በሁለት ምክንያቶች ላይ የተመሠረተ ነው፡፡

አንደኛው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 154(ለ) እንደተጠቀሰው ጊዜያዊ የማገጃ ተዕዛዝ የሚሰጠው በክርክሩ ምክንያት በሆነው ንብረት ላይ ሆኖ ይኸው ክርክር የተነሣበት ንብረት የሚጠፋ፣ የሚበላሽ ወይም ተከሳሹ በማናቸውም ምክንያት ለሌላ አሳልፎ ለመስጠት ያቀደ መሆኑ በቃሉ መሃላ ሲረጋገጥ ሲሆን፤

ሁለተኛው ደግሞ ጊዜያዊ የዕግድ ትዕዛዝ ይሰጥበት የሚባለው ንብረት የክርክሩ ምክንያት (መነሻ) ባይሆንም ተከሳሹ የባለመብቶችን ጥቅም ለመጉዳት ሲል ንብረቱን ለማጥፋት፣ ለሌላ ሰው አሳልፎ ለመስጠት ያቀደ የዛተ ወይም ያሰበ መሆኑ የተረጋገጠ እንደሆነ ነው፡፡

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 157 የተጠቀሰው እንደተጠበቀ ሆኖ ይህ ጊዜያዊ የዕግድ ትዕዛዝ ከሳሹ በቃለመሃላ በሚያረጋግጠው አቤቱታ መነሻ በመሆኑ ተከሳሹ በቃለ መሃላ የተዘረዘሩት ፍሬ ነገሮች በእውነት ላይ የተመረኮዙ አይደለም በማለት የሚያስተባብል ከሆነ አስቅድሞ የተሰጠውን የዕግድ ትዕዛዝ ማስነሳት የሚቻልበት ሥርዓትም በቁጥር 158 ተቀምጧል፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 9)

6.4. ከፍርድ በፊት የሚሰጥ ትዕዛዝ

ከተከራካሪ ወገኖች አንደኛው በሚያቀርብለት ማመልከቻ ከፍርድ በፊት የተያዘው ንብረት ወይም ለክርክሩ መነሻ የሆነው ሀብት ክርክሩ የፍርድ ውሳኔ እስኪያገኝ ድረስ ተይዞ ቢቆይ የሚበላሽ መሆኑን ወይም በማናቸውም ሌላ ምክንያት ተይዞ ከመቆየቱ ይልቅ ቢሸጥ የሚሻል መሆኑን ፍ/ቤቱ የተረዳው እንደሆነ ሀብቱ እንዲሸጥ ለማዘዝ እንደሚችል በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 160 ተደንግጓል፡፡ ይህን ከፍርድ በፊት የሚሰጥ ትዕዛዝ (Interlocutory order) ከሌሎች ጊዜያዊ ትዕዛዞች (ከእስር ከፍርድ በፊት ንብረትን ከማስከበር እንዲሁም ለጊዜው ከሚሰጥ የእግድ ትዕዛዝ) ልዩ የሚያደርገው የተያዘው ንብረት ወይም ለክርክሩ መሰረት የሆነ ንብረት በራሱ ጊዜ ከሚደርስበት ጉዳት ወይም ጉድለት ለመከላከልና የትዕዛዙም መስጠት አንደኛውን ተከራካሪ ወገን ብቻ የሚመለከት ሳይሆን ለሁለቱም ጥቅም ሲባል የሚሰጥ መሆኑ ነው፡፡

ከፍርድ በፊት የሚሰጥ ትዕዛዝ ለክርክሩ መነሻና ምክንያት የሆነው ወይም ክርክር ሊነሳበት ይችላል ተብሎ የተገመተው ንብረት ወይም ሀብት በተወሰነ ስፍራ ተቀምጦ እንዲጠበቅ እንዲያዝ እንዲፈተሽ እንዲሁም ክርክሩ በሚሰማበት በማናቸው ጊዜ ፍርድ ቤቱ ተገቢ ነው ብሎ በሚገምተው ሁኔታ ነገሩን

ለማፋጠን ወይም በቶሎ እንዲፈፀም ለማድረግ ለአካለ መጠን ያላደረሰውን ሰው አጠባበቅ እና ለጊዜው የሚሰጥ የመተዳደሪያ ገንዘብን በማስመልከት የሚሰጡ ትዕዛዞችን እንደሚጨምር በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 161 እና 165 ተመልክቷል።

ክፍል 7. ስለቭ ባፖ

አትታ ም/ቤፔ በሰነ ው ውሳት ቅር ባተሰዥ ወ ት ምርቱ ትተ ት ፣ ቭለፔ ባሚነ ቭቅበፔ ባተለመተው መት ታ ቭ ባፖ ቭው። ምርቱ ቭ ባፖ ባተባለ ትተሃት ባበ ኖ ም/ቤፔ ምርቱት በሚሰነ በፔ ፣ዜ ምርቱት ሊቨስለውነ ባሚኖል ስህተፔ መወሸም አለመወሸሙት ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ቭመረምራል። በመሆትም ምርቱት ሊቨስለውነ ባሚኖል ስህተፔ አለመወሸሙት ቭ ባፖ ሰሚ ምርታ ቤፔ ባተረ ው ትተሃት መልስ ሰ ት መነራፔ ሳቨስወል ቭ ባዥት ባለመቀበል ምርቱት ቨሽ ል። ስለሆትም ቭ ባፖ ማለፔ ባመ መሪቨው ም/ቤፔ ባሰነ ው ምርታ ስህተፔ ቨለበፔ መሆት አለመሆት በቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ባሚመረመርበፔ ሥርአፔ ት ፣ ነ ብ ሙሉ በሙሉ ትተ አ ፈስ ባሚ ቭበፔ ሥርአፔ አቭተሰም።

7.1. ባቭ ባፖ አቀራረብ

አትታ ባምፔሐ ብሔር ም/ቤፔ በሰነ ው ባመ ረሻ ውሳት ቅር ባተሰዠማትቾውም ተጸራካሪ ወ ት ቭ ባፖ ባማቅረብ መብፔ አለው። አት ትታ ጊዜ ሁለቱም ወ ት ተጸራካሪኖ በምርቱ ቅር ሊሰዠቩ ቭናሌ። በዚህት ጊዜ ሁለቱም ወ ኖ በባበጽላ ው ቭ ባፖ ባማቅረብ መብፔ አላ ው። ቭህ በሆት ጊዜ በተወረተብፔ ምርታ ሙሉ በሙሉ ቅር በመሰዠቼ ባቀረበው ቭ ባፖ ቀነ ተቾ ቭ ባፖ (appeal) ሲባል ባተወረተሌፔ ወ ት ምርቱ ሙሉ በሙሉ ሱ በወለ ው መት ታ ባለመሰነ ቱ በምርቱ በጸዋል ቅር በመሰዠቼ ባሚቨቀርበው ቭ ባፖ ተ ሞ መስቀልቾ ቭ ባፖ (Cross-appeal) ቭባላል። ዚህ ላቭ መስቀልቾ ቭ ባፖት (Cross-appeal) በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁነር 340 መሠረፔ ጸሚቀርበው ባመልስ ሰ ቭ ባፖ (Cross- Objection) መለባፔ ቨስወል ል። ባመልስ ሰ ቭ ባፖት መስቀልቾ ቭ ባፖት አትታ ባሚቨተር ው ትር ቢ ር በሁለቱም ጊዜ ባተወረተሌፔ ወ ት በምርቱ ሙሉ በሙሉ አለመርካቱ ችው። ጸዚህ በቀር ሁለቱ ባሚቀርቡበፔ ሥርአፔ ወኮሞ ባተለባ ችው። መስቀልቾ ቭ ባፖ በሚቀርብበፔ ጊዜ በበ ኖ ም/ቤፔ ባተወረተብፔም ሆት ባተወረተሌፔ ወ ት በምርቱ ቅሬ አታሮባ ው ባባበጽላ ውት ቭ ባፖ ለቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ባሚቨቀርቡ ሲሆት ባመልስ ሰ ቭ ባፖ በሚቀርብበፔ ጊዜ ት በምርቱ በጸዋል ቨልተተሰተው ወ ት ቅሬ ውት ባሚቨቀርበው ባተወረተብፔ ወ ት ቭ ባፖ አቅርቦ በቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ዘትታ ሲቨስነራው ብኖ ችው።

በአትታ ምርታ ቅር ተሰፖ ቭ ባፖ ባሚነቭቅ ወ ት ምርቱ መብቱት ባችላ መሆትት ማስረ ፔ ቭነበቅበ ል። ም/ቤፔ ባተቋቋመው ተ ባ ችፔ ቨለውት ፖችፔ ት ሲነ ት ፣ ባቭስሙላ (abstract) ፖችፔ ት ሲነ አቭተሰም። በመሆትም አትታ ተጸራካሪ ወ ት አማራ ክርክሮኖት ቢቨቀርብ ም/ቤቱ ጸአማራ ክርክሮቷ አትተቾውት ውታቅ በማታረ ትር ት ሌላቾውት በመቀበል ተጸራካሪው ወ ት ባነባቀውት ፖችፔ ቢሰነ ቭህ ውሳት መብቱት ባችላ ባለመሆት ተጸራካሪው ወ ት ባነባቀውት ፖችፔ ቨ ዠፑ በመሆት ካቀረባ ው አማራ ሙ ኖ አትቱ ተቀባቭችፔት ቨላ ገፀው ቨላ ባብ ቢሆት ትኪ ቭ ባፖ ማቅረብ አቭናልም። ምክንቨቱም ባዚህ አቭንቱ ተጸራካሪ ወ ት በቭ ባፖ ባሚነቭቀው ፖችፔ ባለም ። ትር ት ምርቱ በሌላቾው ተጸራካሪ ወ ት ቭ ባፖ ተብሎበፔ ባተነራ ትተሆት ለቭ ባገፑ መልስ በሚሰነበፔ ጊዜ ባስር ም/ቤፔ ጸአማራ ክርክሮቷ አትቱት ወቭም ጸዋሉት ውታቅ ቨተረ ው ቨላ ባብ መሆትት ነቅሶ ለመጸራጸር (ምርቱትcross attack ሊቨተር) ቭናሌ።

በአትታ ክስ ውስነ ብዙ ሰኖ ተካዊቭ በሆት ጊዜ ጸዚህ መካጸል ውሳኔው መብቱት ባችባፔ ማትቾውም ቢሆት ቭ ባፖ ለማለፔ ቭናሌ። በዚህት ጊዜ በሥር ም/ቤፔ ክርክር ተካዊቭ ባችሩ ሰኖት በሙሉ ባ ቲ በመልስ ሰ ችፔ ት ሲቭማ ው አቭነበቅም። ለምሳሌ በተጸሳሽ ኅ ቨቂ መሠረፔ ባክሱ ተካዊቭ ት ሆት ባተተረ ው ሦስተቾ ወ ት ተጸሳሽ ለ ፡ ብ ላዋችፔ ት ለበፔ ተረ ዕ ውት ለተጸሳሽ ት ጸዎል ም/ቤቱ ቢወስንበፔ ቭህ ሦስተቾ ወ ት ተጸሳሽ ውሳኔው አ ባብ አለመሆትት ቢቨምት ተጸሳሽት ብኖ በመልስ ሰ ችፔ ሊቨስነራው ቭናሌ። ትተዚሁም ጸአትታ በላቭ ሰኖ በጸሳሽችፔ ወቭም በተጸሳሽችፔ በተኃመሩ ጊዜ ችዚህ ሰኖ ባ ቲ ባክሱ ተካዊቭ መሆት ባሚ ባ ው (indispensable parties) ካልሆት በቀር ጸዚህ ማ ውም ቭ ባፖ ሊቨቀርቡ ወቭም በማ ውም ላቭ ቭ ባፖ ሊቀርብባ ው ቭናሌ። በተመሳሳቭ መልጹ ጸአትታ በላቭ ሰኖት በተጸሳሽችፔ ቨስነራ ጸሳሽ ምርቱ ለተጸሳሾኖ ቢሰነ ጸተጸሳሾቷ መካጸል በጸዋሎቷ ላቭ ብኖ ቭ ባገፑት ሊቨቀርብ ቭናሌ።

በመርህ ተረ ቭ ባፖ ባተባለበፔ ምርታ ፔክክል ትተሃት ቭ መ ል። ስለሆትም ቭ ባፖ ባቭ ምርቱ ፔክክል አለመሆትት ባማስረ ፔ ቲ አለበፔ። በመሆትም በአትታ ፦ ቭ ላቭ ቀጎ ቭ ባፖ መስቀልቾ ቭ ባፖ ባቀረበ ትተሃት ቀጎ ቭ ባፖ ባቭ ቭ ባገቡት ቨቀረበበፔ ባምርቱ ክምል ፔክክል አለመሆትት ትተዚሁም መስቀልቾ ቭ ባፖ ባቭም በመስቀልቾ ቭ ባገቡ ላቭ ፔክክል አለመሆትት ልኬ መስቀልቾ ቭ ባገቡት ቨቀረበበፔ ባምርቱ ክምል ፔክክል አለመሆትት ማስረ ፔ ቭጎበቅባ ዋል። ቭህ ስካልሆት ታረስ ምትም ትኪ ሁለቱም ወ ኖ በምርቱ ቅር ተሰፖትው ባባበጹላ ውት ቭ ባፖ ቢቨቀርቡም ምርቱ ፔክክል ሆ መ መቱ አቭቀርም።

በተሰጎው ምርታ ወቭም ፔዕዛዝ ላቭ ቭ ባፖ ለማለፔ ባሚኖል ቢሆትም ትኪ ምርቱት ወቭም ፔዕዛዙት ባሰጎው ም/ቤፔ ሕ ፦ በሰጎው ሥልኃት ምርቱት ወቭም ፔዕዛዙት ለማረም፣ ለማሻሻል ወቭም ትተ ለማኃራፔ ባሚኖል ጸሆት ቭኼው ሥርአፔ አስቀታሞ ሳቭወ ም ቭ ባገቡት ለማቅረብ አቭወቀታም። ስለሆትም በም/ሥ/ሥ/ሕ ቁጎር 207 -211 በተተት ው መሠረፔ ባተወኸመ ባሥት ሥርአፔ ፦ታለፔ ሲ ር ወቭም በም/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎር 6 መሠረፔ ምርቱ ትተ ት ፈመረመር ባሚቨስኖል አ ፈስ ትር ሲ ፖ ምርቱት ባሰጎው ም/ቤፔ ውሳኔውት ትተ ለመመርመር ሥልኃት ቨለው በመሆት ቭህ ስርአፔ ሳቭወኸም ቭ ባፖ ሊቀርብ አቭኖልም። ትር ት ቭ ባገቹ ባተመሠረተው በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 6 መሠረፔ ምርቱ ትተ ት ፈመረመር ጸሚቨተር አ ፈስ ትር ባሻ ር በሌሎኖ ችጎ ቦኖ ላቭ ምር በሆት ፈዜ አ ፈስ ባተ ገፀውት ትር ምር በማካተፔ ቭ ባገቡት ለማቅረብ ቭኖላል።

ጸቭ ባፖ ር ተቨቭዞ ባሚችለው ሌላው ጎ ቨቂ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 70 (ሀ) መሠረፔ ፦ ብ በሌለበፔ ቭ ባተወሰክፔ ተጸሳሽ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 78 መሠረፔ ውሳኔው ት ፈችለፔ ሳቨመለክፔ ውሳኔውት በመቃወም ቭ ባፖ ለማቅረብ መኖሹ ወቭም አለመኖሹ ችው። በአትታ በጹል « ባዚህ አቭትቱ ተጸሳሽ ክሱ በሚሰማበፔ ቀት ባቀረው በበቂ ምትክቨፔ መሆትት አስረታ ውሳኔው ት ፈችለፔ በማታረ ባክርክሩ ተካዊቭ ባመሆት ዕታል ቨለው በመሆት ቭህትት አስቀታሞ ሳቭወኸም ተካዊቭ ባልሆክፔ ክርክር ላቭ ባተሰጎውት ውሳኔ በመቃወም ቭ ባፖ ሊቨቀርብ አቭ ባም። ባዚህ አቭትቱ ተጸሳሽ በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 78 ባተተት ውት ሥርአፔ አስቀታሞ ሳቭወኸም ቭ ባፖ ት ፈቨቀርብ ጸተወቀተ በበ ኖ ም/ቤፔ ቀርቦ ቨልተጸራጸረ በመሆት በቭ ባፖ ተረ ባሚቨችለው ክርክር ሁሉ አ ፈስ በመሆት አሠራሩ ባም/ሥ/ሥ/ሕ ቁጎር 329 ታት ፌት ቭቃረ ል።» ባሚል ክርክር ቭቀርባል። በሌላ በጹል ተ ሞ «አትታ ተጸሳሽ መጎ ሪቨው ተርሶፔ ሳቭቀርብ ስለቀረ ብኖ ም/ቤቱ በ ሱ ላቭ ት ፈወርታብፔ ህ ፦ አቭወቅታም። ባም/ቤቱ ምርታ ባጸሳሽት ክስ ማስረ ብኖ መሠረፔ ቨተረ ሊሆት ቭ ባል። ስለዚህ ባጸሳሽ ክስ በማስረ ቨልተተ ወ መሆትት ቨመት ተጸሳሽ መጎ ሪቨው በአ ባቡ ተርሶፔም ቢሆት ቀርቦ ለመጸራጸር ላቭወል ቭኖላል። ባዚህ አቭትቱ ተጸሳሽ በቭ ባፖ ለመጸራጸር ባሚወል ውም ባጸሳሽ ክስ በማስረ ቨልተተ ወ መሆትት በተመለጸተ ብኖ ት ፈ ሌላ ባክርክር ችጎ ብ ባሌለው በመሆት በቭ ባገቹ ክርክር ፈዜ ባሚቨችለው አ ፈስ ክርክርም ባለም። ክሱ ሊሰማ በተቀጎረበፔ ቀት ባቀረውም በጸሳሽ ክስ ታክመፔ ተማም ት ፈ በሌላ ምክንቨፔ ባለመሆት አሁትም በ ፦ ብ ላቭ ባተለባ ባመጸላጸቨ ክርክር ለማቅረብ ባማቭወል በመሆት ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 78 ታት ፌት ጎ ቅሶ ለወረተው ም/ቤፔ አቤቱ ባሚቨቀርብበፔ አ ባብ ባለም። ስለሆትም ባዚህ አቭትቱ ተጸሳሽ ቭ ባፖ ት ቨቀርብ ሊጸለጸል አቭ ባም።» በማለፔ ቭጸራጸራሉ። ም/ቤ ኖም በዚህ ችጎ ብ ላቭ ሁለፔ ባተለቨብ አቋሞኖት ቭዘው ባመሰላ ውት ሲወስት ቭስተዋላሉ። ቭህም በዎፔህ አሰኃጎ ላቭ በዜ ኖ መካጸል ልብሹት ባሚወጎር በመሆት ፦ ብ ፔጹረፔ ተሰጎ ሊ ቭ ቭ ባል። ም ልባፔ በቅርቡ ባዚህ አቭትፔ

ጎቨቁ ለወቲራል ጎቅላቭ ዎ/ቤፔ ሰበር ሰሚ ኖሎፔ ቀርቦ ባሚወሰት ጸሆት በአዋ ቁጎር 454/97 መሠረፔ ውሳኄው በበ ኖ ዎ/ቤ ኖ ዘትታ ትተ ሕ ሆ ስለሚቨ ለ ል ኖ ሩ ልባፔ ሊቨ ፖ ቭኖላል።

ላብ ጸመ ቢቨው ላብ ትተተጎ ቀሰው ብ ባፖ ሊቀርብ ባሚኖለው በመ ረሻ ዎርታ ላብ ኈው። ስለሆኈም ማ ውም ዎ/ቤፔ ክርክሩት በሚሰማበፔ ጒዜ ጒዜቨዊ አ ል ሎፔ ቨለውት ፔዕዛዝ ሲሰጎ ፣ ቀጎሮት ሲለውጎ ፣ በመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ላብ ተ ቢ መስሎ ባ ባውት ብቭት ሲሰጎ ፣ባማስረ ተቀባቭኼት አስመልክ በተኈላ ክርክር ላብ ተ ቢ መስሎ ባ ባውት ፔዕዛዝ ሲሰጎ ወብም በተዛ ተትብ ለመክሰስ ት ጒወቀታ በሚቀርብ ጎቨቁ ላብ ውሳኄ ሲሰጎ ወብም ብህትት በመሳሰሉ ጸሥረ ትሩ ዎርታ በዋፔ በሚሰጎ ፡ በማ ውም ፔዕዛዝ ላብ ብ ባፖ ለማለፔ አብኖልም። ትር ት ኽዚህ ጸሥረ ትሩ ዎርታ በዋፔ ባተሠጎፔ ውሳኄኖ ፡ ብ በዚቨው ት ጒቋ ባሚቨተር ፡ ጸሆት ወብም ውሳኄው ባተሰጎው አትታ ሰው ት ጒ ሰር ወብም በማረዋቨ ቤፔ ተብዞ ት ጒቆብ ወብም ጸሥረ ትሩ ዎርታ በዋፔ በ ቨለውት ትብረፔ ለሌላው ወ ት ት ጒቨዛውር ዞ ጸሆት በዚህ ዓብኼፔ ውሳኄ ላብ ብ ባፖ ለማለፔ ብኖላል። ጸዚህ በቀር ጒዜቨዊ አ ል ሎፔ ባለው ፔዕዛዝ ላብ ብ ባፖ ለማቅረብ ባሚኖለው በ ፡ ብ ላብ ባመ ረሻ ውሳኄ ሲሰጎ በመ ረሻው ውሳኄ ላብም ብ ባፖ ባተጎ ባቀ ትተሆት ብኖ ኈው።

ዎርቱ ብ ባፖ ባሚባልበፔ በሆት ጒዜ ብ ባፖ ባብ ራሱ ወብም ጎበቃው ወብም ወጺሉ ባወረመበፔት ባብ ባፖ ማመልጸኖ ለብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ መዝ ብ ቤፔ ቨቀርባል። ባብ ባፖ ባቮቷ ቁጎር ጸአትታ በላብ በሆት ጒዜ ባብ ባዥት ማመልጸኖ በአትታኼፔ ኮወው በ ላ ው በአትታ ላብ ወርመውበፔ ወብም ትረወ ው ወርሞበፔ ብ ባዥ ሊቀርብ ብኖላል። ባብ ባፖ ማመልጸኖው ብ ባዥ ባቀረበለፔት ዎርታ ቤፔ ስም አታራሻ፣ብ ባፖ ባተባለበፔት ዎርታ ባሰጎ ውት ዎ/ቤፔ ስም፣ ዎርቱ ባተሰጎበፔት ቀት ባመዝ ቡት ቁጎር፣ ለብ ባዥ ምክትቨፔ ባሆትፔት ትሮኖ ዝርዝር ማለፔም ዎርቱ ት ጒሻር ወብም ት ጒሻሻል ባተጎ ባቀበፔት ምክትቨፔ በብ ባፖ ት ጒ ረም ባሚወለ ውት ትር ዝርዝር ባሚጎ ባቀውት ፖኼፔ መቨዝ ብ ርበ ል። ባብ ባዥ ምክትቨ ኖ ጸአትታ በላብ በሆት ጒዜ ለቨት ትቱ ምክትቨፔ ርዕስ ተራ ቁጎር ተሰጎ ፔ ምክትቨ ታ በባርዕሱ ስር በዝርዝር መ ለኮ አለባ ው። መልስ ሰ ኖ ጸአትታ በላብ በሆት ጒዜ ባብ ባፖ ማመልጸኖው ለ ቨት ትቱ መልስ ሰ ለመታረስ በሚኖል ልባ ተዘ መቅረብ አለበፔ።

ጸብ ባፖ ማመልጸኖ ር ብ ባፖ ባተባለበፔት ዎርታ ባሰጎ ው ዎ/ቤፔ ባመዝ ብ ልባ ባዎርታ ልባ ፔክክለኞትቱ ተረ ፔሞበፔ ሊቀርብ ብ ባል። ብ ባፖ ባብ ብ ባዥት ባሚመሠርተው ዎርቱ በተሰጎበፔ መዝ ብ ላብ ብኖ ትተሆት ብህትት መ ለኽ አለበፔ። ትር ት ተ ማሪ ማስረ ለማቅረብ ባሚወል ጸሆት ት ጒ ቨለፔ ባሚወል ውት ማስረ ዝርዝር ት ጒሰሙለፔ ባሚወል ውት ምስክሮኖ ስም ባሚ ልኮ ሌላ ኮሑዎ ጸብ ባፖ ማመልጸኖው ር አቨብዞ ማቅረብ አለበፔ። በተለብም ማስረ ታ ወብም ምስክሮታ በበ ኖ ዎ/ቤፔ ሳብ ብለፔ ወብም ሳብሰሙለፔ ባቀሩበፔት ምክትቨፔ በብ ባፖ ሰሚው ዎርታ ቤፔ ዘትታ ሊ ብልፖብ ባል ባሚልበፔት ምክትቨፔ በዝርዝር ባሚቨስረ ኮሑዎ ማቅረብ አለበፔ። ሆ ም ዎ/ቤቱ ስጺወቅታ ታረስ ባማስረ ታ ኮዘ ጸብ ባዥ ር ተብብዞ መቅረብ አብ ርበፔም።

ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ በተለብ ካልወቀተ በቀር ብ ባዥ በሚሰማበፔ ጒዜ ብ ባፖ ባብ በብ ባፖ ማመልጸኖው ላብ ዘርዝሮ ቨል ለኽውት አ ጒስ ትር በማትሳፔ ወብም መሠረፔ በማታረ ለመጸራጸር አብኖልም። ስለሆኈም ብ ባፖ ባብ በዎርቱ ላብ ቨሉፔት ቅሬ ኖ በሙሉ አካ ብ ባዥት ሊቨቀርብ

ቭ ባል። በቭ ባፖ ማመልጸኖ ቨልተጎ ቀሰው ትጎ ብ ቭ ባፖ ባቭ በሥር ፆ/ቤፔ አትስ ባተጸራጸረበፔ ቢሆት ትኳ ባቭ ባዣ ክርክር ሊተረ በፔ አቭኖልም። ባቭ ባዣ ክርክር በአ ባቡ ት ፈመራ ጸተወለ ቭ ባፖ ባቭ ባቭ ባዣት ምክትቨ ኖ በሙሉ ዘርዝሮ ማቅረብ ቭ ርበ ል። አለበለዚቨ መልስ ሰ ባቭ ባዣ ክርክር በምት ዙሪቨ ሊተረ ትተሚኖል አውቆ ራሱት አዘ ሊቀርብ አቭኖልም። ትር ት ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ቭ ባዣት በሚወስነበፔ ጊዜ በቭ ባፖ ማመልጸኖው ላቭ ባተዘረዘረውት ብኖ ለመጸተል ሳቭ ተታ በማ ውም ተ ቢ መስሎ በ ባው ምክትቨፔ ላቭ ባምርታ ውሳት ለመስጎፔ ቭኖላል። ቭሁት ት ፈ ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ቭህት ለማታረ ባሚኖለው በ ጎ ብ ላቭ ብጎ መስር ተጸራካቷት ወ ኖ በ ብጎ ጎ ላቭ ካጸራካራ ው ብኖ ችው።

በተመሳሳቭ በመ መረቨው ተረ ፆ/ቤፔ ቨልተችላውት አ ፈስ ክርክር ቨልቀረበውት አ ፈስ ትር ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ለመቀበል አቭኖልም። ስለሆችም በአሚ ቷ ፆ/ቤፔ ቨልተችላ ማ ውም መቃወሚቨ ብጎ በቭ ባዣ ክርክር ወቅፔ ትተ አ ፈስ ሊቀርብ አቭኖልም። ባቭ ባዣ ፆ/ቤፔ በበ ኖ ፆ/ቤፔ ውሳት ባተወኸመ ስህተፔ ቢ ር ባመዝ ቡት ልባ መርምሮ ስህተቱት ባሚቨቃ ት ፈ አ ፈስ ብጎ መስር ራ ቀዣት ወ ኖ ትተ አ ፈስ በማጸራጸር ማስረ ሰም ባሚወስት ፆ/ቤፔ አቭተሳም። ስለሆችም በፆ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 345 መሠረፔ ካልሆት በቀር በመ መረቨው ተረ ፆ/ቤፔ ቨልተችላ ክርክር ቨልቀረበ ማስረ በቭ ባፖ ሊችላ ሊቀርብ አቭ ባም።

7.2 ቭ ባፖ ስለሚሰማበፔ ሁት

ባቭ ባፖ ክርክር ባሚ መረው ባተሚላ ባቭ ባፖ ማመልጸኖት በቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ መዝ ብ ቤፔ በማስ ባፔ ችው። ቭ ባዣ ባተመሠረተው በመ መረቨው ተረ ፆ/ቤፔ መዝ ብ ላቭ ብኖ ሆ ቭ ባፖ ባብ ተ ማሪ ማስረ ት ፈ ቭለፔ ወቭም ምስክሮኖ ት ፈሰሙለፔ ባማቨጎ ቭቅ በሆት ጊዜ ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ቭ ባዣ ባሚሰማበፔት ቀት ቀጎ ሮ ወስ ቭ ባፖ ባብ ወቭም ጎ በቃው ባሚቨቀርቡፔት ክርክር ጸሰማ በኋላ ቭ ባዣ ባቀረበበፔ ፆርታ ጎታለፔ ባሌለው መሆትት ባተረ ትተሆት መልስ ሰ ት ሳቨጎ ራ ቭ ባዣት ሠርዞ ቭ ባፖ ባቭት ቨሰ ብተዋል። ቭህም ሥርአፔ በፆ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 231 መሠረፔ ባክስ ምክትቨፔ ባለመ ሩ ምክትቨፔ ተጸሳሸት መጎ ራፔ ሳቨስወል ባመ መረቨ ተረ ክስት በመሠረዝ ጸሳሸት ጸማሰ በፔ ር ተቾቨሬትፔ ቨለው ችው። ቭ ባዣ መሠረፔ ባሌለው መሆት በቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ስጸ መት ታረስ መልስ ሰ ባሚጎ ራበፔ ምክትቨፔ አቭ ርም። ባቭ ባዣ ምክትቨ ኖ ጸአትታ በላቭ ሆችው ጸዋሎ፟ቷ ፆርቱ ጎታለፔ ት ለበፔ ሲቨመለክቱ ጸዋሎ፟ቷ ት ባፆርቱት ጎታለፔ ባማቨመለክቱ በሆት ጊዜ ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ፆርቱ ጎታለፔ ት ለበፔ ባማቨመለክቱፔት ባቭ ባፖ ምክትቨ ኖ በመሠረዝ መልስ ሰ በጸዋሉ ባቭ ባፖ ምክትቨ ኖ ላቭ ብኖ መልስ ት ፈሰጎ በፔ ሊቨስጎ ራው ቭኖላል።

ቭ ባዣ ጸላቭ በተ ለኸው መልጹ ቨልተሠረዘ ትተሆት ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ቭ ባዣ ባሚሰማበፔት ቀት ቀጎ ሮ ወስ መልስ ሰ ት ፈቀርብ መጎ ሪቨውት ባቭ ባፖ ማመልጸኖውት ልባ ቭልክለ ል። በመጎ ሪቨው ላቭም መልስ ሰ በቀት ቀጎ ሮው ሳቭቀርብ ቢቀር ቭ ባዣ መልስ ሰ በሌለበፔ ባሚሰማ

መሆት በ ልኮ ብ ዘዛል። ቀት ቀነ ሮው ሲወሰትም መልስ ሰ መጸራጸሪቨውት ለማቅረብ ባሚኖልበፔ በቂ ዚዜ ሊሰነ ው ብ ባል።

ብ ባዡት ለመስማፔ በተወሰትው ቀት ቀነ ሮ ክርክሩት ባሚ ምረው ብ ባፖ ባብ ትው። ምክትቨቱም ባብ ባዡ ት ምክትቨ ኖ ባማስረ ፔ ቲ ቨለበፔ ብ ባፖ ባብ ስለሆት ትው። ስለሆትም ብ ባዡ ሊመረመር ባሚ ባ ስለመሆት ብ ባፖ ባብ በአ ባቡ ቨላስረ ትዛሆት ዎ/ቤቱ ብ ባዡት በመሠረዝ መልስ ሰ ት ሊቨስ ብተው ብኖላል። ትር ት ብ ባዡ ሊታ ራ ባሚ ባ መሆት ጸ መት ብ ባፖ ባብ ላሰማው ክርክር መልስ ሰ ባመጸላጸቨ መልሱት ብሰታ ል። ቀነ ሎም ብ ባፖ ባብ ባመልስ መልስ ለመስነ ፔ ብኖላል። በአሁት ዚዜ በአት ትታ ዎርታ ቤ ኖ በተ ባር ባተሠራበፔ ቨለው አሠራር ት ባብ ባዡት ክርክር አ ማመር በተመለጸተ ጸህ ፔትሽ ወታ ቨለ ብመስላል። ባብ ባፖ ማመልጸኖው ተመርምሮ መልስ ሰ ስጸተነ ራ ታረስ ም ልባፔ ብ ባፖ ባብ በኽሑዎ ካቀረበው ሌላ ተ ማሪ ቅሬ ጸሌለው በቀር በመ መሪቨ መልስ ሰ ለቀረበበፔ ባብ ባፖ ቅሬ መልስ ት ሪሰነ በፔ ብተረ ል። በመሠረቱ ብ ባፖ ባብ በኮ ሑዎ ካቀረበው ቅሬ ው ሌላ አ ሪስ ትር ብ ባዡ በሚሰማበፔ ወቅፔ ለማትሳፔ ትተማብኖል ባዎ/ሥ/ሥ/ህ ቁነ ር 328(2) ብተት ል። በመሆትም ብ ባፖ ባብ በኽሑዎ ባቀረበው ቅሬ ላብ በተ ማሪትፔ ባሚቨስመዘ በው ትር ብ ረው ትዛሆት መነ ባቁ ጸዚህ ባህ ታት ኌ ር አብኃኃ ምም። በሁለተቾ ተረ ብ ባፖ ባብ በኮ ሑዎ ቨቀረበውት ክርክር ብ ባዡ በሚሰማበፔ ቀት በቅታሚቨ ሳቨሰማ መልስ ሰ ለብ ባዡ መልስ ት ሪሰነ መተረ ፣ ብ ባፖ ባብ ባብ ባዡት ፔክክለቾትፔ ባላስረ በፔ መልስ ሰ ብ ባዡ ፔክክል አለመሆትት ት ሪቨስረ ማዘዝ ብሆ ል። በመሠረቱ ብ ባዡ ሊታ ራ ባሚ ባ መሆት ም መልስ ሰ ጸተነ ራ በኋላም ቢሆት ብ ባዡ በሚሰማበፔ ቀት ብ ባፖ ባብ ባብ ባፖ ክርክሩት ሲጸዎፔ ቅሬ ውት በአ ባቡ ቨላስረ ትዛሆት ተነ ር ባቀረበው መልስ ሰ መልስ ሳቨሰነ በፔ ዎ/ቤቱ ብ ባዡት ሊሠርዘው ብኖላል። ክርክሩት መ መር ቨለበፔ ባማስረ ፔ ቲ ቨለበፔ ወ ት መሆት ባዎ/ሥ/ሥ/ህ መሠረ ዊ መርህ ትው። ስለሆትም ባብ ባዡ ክርክር በሚሰማበፔ ቀት ብ ባፖ ባብ ባብ ባፖ ቅሬ ውት ዋ ዋ ትኅ ቦኖ በአ ሩ ት ሪቨስረ መተረ ብ ርበ ል።

በመርህ ተረ መልስ ሰ ለብ ባዡ መልስ ባሚሰነ ው በቃል ትው። ራ ቀዡ ተጸራካሪ ወ ኖ ቨላ ውት ክርክር ማስረ በሙሉ በመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ በኮ ሑዎ ቨቀረቡ በመሆት መልስ ሰ ለብ ባዡ ቨለውት መልስ በቃል ት ሪሰነ መተረ ፣ ብዙ ኀ ቅሞኖ አሉፔ። በመ መሪቨ ተረ ዎ/ቤቱ ባብ ባዡት ቅሬ ጸመዝ ቡ ልባ ር አ ዝቦ በመመርመር ልኮ ቨልሆት ፣ ቮኖ ቢ ሩ ኽዚህት ለማታራፔ ምር ተዘ ስለሚነ ብቅ ም ልባፔ መልስ ሰ መልሱት በቃል ሲቨስረ ትኅ ቦታት ልኮ ሊቨተር ብኖላል። ብህ ካልሆትም ዎ/ቤቱ ልኮ ባልሆት ትኅ ቦኖ ዙሪቨ ወ ሪቨውት ኀ ቨቂውት በማትሳፔ ጸተጸራካሪ ወ ኖ በሚሰነ ው መልስ መሠረፔ በ ፣ ብ ላብ ባበጹሉት አቂም ት ሪብዝ ብረ ል። ክርክሩ በኮ ሑዎ ባሚተረ ቢሆት ት ዎ/ቤቱ ባዚህ አብትፔ ትሮኖት ማታራፔ ባሚ ምረው በ ፣ ብ ላብ ውሳት ለመስነ ፔ መዝ ቡት በሚመረምርበፔ ዚዜ ትው። ብህም ሆ ት ዎ/ቤቱ ካመትፔ መልስ ሰ መልሱት በኽሑዎ ት ሪቨርብ ሊወቅታ ብኖላል። በዚህት ዚዜ ብ ባፖ ባብም በበጹሉ ባመልስ መልሱት በኮ ሑዎ ባማቅረብ መብፔ አለው። ትር ት ብህ አሳሄታ ክርክሩት አላ ባብ ባሚቨትዛዛ በመሆት ባተለባ ምክትቨፔ ካላ ኀ መው በቀር መልስ ሰ መልሱት በቃል ት ሪሰነ መተረ ብ ርበ ል።

7.3. በቭ ባፖ ተረ ስለሚቀርብ ማስረ

በቭ ባፖ ተረ ማስረ ባሚቀርበው አትታም በፆ/ሥ/ሥ/ህ ቁጎር 343 መሠረፔ አሊቨም በፆ/ሥ/ሥ/ህ ቁጎር 345 መሰረፔ ነው። ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ለክሱ ውጎፔ ጎ ቃሚ ባሆነውት ብጎ ሳብቭዝ መቅረቱት ወቨም በማ ውም ሁኔ ባትሩት ትጎ ብ ወቨም ፆሬ ፣ ብት ሳቨመረምር ሳቭረ ቨለወው መሆችት ዝኪህም ትጎ ቦኖ ለፆርቱ አሰጋ ጎ መልካም ውጎፔ ሊቨስ ገፑ ባሚኖሉ መሆ ውት ቨረ ጎ ትዘሆት ባተዘለሉፔት ብ ኖ ፆሬ ትሮኖት ለብ በመ ለኮ ትተ ት ረመረምር ት ቨጎራው ት ሁም ተ ማሪ ማስረ ት ቀበል በማዘዝ ፣ ብት ለመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ መልሶ ሊልክ ብኖሉል። ባመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔም በ ዘዘው መሠረፔ ተ ማሪ ማስረ በመስማፔ ፣ ብት በማጎራፔ ውጎቱት ለብ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ቨስተላልዊል። ጸዚህ በቀር ባመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ ውሳኔው ፔክክል መሆት አለመሆችት ም አቨጎራም። በማጎራቱ ሂተፔ ባተ ገፀውት ማስረ ውጎፔ ባሚመረምረው በዚህም መሠረፔ ውሳኔ ባሚሰጎው ብ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ብኖ ነው።

ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ በፆ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 343 መሠረፔ ባመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ ትሩት ትተ ት ቨብ ተ ማሪ ማስረ ት ቀበል ሊቨዝ ባሚኖለው ባመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ ሊቨዝ ባሚ ባውት ብጎ ሳብቭዝ ቨለወ መሆችት ጸተረ ብኖ ነው። ስለሆነም ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ በበ ኖ ፆ/ቤፔ ክርክሩ በተተረ በፔ ወቅፔ ቨልተላለ አ ረስ ብጎት በመቨዝ ፣ ብት ለመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ መመለስት ህ ፣ ወኮ ሞ አቨወቅታም።

ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ባበ ኖ ፆ/ቤፔ ተ ማሪ ማስረ ሰም ውጎቱት ት ረመልስለፔ ጸማዘዝ ባሻ ር ተ ማሪ ማስረ ውት ራሱ ለመስማፔ ትተሚኖል ባፆ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጎር 345 ቭተት ል። በመርህ ተረ ተጸራካሪ ወ ኖ በቭ በፖ ተረ ተ ማሪ ማስረ ት ቨቀርቡ ሕ ፣ አቨወቅታም። ለክርክሩ አወሳሰት ጎ ቃሚ ባሆት ብ ኖ በሙሉ በመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ ት ቀርቡ ቭጎ በቃል። በተመሳሳቭ መልጹ ለተነሱ ብ ኖ አወሳሰት ጎ ቃሚ ባሆት ማስረ ኖት በሙሉ ተጸራካሪ ወ ኖ በመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ ባማቅረብ ቲ አለባ ው። ቭህትት ካላተረ ፣ በቭ ባፖ ተረ ተ ማሪ ማስረ ት ለማቅረብ አቭኖሉም።

ትር ት በሦስፔ ልብ ሁኔ ኖ ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ በቭ ባፖ ተረ አ ረስ ማስረ ት ቀርብ ሊወቅታ ቭኖሉል። ስለዚህ ባመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ መቀበል ቭ ባው ባነበረውት ማስረ ቨለበቂ ምክነቨፔ ሳቭቀበለው ባቀረ ትተሆት፣ ፔክክለኞ ምርታት ለመስጎፔ አ ረስ ማስረ መቅረቡ አስወላ ጊ መሆችት ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ሲቨምት ወቨም ለቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ ተ ቢ መስሎ በ ባው በማ ውም ምክነቨፔ አ ረስ ማስረ ት ቀርብ ፔዕዛዝ ጸሰጎ በመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ ቨልቀረበ አ ረስ ማስረ በቭ ባፖ ተረ ሊቀርብ ቭኖሉል።

ባመ መሪቨው ተረ ፆ/ቤፔ መቀበል ቭ ባው ባነበረውት ማስረ ቨለበቂ ምክነቨፔ ሳቭቀበለው ቢቀር በዚህ ምክነቨፔ ብኖ ቭ ባፖ ለመጎ ባቅ አቭኖልም። ትር ት ፆ/ቤቱ ማስረ ውት ካለመቀበሉም በላቭ ማስረ ውት ለማቅረብ ጎ ቭቆ በነበረው ተጸራካሪ ወ ት ላቭ ቢወርታብፔ ባተወረተብፔ ወ ት በፆርቱ ላቭ ቭ ባፖ በሚቨቀርብበፔ ወቅፔ ማስረ ው ተቀባቭትፔት ቨጎው ቨለአ ባብ መሆችት ምር በቭ ባፖ ማመልጸኖው ላቭ አካ ቭ ባገቡት ለማቅረብ ቭኖሉል። ቭህም በሆት ጊዜ ቭ ባፖ ሰሚው ፆ/ቤፔ በዚህ

ምክትቨፔ ብኖ ዎርቱት መሻር አብ ርበፔም። ብልቁትም በመ መሪቨው ተረ ቤፔ ተቀባብትፔት ቨላ ገፀው ማስረ በዎርቱ ላብ ለውኅት ሊቨስጸፔል ባሚኖል መሆትት ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ ካመት ማስረ ውት በተ ማሪትፔ አስቀርቦ ጸሰማ በኋላ ብ ባገፁት መወሰት ብ ርበ ል።

አ ዷስ ማስረ በተ ማሪ ማስረ ትፔ በብ ባፖ ተረ ሊቀርብ ባሚኖልበፔ ሌላው ሁቴ ማስረ ው ለፔክክለቾ ዎፔህ አሰኃኅ ኅቃሚ ሆ በተ ገፍ ዷዜ ትው። ብህም ባሚሆትው ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ ጸመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ ባተላጸለፔት ባመዝ ብ ልባ በሚመረምርበፔ ወቅፔ በ ኅ ብ ላብ ውሳቴ ጸመስኅ ፔ ባሚቨ ታ ወሳፖ ባሆት ባማስረ ክዎተፔ መ ሩት ጸተረ ብኖ ትው። ስለሆትም ብህትት ክዎተፔ ለመሙላፔ ሲባል ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ በራሱ ተትላሽትፔ ተ ማሪውት ማስረ አስቀርቦ ሊመረምር ብኖኗል። ትር ት ተ ማሪ ማስረ ው በዚህ ረ ታ ባሚቀርበው አትተቾው ተጸራካሪ ወ ት አቅርቦ ባትዘረውት በመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ ባ መትውት ማስረ ተአማቲትፔ ለመሸርሸር ወብም ባመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ ቨላመትው ማስረ ተአማቲትፔ ት ረ ረው ለማታረ አለመሆት ፔጸረፔ ሊሰኅበፔ ብ ባል። ማስረ ው ባሚቀርብበፔ ዋትቾው ምክትቨፔ በአሚ ቷ ዎ/ቤፔ በቀረበው ማስረ ቨልተሸትወውት በ ኅ ብ ላብ ተ ቢውት ውሳቴ ጸመስኅ ፔ ባሚጸለክለውት ክዎተፔ መሙላፔ ብኖ ትው። ብህም ሆ ተ ማሪ ማስረ ው ባሰው ምስክር በሆት ዷዜ ዎ/ቤቱ ምስክሩት መኅ ባቅ መመርመር ቨለበፔ በክዎተቱ ዙሪቨ ብኖ ት ረ በሥር ዎ/ቤፔ በተኃራ ኅ ብ ላብ ምር ሊሆት አብ ባም። ለምሳሌ ባበ ኖ ዎ/ቤፔ ለክርክሩ አወሳሳት ኅቃሚ ባሆትውት ባሰትታ ማስረ ሳብመረምር ምስክሮኖ በሰኅፔ ቃል ላብ ብኖ ተመስር ውሳቴ ቢሰኅ ባሰትቱት ህ ዊትፔ በተመለጸተ ሰትቱት አስቀርቦ መመልጸፔ ቢቨስወል ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ ተኅቃሹት ሰትታ በተ ማሪ ማስረ ትፔ አስቀርቦ ሊመረምረው ብኖኗል። ሌላ ምሳሌ ብትወስታ በሥር ዎ/ቤፔ ባቀረቡ ምስክሮኖ በሙሉ ባአካባቢ ማስረ ኖ ሆትው ትር ት ቀኅ ተቾ ማስረ ባሚሆት ባአብት ምስክር መ ሩት ቢኅቁሙ ባመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ ብህትት ቀኅ ተቾ ምስክር አስቀርቦ ቃሉት ሳብሰማ ውሳቴ ቢሰኅ ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ ቀኅ ተቾ ምስክሩት በተ ማሪ ማስረ ትፔ አስቀርቦ ሊሰማ ብኖኗል።

ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ ተ ማሪ ማስረ መስማቱ አስወላ መሆትት ስካመት ታረስ ባማስረ ው መሰማፔ በሚኅቅመው ተጸራካሪ ወ ት አማካብትፔ ማስረ ው ሊቀርብ ብ ባ ባትዘረ መሆት አለመሆት ጸ ምፔ ውስኅ ሊ ባ አብ ባም። ትር ት ባተ ማሪ ማስረ መቅረብ ባአትቱት ተጸራካሪ ወ ት ክርክር ባሚ በሆት ዷዜ ብኼው ወ ት ተጸራካሪ ተ ማሪውት ማስረ ለማስተባበል ዕታል ሊሰኅው ብ ባል። ብህ ዕታልም ባማስተባበብ ማስረ ማቅረብት ሊ ምር ብኖኗል።

በብ ባፖ ተረ አ ዷስ ማስረ ባሚቀርብበፔ ሦስተቾው ምክትቨፔ ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔ ባማስረ ው መቅረብ ተ ቢ መሆትት ሲቨምትበፔ ትው። ብህም ባሚሆትው ማስረ ው በመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ ሳብቀርብ ባቀረው በበቂ ምክትቨፔ መሆት ሲ መትበፔ ትው። በመሠረቱ ተጸራካሪ ወ ኖ ማስረ ኖ ውት በሙሉ ክርክሩ በመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ በሚሰማበፔ ወቅፔ ማቅረብ ብኅበቅባ ዋል። ስለሆትም ጸዋሉት ማስረ በመ መሪቨው ተረ ዎ/ቤፔ አቅርበው ጸዋሉት ም ልባፔ ቢወሰትባ ው ብ ባፖ ሲኅ ብቁ በብ ባፖ ሰሚው ዎርታ ቤፔ ዘትታ ለማቅረብ በማቀታ ተብቀው ሊቨስቀሩ አብኖሉም፤ቢቨስቀሩም ብህትት ማስረ ባማቅረብ መቾ ዕታል ሊቨ ገፍ አብ ባም። ብ ባፖ ሰሚው ዎ/ቤፔም ቢሆት ማስረ ው ቢቀርብ ውሳቴውት ሊቨስለውኅ ባሚኖል መሆትት ብኖ በማባፔ አ ዷስ ማስረ መቀበል አብ ርበፔም። ባዚህት

አቭትፔ ማስረ መቀበሉ ተ ቢትፔ አለው ተብሎም አቭ መትም። ስለሆትም ባአ ዲስ ማስረ መቅረብ ተ ቢትፔ ም ሊወቀታ ባሚ ባው ክርክሩ በበ ኖ ም/ቤፔ ባተተረ በትረበፔ ወቅፔ ተጸራካሪው ወ ት ማስረ ው ስለመ ሩ ምትም ባማቨውቅ ማስረ ውት ለማ ገቼም ተ ቢውት ጎ ረፔ አታር ቨልተሳካለፔ መሆት ሲረ ጎ ፣ ማስረ ው ቢቀርብ በውሳቷው ላቭ መሰረ ዊ ለውጎ ት ባሚቨስጸፔል መሆት ሲ መት ማስረ ው ምትፔ ምትፔ ባሚኃ ልበፔ ማስረ መሆት ሲረ ጎ ሊሆት ቭ ባል።

ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ አ ዲስ ማስረ ት ረቀርብ በወቀተ ዚዜ ማስረ ው ት ረቀርብ ባተተረ በፔት ምክትቨፔ በመዝ ቡ ላቭ ልኬ ማስወር አለበፔ። በመሆትም በውሳቷው ላቭ ሁለተቾ ቭ ባፖ ባሚቀርብ ቢሆት ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ተ ማሪ ማስረ ት ባተቀበለው ቨላ ባብ መሆት ጸ መት ሁለተቾውት ቭ ባፖ ባሚመረምረው ም/ቤፔ ተ ማሪ ማስረ ት ረቀርብ ባተሰጎ ውት ፔዕዛዝም ሆት በተ ማሪትፔ ባቀረበውት ማስረ ውታቅ በማታረ በመ መሪቨ ተረ ም/ቤፔ ባቀረበውት ማስረ ብኖ መሠረፔ አታር ሊወስት ቭኖላል። ስለሆትም ለቭ ባገፑ ውሳቷ መሠረፔ ባሆትው በተ ማሪትፔ ባቀረበው ማስረ ጸሆት ሁለተቾ ቭ ባፖ ሰሚ ም/ቤፔ ባመ መሪቨ ቭ ባፖ ሰሚውት ም/ቤፔ ውሳቷ ቭሸረዋል።

ተ ማሪ ማስረ ት መቀበሉ አስወላ ረ በሆት ዚዜ ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ አስወላ ረ ባሆትውት ማስረ ራሱ በመቀበል ወቨም ቭ ባፖ ባተባለበፔት ምርታ ባወሰትው ም/ቤፔ ት ረቀበል በማዘዝ ወቨም ሌላ ባበ ኖ ም/ቤፔ ማስረ ውት ተቀብሎ ት ረቨስተላልምለፔ ፔዕዛዝ በመስጎ ፔ ማስረ ውት ለመቀበል ቭኖላል። ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ማስረ ውት ባበ ኖ ም/ቤፔ ተቀበሎ ት ረቨስተላልምለፔ ጸመረጎ ባበ ኖ ም/ቤፔ ባሚቀበለውት ባማስረ ዓቭትፔ ወሰት በመለባፔ ማስረ ባሚሰማባ ውት ትጎ ቦኖ በዝርዝር ልኽ ፔዕዛዝ መስጎ ፔ አለበፔ።

7.4. ባቭ ባፖ ምርታ አሰኃጎ

ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ባቭ ባፖ ባብት ባመልስ ሰ ውት ወቨም ባጎ በቆኖ ውት ክርክር ጸሰማ በኂላ ትተአስወላ ረትቱ ቭ ባፖ ባተባለበፔት ምርታ ባወሰትውት ም/ቤፔ መዝ ብ በመመርመር ወቨም ባራሱት መዝ ብ ብኖ መሠረፔ በማታረ ወ ረቨውት ወቨም አ ር ቀጎ ሮ በመስጎ ፔ ምርታ መስጎ ፔ አለበፔ። ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ማ ውም ቭ ባፖ ባቀረበበፔት ምርታ ወቨም ውሳቷ ለማኮ ፔ ፣ ለማሻሻል ወቨም ለመሻር ቭኖላል። ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ምርቱት ወቨም ውሳቷውት መሻር ወቨም ማሻሻል ቨለበፔ ባመ መሪቨ ተረ ም/ቤፔ ውሳቷውት ሊቨስለውጎ ባሚኖል ስህተፔ ሠር በተ ገፑ ዚዜ ብኖ መሆት ቭ ርበ ል። ስለሆትም ስህተቱ ባሥት ሥርአፔ ጎታለፔ ጸሆት ጎታለቱ ለፔክክለቾ ምርታ አሰኃጎ ተቃራቷ ካልሆት በቀር ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ባሥት ሥርአፔ ጎታለቱት ማረም ጸሚ ርበፔ በቀር በዚህ ምክትቨፔ ብኖ ምርቱት ማሻሻል ወቨም መሻር ባለበፔም (ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎ ር 211 ቭመለጸ ል)። ባመ መሪቨው ተረ ም/ቤፔ አትታት ጎ ቭ በሚመረምርበፔ ወቅፔ ስህተፔ ሊወኮም ቭኖላል። ትር ት ባተወኸመ ስህተፔ ሁሉ ምርቱ ት ረሻር ወቨም ት ረሻሻል ሊቨተር አቭኖልም። ምርቱ ሊሻሻል ወቨም ሊሻር ባሚ ባው ስህተቱ ባተወረተብፔት ወ ት ቨላ ባብ ባ ው መሆት ሲረ ጎ ብኖ መሆት አለበፔ። ለምሳሌ ባመ መሪቨው ተረ ም/ቤፔ መቀበል ባማቭ ባውት ማስረ ቢቀበል ቭህትት ማስረ ሌሎኖችም

አ ባብትቼ ተ ቢትቼ ቨላ ውት ማስረ ኖ በአትታትቼ መርምሮ ቢወስት ተቀባቭትቼ ባሌለውት ማስረ ም/ቤቱ ባቭቀበል ሮ ፡ ብ ቭ ባፖ በቀረበበፔ መልጹ ባማቭወሰት መሆት ካልተረ ጎ በቀር ምርቱ ሊሻር አቭ ባም። ምክንቨቱም በሌሎኖ ማስረ ኖ መሠረፔ ተመሳሳብ ምርታ መሠጎቱ ባማቭቀር ጸሆት ም/ቤቱ ተቀባቭትቼ ሊሰጎው ባማቭ ባውት ማስረ መቀበሉ ስህተፔ ቢሆትም ቅሉ ስህተቱ በውሳቷው ላቭ ቨሳተረው ተኽዕ ባሌለ በመሆት በዚህ ስህተፔ ምክንቨፔ ብኖ ፔክክለቾውት ውሳቷ መሻሩ ምፔህት ማዛበፔ ጸሚሆት በቀር ምፔህት ማስውት አቭተሰም።

(አየለ በአባሪ 4)

ባመወሸሸ ጎ ቨቁኖ

1. ቭ ባፖ ባቭ ቭ ባገኑት በሚቨቀርብበፔ ፗዜ ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ተ ማሪ ማስረ ት ፗቨቭለፔ ቢጎ ቭቅ ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ ት ተ ማሪ ማስረ ት ለመስማፔ ባሚቨስኖል በቂ ምክንቨፔ ባሌለ መሆትት ቢቨምት ት ፗሁም ባመ መሪቨው ተረ ም/ቤፔ ምርታ ፡ታለፔ ባሌለበፔ መሆትት ቢቨምት በም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 337 መሠረፔ መልስ ሰ ት ሳቨጎራ ቭ ባገኑት ለመሠረዝ ቭኖላል ወቭስ ባተ ማሪ ማስረ ጎ ቨቁ ባቀረበ በመሆት ቭ ባገኑት ጸመሠረዙ በዋፔ መልስ ሰ ት አስጎር ባማጸራጸር ቲ አለበፔ?

2. በሌለበፔ ባተወረተብፔ ተጸሳሸ ምርቱ ለጸሳሸ ባተሰጎው ጸሳሸ አቤቱ ውት በበቂ ማስረ ሳቨስረ መሆትት ልኳ ቭ ባፖ ለማቅረብ ቢወል ቭ ባገኑት ት ፗቨቀርብ ሊወቀታለፔ ቭ ባል ወቭስ ቭ ባፖ ጸማቅረቡ በዋፔ ክሱ ሊሰማ በተቀጎረበፔ ቀት ቨልቀረበው በበቂ ምክንቨፔ መሆትት ልኳ በሌለበፔ ባተሰጎው ምርታ ት ፗላለፔ ጎ ቭቆ ምርቱት በማሳ ታ ወተ ክርክሩ ብ ካልተጸራጸረ በቀር ቭ ባገኑት ት ቨቀርብ መጸልጸል አለበፔ?

3. «ፔክክለቾ ምርታት ለመስጎፔ» በሚል ሽዌት ቭ ባፖ ሰሚው ም/ቤፔ በመ መሪቨው ተረ ም/ቤፔ ባቀረበውት አሳማፖ ማስረ ለማስተባበል ሲባል በቭ ባፖ ተረ አ ፗስ ማስረ ት ፗቀበል ባም/ሥ/ሥ/ህ/ቁጎር 345 ቭወቅ ል? አትታ ወ ት ቨቀረበውት አሳማፖ ማስረ ሌላው ወ ት ማስተባበል ቨለበፔ በቭ ባፖ ተረ ችውት?

ክፍል 8. የፍርድ አፈፃፀም መሠረታዊ ታሳቢዎችና የጋጠሙ ችግሮች

አፈፃፀም ፍርድ ቤት የሰጠውን ፍርድ በእራሱ አማካኝነት ወደ ተግባር የሚለውጥበት ሥርዓት ነው፡፡ ስለፍርድ አፈፃፀም የተደነገጉትን ድንጋጌዎች በመከተል ፍርድን በተግባር መተርጎም እንደመሆኑ መጠን የማስፈፀሚያ ሥርዓቱ በጥቅሉ የፍ/ብ/ሥ/ሥ ህጉን መሠረታዊ ዓላማ ተከትሎ በተቀላጠፈ ሁኔታ እንዲፈፀም በሚያስችል አኳኋን የተዋቀረ ነው፡፡

ይሁን እንጂ በተግባር እንደሚታየው ክስ አቅርቦ ለማስፈረድ ከሚወሰደው ውጭ ጊዜና ጉልበት ባልተናነሰ ሁኔታ የተፈረደን ፍርድ ለማስፈፀም የሚጠይቀው ወጭና ጊዜ በልጦ የሚታይበት ጊዜ ይከሰታል፡፡ ምክንያቶቹ በርካታ ናቸው፡፡ ከነዚህም ጥቂቶቹ፡-

- በተፈረደው ፍርድ ላይ የይግባኝ አቤቱታ በመቅረቡ ምክንያት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 332-335 መሠረት በሚሰጠው የማገጃ ትዕዛዝ፤
- ፍርድ በማስፈፀም ሂደት ከርህራሄነት የተነሣ ህጉ የሚያዘውን በጥብቅ ከመከተል ይልቅ በእራስ ህሊና የመመራቱ አዝማሚያ መታየቱ፤
- በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 445-447 መሠረት በሽያጭ አፈፃፀም ጊዜ የሥነ ሥርዓት ጉደለት አለ በሚል ሳቢያ የሚነሳው ክርክር
- በተከበረ ወይም በተያዘ ንብረት ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 418 መሠረት ባለይዞታ ነኝ ባይ የሚያቀርበው አቤቱታ፤
- ገዥው የገዛበትን ገንዘብ በህግ በተወሰነው ጊዜ አለመክፈል ... ወዘተ የመሳሰሉት ይገኙበታል፡፡

በአጠቃላይ ፍርድን በማስፈፀም በኩል ለሚከሰተው መጓተት ዓበይት የሆኑትን ምክንያቶች በሦስት ከፍሎ ማየት ይቻላል፡፡ ይኸውም፡-

1. ህጉ በሚያዘው መሠረት ያለመመራት፣ በህጉ እና በልምድ መካከል ያለው ልዩነት፣
2. ድንጋጌው በእራሱ ግልፅ ያለመሆን ወይም ሁሉን ሁኔታ ያለመሸፈን፣
3. ረቂቁ ከተዘጋጀበት ቋንቋ ወደ አማርኛ ሲተረጎም የተፈጠረው የትርጉም ስህተት (ክፍተት) በዋነኛነት ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡

ከላይ የተመለከቱት ዓበይት ችግሮች ከሚታይባቸው ድንጋጌዎች ጥቂቶቹን ለመመልከት ያህል፡-

8.1. በህ ፣ ቨ ለመመራ ሁ ፣

የፍርድ ባለመብት ፍርድ እንዲፈፀምለት በቁጥር 378 መሠረት ማመልከቻ ሲያቀርብ አፈፃፀሙን የያዘው ፍርድ ቤት በቁጥር 386 መሠረት እንደፍርዱ የማይፈፅምበት ምክንያት ካለው ያስረዳ ዘንድ የማመልከቻው ግልባጭ ከመጥሪያ ጋር ይላክለታል፡፡

በቀነ ቀጠሮውም በቀረበ ጊዜ ፍርድ ቤቱና የፍርድ ባለገንዘቡ ለሚያቀርቡለት ጥያቄ በመሃላ ቃል የተደገፈ መልስ ይሰጣል፡፡ በማለት በቁጥር 386(1) እና (2) ተደንግጓል፡፡ በዚህ አካኋን መፈፀም ሲገባው የፍርድ ባለዕዳው ለቀረበበት የአፈፃፀም ክስ መልሱን ይዞ እንዲቀርብ፤ ይዞ በቀረበ ጊዜም የፍርድ ባለመብቱ የመልስ መልሱን እንዲያቀርብ ተከታታይ ቀጠሮ የመስጠቱ አሠራር በህግ ያልተደገፈ እና አላስፈላጊ ተግባር ነው፡፡ በአፈፃፀም ምክንያት የሚነሳው ክርክር አጭርና ግልፅ ነው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 375፣396፣397፣398 መሠረት ዕዳውን ከፍሎ ከሆነ፣ የፍርድ ባለዕዳነቱን ግዴታ ፈፅሞ ከሆነ፣ የመቻቻል ጥያቄ ካለው ይህንኑ ለማረጋገጥ እና ፍርዱ የሚፈፀምበትን መንገድ የሚያሳይ ከሆነ ብቻ ነው፡፡ ስለሆነም ሌላ የዕሑፍ ክርክርን የሚጋብዝበት ሁኔታ አይታይም፡፡ ይህም ከላይ ከፍ ሲል እንደተገለፀው የፍርድ ባለዕዳው በአካል በተገኘበት ጊዜ በመሃላ ሥር ሆኖ የሚያረጋግጠው ተግባር ነው፡፡

በዚህ አካኋን ፍርዱ እንዳይፈፀም የሚቃወምበትን ምክንያት ቀርቦ ካላስረዳ ወይንም ያልቀረበ እንደሆነ በቁጥር 386(3) እና 392(1) መሠረት ፍ/ቤቱ ውሳኔው እንዲፈፀም ወዲያውኑ ትዕዛዝ መስጠት አለበት፡፡

የፍርድ ባለዕዳው በመጥሪያው መሠረት ሳይቀርብ የቀረ እንደሆነ ታስሮ እንዲቀርብና ለሚደረግለት ጥያቄ ወይም ምርመራ መልስ እንዲሰጥ የሚታዘዘው ገንዘብ እንዲከፍል የተፈረደን ፍርድ ለማስፈፀም እንደሆነ ከዚሁ ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር 3 እና 4 መገንዘብ ይቻላል፡፡

እንደዚሁም የፍርድ ባለዕዳው ፍርዱ እንዲፈፀም መሰናክል በመፍጠር ወይም የፍርዱን አፈፃፀም ለማዘግየት ንብረቱን ከፍርድ ቤቱ ሥልጣን ክልል ውጭ ለማሸሽ ወይም ራሱ ከፍርድ ቤቱ ሥልጣን

ክልል ውጭ ለመውጣት፣ ለመሸሸና ለመሰወር ያቀደ መሆኑን የሚያረጋግጥ በቃለ መሃላ የተደገፈ ማመልከቻ የቀረበለት እንደሆነ በቁጥር 386(1) መሠረት መጥሪያ ማስተላለፍ ሳያስፈልግ በቀጥታ ታስሮ እንዲቀርብ እና እንደፍርዱ የማይፈፀምበትን ምክንያት እንዲያስረዳ ፍ/ቤቱ ማዘዝ እንደሚችልም በቁጥር 387 ተመልክቷል፡፡ ስለሆነም በመጀመሪያው ቀነ ቀጠሮ በዚህ አካኋን እንደ ህጉ አነጋገር የአፈፃፀም ሥርዓቱ ከተከናወነ አፈፃፀምን ሳይንዛዛ መምራት እና በአጭር ጊዜ ለመቋጨት ያስችላል፡፡

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ ከተዘረዘሩት ድንጋጌዎች መካከል ግልፅ ያልሆነ ወይም ሁሉን ሁኔታዎች የማይሸፍኑ ወይም በትርጉም ስራ ምክንያት በተፈጠረው ክፍተት ለጉዳዩ መጓተት ምክንያት የሆኑትን ድንጋጌዎች ለአብነት ለመጥቀስ ያህል፡-

ፍርዱን እንዲያስፈፅም የታዘዘ ፍ/ቤት ስላለው ሥልጣን በሚደነግገው በቁጥር 347(1)“...ስለፍርድ አፈፃፀም የሚሰጠው ትዕዛዝና በትዕዛዙም ላይ ይግባኝ ስለሚባልበት ሁኔታ ያለው ሥልጣን ዋናውን ፍርድ ከወሰነው ፍርድ ፍ/ቤት ሥልጣን ጋር እኩል ሆኖ ይቆጠራል፡፡” በማለት በመደንገጉ አፈፃፀሙን በሚመለከት የይግባኝ አቤቱታ ለየትኛው ፍ/ቤት ይቀርባል? ለሚለው ጥያቄ አሳሳች ምላሽ የሚሰጥ ድንጋጌ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡

ፍርዱን የሰጠው የከፍተኛው ፍርድ ቤት ቢሆንና ፍርዱን እንዲያስፈፅም የተወከለው ደግሞ የወረዳው ፍ/ቤት ቢሆን ከወረዳው ፍ/ቤት ይግባኝ ስለሚባልበት ሁኔታ ያለው ሥልጣን ከከፍተኛው ፍ/ቤት ሥልጣን ጋር እኩል ሆኖ ይቆጠራል በማለት በቁጥር 374(1) የተቀመጠ ስለሆነ በአፈፃፀሙ ጉዳይ የወረዳው ፍ/ቤት በሰጠው ትዕዛዝ ላይ ይግባኙ ለጠቅላይ ፍ/ቤት ይቀርባል ወደ ሚለው መደምደሚያ የሚያደርስ ነው፡፡

ይሁን እንጂ ከዚሁ ድንጋጌ የእንግሊዘኛ ግልባጭ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ እኩል ሆኖ የሚቆጠረው በማስፈፀም ረገድ ያለውን ሥልጣን በሚመለከት እንጂ ይግባኝ በተባለ ጊዜ እራሱ የተወከለው ፍ/ቤት በሚሰጠው ፍርድ ይግባኝ ሲባል ይግባኙን ለሚያየው ፍ/ቤት ነው በማለት ደንግጓል፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 6)

የፍርድ አፈፃፀምን በተወከለው ፍ/ቤት ለጊዜው አግዶ ስለማቆየት በሚደነግገው ቁጥር 376 (1) ‹‹... እንዲሁም ፍርድ እንዲታገድለት ወይም ስለፍርዱ ወይም ስለውሳኔው አፈፃፀም ጉዳይ ለፈረደው ፍ/ቤት ሲያመለክት ፍርድ ቤቱ ፍርዱን እንደሚያስፈፅመው ፍ/ቤት ሆኖ ነገሩን ይመለከታል፡፡›› የሚለውን ከዚሁ ድንጋጌ የመጀመሪያ ክፍል ጋር አቀራኝተን ስንመለከተው ትርጉም የሚሰጥ አይደለም፡፡ ሆኖም ከእንግሊዝኛው ግልባጭ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ ለአስፈፃሚው ፍ/ቤት በቂ ምክንያት የቀረበ እንደሆነ ፍርዱን የፈረደው ፍ/ቤት አፈፃፀሙን እንዲያግድለት ወይም ደግሞ እራሱ ፍርዱን የፈረደው ፍ/ቤት አፈፃፀሙን ይዞት ቢሆን ኖሮ ስለአፈፃፀሙ መስጠት ይችል የነበረውን ማናቸውም ትዕዛዝ መስጠት እንዲችል የፍርድ ባለዕዳው ውሳኔውን ለሰጠው ፍ/ቤት ማመልከት እንዲችል በቂ ሆኖ ለሚገመት ጊዜ

ብቻ ውሳኔው ከመፈፀሙ ታግዶ እንዲቆይ ያደርግለታል የሚለውን ለማስተላለፍ ታስቦ እንደሆነ እንረዳለን፡፡

ይህም ፍርዱን የፈረደው ፍ/ቤት ሥልጣኑን ሙሉ በሙሉ አለማስተላለፉንና አስፈፃሚው ፍ/ቤትም ለዘለቄታው ማገድ የማይችል መሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡

ድንጋጌው በእራሱ ግልፅ ባለመሆኑ የተነሣ አሻሚ ትርጉም ሊሰጥ በመቻሉ ለክርክር መራዘም ምክንያት ከሆኑ ድንጋጌዎች አንዱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 377 የተመለከተው ነው፡፡ ቁጥር 377 ***"ፍርድ በተፈረደለት በማናቸወም ሰው ላይ ፍርድ የተፈረደበት ወገን ክስ ያቀረበበት እንደሆነ ፍ/ቤቱ ተገቢ መስሎ የገመተውን በቂ ዋስትና ወይም መያዣ እንዲሰጥ ካደረገ በኃላ ለክርክሩ ውሳኔ እስኪሰጠው ድረስ ፍርዱ ከመፈፀሙ ታግዶ እንዲቆይ ለማዘዝ ይችላል።"*** በሚል በመቀረፁ አፈፃፀሙ ታይቶ እንዲቆይ ትዕዛዝ የሚሰጠው የትኛው ፍ/ቤት ነው? የፍርድ ባለዕዳው በፍርድ ባለገንዘቡ ላይ ያቀረበውን ክስ እያየ ያለው ፍ/ቤት ወይስ አፈፃፀሙን የያዘው ፍ/ቤት? ለሚለው ጥያቄ ድንጋጌው ለብቻው ሲታይ አሻሚ ነው፡፡

በህግ አተረጓጎም መርህ መሠረት ህጉ አሻሚ መስሎ በታዩ ጊዜ ድንጋጌዎችን እርስ በእርሳቸው አስተሳስረን ልንተረጉም ይገባል፡፡ ይኸው ድንጋጌ የሚገኝበት ክፍል አፈፃፀምን ስለሚያስፈፅሙ ፍ/ቤቶች እና ስላላቸው ሥልጣን የሚገልፅ በመሆኑ በዚሁ ድንጋጌ "... ፍርድ ቤቱ... " የሚለው ሀረግ አፈፃፀሙን የያዘው ፍ/ቤት መሆኑን እንረዳለን ከዚህም በቀር ክስ የቀረበለት ፍ/ቤት የዕግድ ትዕዛዝ የሚሰጥባቸው ሁኔታዎች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 154-159 በተመለከቱት ሁኔታዎች በመሆኑና የተጀመረን አፈፃፀምም አግዶ የሚያቆየው በዚሁ ህግ በቁጥር 332-335 በተመለከተው መሠረት የይግባኝ ክርክሩን የሚያየው ፍ/ቤት በመሆኑ በማናቸውም መንገድ ቢሆን የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 377 ድንጋጌ የፍርድ ባለዕዳው በፍርድ ባለመብቱ ላይ ክስ በማቅረቡ ምክንያት ክሱን እያየ ያለው ፍ/ቤት በሌላ ፍ/ቤት በፍርድ ባለዕዳው ላይ የተጀመረን የአፈፃፀም ክስ አግዶ ለማቆየት ሥልጣን የሚሰጥ አይደለም፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 7)

ፍርድ እንዲፈፀም የሚቀርብ ማመልከቻ በጊዜ የተገደበ ለመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 384 ተመልክቷል፡፡ በቁጥር 385(1) "ፍርድ እንዲፈፀም የሚቀርበው ማመልከቻ ከዚህ በላይ ባሉት ቁጥሮች የተነገሩትን ግዴታዎችና ሥርዓቶች አሟልቶ የያዘ መሆኑን ፍርድ ቤቱ ማረጋገጥ አለበት፡፡" በማለት በመደንገጉና የይርጋ ጊዜው ሁኔታ ከቁጥር 385 በፊት የተቀመጠ በመሆኑ ጊዜው ያለፈበት የአፈፃፀም ጥያቄ ከሆነ እንደሌሎች የይርጋ ክርክሮች በተከራካሪ ወገን ብቻ እንዲቀርብ የተተወ ሳይሆን ፍ/ቤቱ በእራሱ አነሳሽነት ሊያነሳው የሚገባ ጉደይ ነው፡፡ የጊዜውም መነሻ የሚታሰበው እንዲፈፀም የሚጠይቀው ነገር በፍርዱ ከተወሰነበት ቀንና ዓመተ ምህረት ጀምሮ ነው በሚል ተቀምጧል፡፡ ፍርድ ሲባል በመጀሪያ ደረጃ የተሰጠን ፍርድ ወይም በይግባኝ የተሰጠን ፍርድ ያጠቃላል የሚለውንም ጥያቄ የሚያስነሳ ነው፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 8)

የፍርድ አፈፃፀም መሠረታዊ ታሳቢዎችንና በአፈፃፀም ጊዜ የሚከሰቱ ችግሮች ምክንያቶቹ ምንድን ናቸው ለሚለው ጥያቄ ከዚህ በላይ የተጠቀሱት ጉዳዮች ጠቋሚዎች ሲሆኑ ቀሪውን ክፍል ደግሞ ከሚከተሉት ርዕሰ ጉዳዮች ጋር በተያያዘ የምናያቸው ይሆናል፡፡

8.2. በፍርድ ማስፈፀም ሂደት ንብረት ስለማስከበር

ፍርድ የተፈረደበት ወገን በቁጥር 386 እንደተደነገገው እንድ ፍርዱ የማይፈፀምበትን ምክንያት ካላስረዳ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 386(3) እና 392(1) መሠረት ፍርዱ እንዲፈፀም ወዲያውኑ ትዕዛዝ ይሰጣል፡፡

ፍርድ የሚፈፀመውም የፍርድ ባለዕዳውን ንብረት በማስከበርና በማሸጥ ነው፡፡_የፍርድ ባለገንዘቡም በዚህ አኳኋን ይፈፀምለት ዘንድ ከላይ እንዳየነው ከፍርዱ በፊት ያሳገደውንም ሆነ ለፍርድ አፈፃፀም ሊውል ይችላል የሚለውን የፍርድ ባለዕዳ ንብረት ዝርዝር ያቀርባል፡፡

በፍርድ አፈፃፀም ሂደት መጓተት እንዳያስከትል እንዲያዝና እንዲሸጥ ተብሎ የቀረበው የንብረት ዝርዝር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 404 ከተመለከቱት ውጭ መሆናቸውንና በእርግጥም በፍርድ ባለዕዳው ባለቤትነት የሚገኙ ስለመሆናቸው በሚቻለው መንገድ ሁሉ መረጋገጥ ይኖርበታል፡፡

በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት ንብረት እንዲያዝና እንዲከበር የማድረጉ ተግባር አፈፃፀሙን በያዘው ፍ/ቤት ብቻ ሣይሆን በሌሎች ፍ/ቤቶችም ተይዞ እና ተከብሮ የተገኘ እንደሆነ ጉዳዩ በምን አኳኋን እንደሚታይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 413 ተመልክቷል፡፡ ቁጥር 413 "... ንብረቱ የተያዘው በፍ/ቤት የሆነ እንደሆነ ሌሎች ሦስተኛ ወገኖች ይህንኑ ንብረት አስቀድመን አስይዘናል፤ አስከብረናል በማለት የቀዳሚነት መብት አለን በማለት ክርክር ያነሱ እንደሆነ ክርክሩ የሚወሰነው ንብረቱን ይዞ በሚገኘው ፍርድ ቤት ነው፡፡" በማለት ደንግጓል፡፡

አንድ ንብረት አስቀድሞ በፍ/ቤት በመከበሩ ምክንያት የተፈረደ ፍርድ ሳይፈፀም ይቀራል ማለት እንዳልሆነ ይኸው ድንጋጌ አስረጂ ቢሆንም፤ ክርክሩ በየትኛው ፍ/ቤት ይታያል ለሚለው ግን ሁሉንም ጉዳይ የሸፈነ አይደለም፡፡

በመጀመሪያ ንብረቱን የያዘው የከፍተኛው ፍ/ቤና ሆኖ በተለያየ ምክንያት አፈፃፀሙ በመጓተቱ የተነሣ በወረዳው ፍ/ቤት ውሣኔ መሠረት እንዲፈፀም የተከበረ መሆኑ ቢታወቅ እንደ ቁጥር 413 ድንጋጌ ይዘት በባለገንዘቦች መካከል የሚነሳው የቀዳሚነት መብት ክርክር በወረዳው ፍ/ቤት ይታያል እንደማለት ነው፡፡

በእርግጥ ይህ አይነቱ ክርክር እንዳይከሰት በቁጥር 378/መ/ መሠረት አፈፃፀሙን ለከፍተኛው ፍ/ቤት ቢመራው የተመረጠ ይሆናል፡፡ ይህ ካልሆነ ግን ድንጋጌው ቀጥተኛ ምላሽ አይሰጥም፡፡

ፍ/ቤቶቹ አቻ ከሆኑ ችግር የሚያስከትል መስሎ አይታይም፡፡ ላይና ታች ከሆኑ ግን ድንጋጌው ትርጉም ያሻዋል፡፡ ይኸው ድንጋጌ የተወሰደው ከህንድ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 63 እንደሆነ ከይዘቱ መረዳት ይቻላል፡፡ በዚሁ የህንድ ድንጋጌ የአቻነት ሥልጣን ባላቸው ፍ/ቤቶች ንብረቱ ተከብሮ በሚገኝበት ጊዜ ቀድሞ ንብረቱን ባስከበረው ፍ/ቤት፤ የሥልጣን ደረጃቸው እኩል ባልሆነ ፍ/ቤቶች ንብረቱ ተከብሮ በሚገኝበት ጊዜ ደግሞ ሥልጣኑ ከሁሉም ከፍ ብሎ በሚገኘው ፍ/ቤት ክርክራቸው ታይቶ እንደሚወሰን ተመልክቷል፡፡ የቁጥር 413 ድንጋጌ በዚህ መሠረት ተብራርቶ የተቀረፀ ባለመሆኑ ላላስፈላጊ ሙግቶች በር ከፋች ነው፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 10)

ክርክሩን አይቶ ለመወሰን የሚችለው ፍ/ቤት የትኛው እንደሆነ ከተለየ በኋላ ጉዳዩ ታይቶ የሚወሰነው በፍ/ብ/ሥ/ሕ/ቁ 403 መሠረት ነው፡፡

የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 403 በአንድ የፍርድ ባለዕዳ ላይ ቁጥራቸው ሁለት እና ከዚያ በላይ የሆኑ የፍርድ ባለገንዘቦች በቀረቡ ጊዜ እና የሁሉንም ገንዘብ ጠያቂዎች ፍላጐት ይኸው የፍርድ ባለዕዳው ንብረት/ገንዘብ የማይሸፍን ሆኖ በተገኘ ጊዜ የፍርድ ባለዕዳን ሃብት እንዴት ማከፋፈል እንደሚቻል የሚሸፍን ክፍል ነው፡፡ የድንጋጌው ዓላማም ሁለት ገፅታ አለው፡፡

1ኛ/ አላስፈላጊ የሆነና የተነጣጠለን የአፈፃፀም ክስን ለማስቀረት፣

2ኛ/ ሁሉንም ገንዘብ ጠያቂዎች በእኩል ደረጃ በማስቀመጥ ፍትሃዊ የንብረት

ክፍፍል ለማድረግ ነው፡፡

ይሁን እንጂ በተለያዩ የሕግ ክፍሎች እንደተደነገገው ሁሉም ገንዘብ ጠያቂ በእኩል ደረጃ ይገኛል ማለት አይደለም፡፡

- በተወሰኑ ጉዳዮች መንግስት ባለገንዘብ ሆኖ በተገኘ ለዜጐች የሚሰጠውን ማሕበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና የደህንነት አገልግሎት በማየት፣
- በደሞወዝ ምክንያት ባለገንዘብ የሆነ ወገን ካለ ደሞወዝ የቤተሰብ መተዳደሪያ፣ ሕልውና በመሆኑ
- ለግዴታ ማስፈፀሚያ መያዣ አስቀድሞ ያገኘ ባለመብት ከሆነ የመያዣ ግቡ ለዕዳ ማስፈፀሚያ ዋስትና መሆኑ ታሪካዊና ልማዳዊ መሆኑን በማየት ሕግ አውጭው በተለያዩ እና አግባብነት ባላቸው ሕጐች የቀዳሚነት መብት ያላቸው መሆኑን አረጋግጧል፡፡ ስለሆነም የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 403 ድንጋጌ ተፈፃሚነቱ የቀዳሚነት መብት በሌላቸውና በተራ ባለገንዘቦች መካከል የተወሰነ ነው

ማለት ይቻላል። እያንዳንዱም ተራ የገንዘብ ጠያቂ ከፍርድ ባለዕዳው ጠቅላላ ሃብት ባለፈረደው የገንዘብ መጠን /Rateably/ እንዲከፋፈል ይደረጋል።

ከዚህ በቀር የቀዳሚነት መብት አለን የሚሉ ወገኖች በቀረቡ ጊዜ ከላይ እንደተመለከተው ጉዳዩ የሚታየው አግባብነት ባላቸው ድንጋጌዎች መሠረት ይሆናል።

በአሠሪና ሠራተኛ አዋጅ ቁጥር 377/96 አንቀጽ 167 ***"በቅጥር ላይ ከተመሠረተ የሥራ ግንኙነት የሚመነጭ ማንኛውም የሠራተኞች የክፍያ ጥያቄ ለማናቸውም የክፍያ ወይም የዕዳ ጥያቄ ቅድሚያ ይኖረዋል።"*** በማለት የዕዳ ክፍያ ቅድሚያነቱን የደነገገ በመሆኑ እንደ ሕጉ አነጋገር ከሌሎች ገንዘብ ጠያቂዎች ቀድሞ እንደ ፍርድ እንዲፈፀም የማድረግ መብት አለው።

የገቢ ግብር አዋጅ ቁጥር 286/94 አንቀጽ 80/1/ *"ዋስትና የተሰጣቸው የሌሎች አበዳሪዎች የቅድሚያ መብት እንደተጠበቀ ሆኖ በዚህ አዋጅ መሠረት ግብር ተከፋይ ከሚሆንበት ቀን አንስቶ ተከፍሎ እስካለቀበት ጊዜ ድረስ ግብር የመክፈል ግዴታ ባለበት ሰው ሃብት ላይ ባለሥልጣኑ ለማናቸውም ሌሎች ዕዳዎች የቀደምትነት መብት ይኖረዋል።"* በማለት የተደነገገ በመሆኑ በመያዣ ምክንያት በፍ/ብሔር ሕጉ ከቁጥር 3059 እና ተከታዮች የተሰጠው የቀዳሚነት መብት የተጠበቀ መሆኑን ያስረዳል። ስለሆነም ባለመያዣ የሆነው የፍርድ ባለመብት በግብር ምክንያት ባለመብት ከሆነው ከመንግስት ቀድሞ ዕዳውን የመሰብሰብ መብት ያለው መሆኑን ያስረዳል። የአዋጅ ቁጥር 286/94 አንቀጽ ጥቅል አባባል የያዘ 80 "... ለማናቸውም ሌሎች ዕዳዎች ..." የሚል ጥቅል አባባል የያዘ ሐረግ ስለሰፈረበት በአዋጅ ቁጥር 377/96 ቁጥር 167 ጋር ይቃረናል። እንደዚህ በሆነ ጊዜ በዕኩል ደረጃ የሚገኙ ሕጐች አንድን ጉዳይ በተለያየ መንገድ ደንግገው በተገኙ ጊዜ በዚህም የተነሣ ሕጐቹ እርስ በእርሳቸው ከተቃረኑ በኋላ የወጣው ሕግ ከበፊተኛው በልጦ ተፈፃሚነት ይኖረዋል። በሚለው የሕግ አተረጓጐም መርህ መሠረት በአሠሪና ሠራተኞች ጉዳይ የሚጠየቀው የዕዳ ክፍያ ጥያቄ ተፈፃሚነት ይኖረዋል።

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 11)

8.3. ስለማይከበሩና በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት ስለማይወሰዱ ሀብቶች

ፍርድ የሚፈፀመው የባለዕዳውን ንብረት በማስከበርና በማሸጥ ቢሆንም ፍርድን ለማስፈፀም ሲባል የማይከበሩና በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት ሊወሰዱ የማይችሉት ንብረቶች ዓይነትና መጠን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 404 ሥር ተዘርዝረዋል፡፡ ከሚከተሉት ሁለት ንዑስ አንቀጾች በስተቀር ድንጋጌው በእራሱ ግልፅ በመሆኑ ማብራሪያ የሚያስፈልገው መስሎ አይታይም፡፡

በቁጥር 404/ለ/ "ለዕለት ሞያ ሥራዎቹ አገልግሎት ለንግድ ሥራው ማከናወኛ ተገቢ የሆኑ ዕቃዎች ከሚለው ድንጋጌ "ዕቃዎች" የሚለው ቃል ሰፊ ትርጉም ሊያሰጥ በሚችል አኳኋን ይጠቀስ እንጂ የዚሁ ግልባጭ ከሆነው የእንግሊጨኛ ንባብ ጋር አጣቅሰን ካየነው ተገቢ የሆኑ የመገልገያ መሣሪያዎች ለማለት ተፈልጐ እንደሆነ መረዳት ይቻላል፡፡ በንዑስ ፊደል ሠ "ለጡረታው የሚከፈለው ገንዘብ ..." የሚለውን ድንጋጌ ስለጡረታ ጉዳይ ከደነገገው የጡረታ ሕግ አዋጅ ቁጥር 345/95 አንቀጽ 45 ጋር ተገናዝቦ ሊታይ የሚገባው ነው፡፡

ለጡረታው የሚከፈለው ገንዘብ እንደማይከበር በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት እንደማይያዝ በቁጥር 404 የተገለፀ ቢሆንም በመንግስት ሠራተኞች ጡረታ አዋጅ ቁጥር 345/95 አንቀጽ 45 ላይ ከዚህ በተለየ ሁኔታ ተደንግጓል፡፡ ይኸውም በአንቀጽ 45 ከጡረታ አበሉ እንዲከፈል የተጠየቀው ዕዳ ለመንግስት ገቢ የሚሆን መቀጮ፣ ግብር ወይም ቀረጥ ለመክፈል ወይም አግባብ ባላቸው የፍ/ብሔር ድንጋጌዎች መሠረት የተወሰነ ቀለብ የመስጠት ግዴታ ለመወጣት በፍርድ ቤት የታዘዘ እንደሆነ የጡረታ አበሉ ሊከበር እንደሚችል ተደንግጓል፡፡

የጡረታ አበል በዕዳ ምክንያት ሊከበር እና ሊያዝ የሚችል የመሆኑና የአለመሆኑ ጉዳይ በተለያዩ ሕጐች በተለያዩ ሁኔታ ተደንግጐ ከተገኘ በሕግ አተረጓጐም ዘዴ መሠረት ስለጡረታ ጉዳይ በተለይ የሚደነግገው የጡረታ አዋጁ በመሆኑ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ በልጦ ተፈፃሚነት ሊኖረው የሚችል ከመሆኑም በላይ በኋላ የወጣ እንደመሆኑ ተፈፃሚነት የሚኖረው ይኸው የጡረታ ሕግ ነው ወደ ሚለው መደምደሚያ ሊያደርሰን ይችላል፡፡

የጡረታ አበል በፍርድ ምክንያት ሊያዝ አይገባውም የተባለው መተዳደሪያው በመሆኑ ነው፡፡ ለመተዳደሪያው ሲል ለሕይወቱ አስፈላጊ የሆኑ ነገሮችን ለማግኘት ሲል ባመጣው ዕዳ ምክንያት ፍርድ አርፎበት ከተገኘ ይህንኑ ዕዳ ለማስፈፀም የጡረታ አበልን ማስከበር ምን ይከለክላል? የቁጥር 404/ሠ/ ድንጋጌ ይህን ጉዳይ ሊሸፍን የሚችል አይደለም የሚል ክርክር ሊነሳ ይችላል፡፡ በተለይም ይህንኑ ጥያቄ ለአብነት ያህል ከተሻሻለው የፌዴራል የቤተሰብ ሕግ አዋጁ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 205/3/ ". . . ለቀለብ ተቀባዩ ኑሮ አስፈላጊ የሆነውን ነገር ለማግኘት ሲባል የመጣ ዕዳ መሆኑ ከተረጋገጠ የቀለብ ገንዘብ ሊተላለፍና ሊያዝ እንደሚችል ከተደነገገው ጋር ተገናዝቦ ከታየ የቀለብ ገንዘብ ማለት ለጡረታ የሚከፈል ገንዘብ እስከሆነ ድረስ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 404/ሠ/ ገዳቢ የሆነ ድንጋጌ መስሎ አይታይም፡፡

8.4. በተከበረ ንብረት ላይ የሚቀርብን አቤቱታ ስለመመርመር

ለአፈፃፀም ክስ መዘግየት ዐበይት ከሆኑት ምክንያቶች አንዱ በአፈፃፀም ምክንያት ንብረት እንዳይያዝ ወይም እንዳይከበር በሚቀርበው አቤቱታ መነሻ የሚደረገው ክርክር ነው።

ይኸው አቤቱታ ያለበቂ ምክንያት ሳይዘገይ ከቀረበ እና ተቃዋሚው ወይም መብት አለኝ ባዩ በተያዘው ወይም በተከበረው ንብረት ላይ ያለውን የቀዳሚነት መብት ወይም ባለይዞታነቱን የሚያረጋግጥ የዕሑፍ ማስረጃ አያይዞ ማቅረቡ ከተረጋገጠ አፈፃፀሙን የያዘው ፍ/ቤት ጉዳዩን ይመረምራል። በአቤቱታው መነሻ ጉዳዩ ሊመረመር ይገባል ከተባለ የተከበረው ንብረት የማን ነው? የፍርድ ባለዕዳው ወይስ መቃወሚያ ያቀረበው ነው? ወደ ሚለው ክርክር ማምራቱ አይቀሬ ነው። ለዚህም ነው አቤቱታ አቅራቢው ወይም ተቃዋሚው በመጀመሪያው ክስ ተካፋይ እንደሆነ በመቁጠር አፈፃፀሙን የያዘው ፍ/ቤት ጉዳዩን መመርመር አለበት በሚል የተቀመጠው።

በዚህ ረገድ ጐልተው ከሚታዩት ክርክሮች መካከል የፍርድ ባለዕዳው ሚስት/ባል ለፍርድ ምክንያት የሆነው ተግባር የተፈፀመው ወይም ዕዳው የመጣው እኔ ሳላውቀው በመሆኑ ለጉዳዩ አግባብነት ባለው የቤተሰብ ሕግ መሠረት አንደኛው ተጋቢ በግሉ በመጣው ዕዳ ምክንያት በጋራ ሃብታችን ላይ አፈፃፀም ሊቀጥል አይገባም። ይህ እንኳ ቢታለፍ ድርሻ ሃብቱ ሊነካብኝ አይገባም በሚል የሚቀርበው አቤቱታ ነው።

ለዚሁ ዓይነት ክርክር አግባብነት ያለው የቤተሰብ ሕግ በአንድ በኩል የሰለጠ የሥራ/የንግድ እንቅስቃሴ /Business transaction/ እንዲኖር በመፈለግ፤ በሌላ በኩል በትዳር ምክንያት የተፈጠረን የጋራ ሃብት ላይ ጥበቃ በማድረግ ረገድ ያለውን ሚዛን በማጣጣም የተቀረፀ መሆኑ ግንዛቤ ሊወሰድበት ይገባል።

(ተሻገር አባሪ 12)

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 418 መሠረት አቤቱታ የሚያቀርቡት ወገኖች የተከራካሪ ወገኖችን ማንነት በመለየት የክርክርን አድማስ በመወሰን በኩል በተቀመጡት ድንጋጌዎች /በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 41, 42, 358 . . ./ መሠረት የክርክሩ ተካፋይ መሆን የሚገባቸው ወገኖች ከሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 418 መሠረት ገብተው በመከራከር መብት አላቸው ወይስ የላቸውም? የሚለው ጥያቄ ትኩረት የሚያሻው ነው።

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 13)

8.5. የሐራጅ ሽያጭ ሥነ - ሥርዓት

በቀጥታ ወይም በተለዋዋጭ ገንዘብ እንዲከፈል የተሰጠ ማናቸውም ፍርድ ወይም ውሣኔ የሚፈፀመው የባለዕዳውን ንብረት በማስከበርና በማሸጥ ሲሆን፤ ማናቸውም ሃብት ወይም ንብረት የሚሸጠውም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 422/3/፣ 427 እና 439 የተመለከቱት ድንጋጌዎች እንደተጠበቁ ሆነው የሐራጅ ሽያጭ በማድረግ ነው፡፡

ለፍርድ ማስፈፀሚያ ተብሎ የሚሸጠውም ንብረት በቁጥር 394/2/ እና 422/1/ እንደተደነገገው ከሚፈለገው የዕዳ መጠን ጋር በተቻለ መጠን ተመጣጣኝ መሆኑን ማረጋገጥ በተከታዩ እንደምናየው ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 428/2/ ጋር ተያይዞ የሚነሳውን ችግር ለማስቀረት ይረዳል፡፡

ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 428 ጋር በተያያዘ በተደጋጋሚ የሚታዩ ችግሮች

ይኸው ድንጋጌ ለትርጉም በር በሚከፍት ሁኔታ የተቀረፀ ከመሆኑ የተነሣ ድንጋጌውን በሥራ ላይ በማዋል ረገድ ከፍርድ ቤት ፍርድ ቤት አልፎ አልፎም በአንድ ፍ/ቤት በሚገኙ የተለያዩ ችሎቶች ለድንጋጌው የተለያዩ ትርጉም በመስጠት በተመሣሣይ ጉዳይ የተለያዩ ውሣኔ ሲሰጥ ይስተዋላል፡፡

ለዚህም ወጥ ያልሆነ አሠራር እንደ ምክንያትነት የሚወሰደው በቁጥር 428/1/ “በዚህ ሕግ በቁጥር 423/2/ በተመለከተው መሠረት በሚሰጠው ማስታወቂያ የተገለፀውን የዋጋ ግምት የሚከፍል ገዥ ያልተገኘ እንደሆነ ድጋሚ ማስታወቂያ በማውጣት ሁለተኛ ጨረታ ይደረጋል፡፡” ከሚለው ፓራግራፍ “በማስታወቂያ የገለፀውን የዋጋ ግምት የሚከፍል <u>ገዥ ያልተገኘ</u> እንደሆነ . . .” የሚለው አባባል ለመግዛት ተጫራቾች ቀርበው ነገር ግን የግምቱን መነሻ ዋጋ ባለመጥራታቸው ነው? ወይስ ጭራሹኑ የሐራጅ ሽያጩ በሚደረግበት ጊዜና ቦታ ተጫራች ባለመገኙቱ? ለሚለው ጥያቄ ቀጥተኛ ምላሽ የማይሰጥ በመሆኑ ነው፡፡

በተለይም የመጀመሪያ ደረጃ ሽያጭ ተደርጐ ገዥ አልተገኘም ከሚል መደምደሚያ ላይ ከተደረሰ በሁለተኛ ሐራጅ ሽያጭ ጊዜ ንብረቱ የሚሸጠው ከግምቱ ዋጋ በታች ቢሆንም ከፍተኛ ዋጋ ላቀረበው ገዥ በመሆኑ ከላይ የተቀመጠውን ጥያቄ ይበልጥ የተወሳሰበ ያደርገዋል፡፡

“. . . Where the highest bid at a sale by auction . . .” የሚለው የእንግሊዘኛ ግልባጭ በሐራጅ ሽያጭ ጊዜ በጨረታ የተገኘው ከፍተኛ ዋጋ በማለት የተቀመጠ በመሆኑ በመጀመሪያው የሐራጅ ሽያጭ ጊዜ ገዥዎች ቀርበው ውድድር ያደረጉ መሆኑን ነገር ግን ከግምቱ መነሻ በታች የሆነ የግዥ ዋጋ

በማቅረባቸው ምክንያት ሽያጩ ሊከናወን ያልቻለ መሆኑን የሚያመለክት ከመሆኑ ጋር ተዳምሮ ለተለያዩ አተረጓገም ምክንያት ሆኖ ይገኛል፡፡

የ1958ቱ ዓ.ም የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ከመውጣቱ በፊት በነበረው የሕግ ክፍል ማስታወቂያ ቁጥር 176/45 አንቀጽ 22 ደግሞ "በዚህ ደንብ እንደተመለከተው በአደባባይ በሚደረገው የሐራጅ ሽያጭ ጊዜ **<u>ተጫራቾች ያቀረቡት ከፍተኛ ዋጋ</u>** በመሐንዲሱ ወይም ግምት አዋቂው ሰው ወይም ጉባኤው ከገመተው ዋጋ ያነሰ እንደሆነ . . . የሽያጩ ማስታወቂያ እንደገና ይደገማል፡፡ ከዚህ በኋላ ግን በድጋሚው የሐራጅ ሽያጭ ጊዜ በጨረታ የቀረበው ከፍተኛ ዋጋ ከግምቱ ቢያንስም በዚያው በቀረበው ዋጋ ይሸጣል፡፡" በሚል ተደንግጎ የነበረና ይህም የበፊተኛው ሕግ ይዘት አሁን በሥራ ላይ ካለው ሕግ የእንግሊዘኛ ግልባጭ /version/ ጋር ተመሳሳይ ሆኖ መገኘቱ /የአማርኛው ግልባጭ ገዥነት ያለው ድንጋጌ መሆኑ እንዳለ ሆኖ ድንጋጌው ትርጉም የሚያሻው መሆኑን አመላካች ነው፡፡

በመሆኑም ከትርጉም ሥራ የተነሣ ሊነሱ የሚችሉትን የክርክር መስመሮች /የመከራከሪያ ሐሳቦች/ እንመልከት፡፡

<u>አንደኛው</u>፡- በቁጥር 423/2/ በተመለከተው መሠረት በሚሰጠው ማስታወቂያ የተገለፀውን የዋጋ ግምት የሚከፍል ገዥ ካልተኘ ድጋሚ ማስታወቂያ በማውጣት ሁለተኛ ጨረታ እንደሚደረግና ንብረቱም የሚሸጠው በሁለተኛ ጨረታ ጊዜ ከፍተኛ ዋጋ ለሚያቀርብ ተጫራች እንደሆነ በግልፅ ተመልክቷል፡፡ ስለሆነም " . . . የሚከፍል ገዥ ያልተገኘ እንደሆነ . . ." የሚለው አባባል በመጀመሪያው ሐራጅ ጊዜ ተጫራች የግድ መቅረብ እንዳለበት የሚያመለክት አይደለም፡፡

በተደረገው ጥሪ መሠረት በዋጋው መነሻ ንብረቱን የሚገዛ ተጫራች በግንባር ካልቀረበ የመጀመሪያ ሐራጅ እንደተደረገ መቆጠር አለበት፡፡ አለበለዚያ የመጀመሪያ ሐራጅ ተደርጓል ለማለት ተወዳዳሪ ቀርቦ ፉክክር ከተደረገ በኋላ በማስታወቂያው ላይ የተገለፀውን የዋጋ ግምት የሚከፍል ገዥ ያልተገኘ እንደሆነ ብቻ ነው የምንል ከሆነ ተወዳዳሪ እስከሚቀርብ ድረስ ለምን ያህል ጊዜ ነው፡ የመጀመሪያ ማስታወቂያ እያልን ተከታታይ ትዕዛዝ የምንሰጠው? መዳረሻውስ የት ነው? ባለዕዳ ዕዳውን እንዲከፍል ባለገንዘቡም ገንዘቡን እንዲያገኝ ማድረግ ይቻል ዘንድ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ዓላማስ አንፃር ይኸው አካሄድ ይደገፋል ወይ? በመጀመሪያው የሐራጅ ሽያጭ ማስታወቂያ የሚደረገው የሽያጭ ግብዣ በቁጥር 423/2//ሀ/ መሠረት በተቀመጠው የዋጋ መነሻ እስከሆነ ድረስ ከዚህ ዋጋ በታች ለመጥራት ሲሉ የሚቀርቡት ተጫራቾች ከእነ አካቴው /ጭራሹኑ/ ካልቀረቡትስ በምን ይለያሉ፡፡ በመሆኑም በመጀመሪያው የጨረታ ማስታወቂያ መሠረት ተወዳዳሪ ቀርቦ በማስታወቂያው ላይ የተገለፀውን የዋጋ ግምት ሊከፍል አለመቻሉ ብቻ ሳይሆን በማስታወቂያው በተገለፀው ጊዜና ቦታ ጭራሹኑ ገዥ ካልተገኘ የመጀመሪያ ሐራጅ እንደተደረገ በመቁጥር ድጋሚ የጨረታ ማስታወቂያ በማውጣት ሁለተኛ ጨረታ መደረግ አለበት፡፡ ንብረቱም የሚሸጠው ከንብረቱ ግምት ዋጋ በታች ቢሆንም ከፍተኛ ዋጋ ላቀረበው ተጫራች ነው የሚለው ነው፡፡

<u>ሁለተኛው</u> የክርክር መስመር ደግሞ፦ በድንጋጌው የእንግሊዘኛ ግልባጭ "በጨረታ የተገኘው ከፍተኛ ዋጋ . . ." የሚለውን ሐረግና የመጀመሪያ ጨረታ ተደርጎል ካልን የሚያስከትለውን ውጤት መነሻ የሚያደርግ ነው።

". . . በጨረታ የተገኘው ከፍተኛ ዋጋ . . ." የሚለው አነጋገር ተወዳዳሪ ቀርቦ ጨረታ የተከናወነ መሆኑን ነገር ግን አሸናፊው የግምቱን መነሻ ዋጋ የሚከፍል ሆኖ አለመገኘቱን የሚያሳይ ነው። ስለሆነም ንብረቱን በሐራጅ ለማሸጥ ማስታወቂያ በመጣበት ቀን አንድም ተጫራች ሳይቀርብ ቢቀር ንብረቱ በሐራጅ እንደሚሸጥ ለሕዝብ በማስታወቂያ መግለፅ ብቻውን የመጀመሪያ ጨረታ እንደተደረገ አያስቆጥርም። የመጀመሪያ ጨረታ ሳይኖር ሁለተኛ ጨረታ ለማለት አይቻልም። በመጀመሪያው የሐራጅ ሽያጭ ማስታወቂያ ላይ በተገለፀው ጊዜና ቦታ ተጫራች ሳይቀርብ ቀርቶ በድጋሚ ማስታወቂያ መሠረት ተጫራች ቢቀርብ ጨረታው የመጀመሪያ ነው ከሚባል በስተቀር ሁለተኛ ጨረታ ሊባል አይችልም። በዚህ ጊዜ ንብረቱም የሚሸጠው የዋጋውን ግምት መነሻ በማድረግ ነው።

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 14)

በሁለተኛው ጨረታ ማስታወቂያ ላይ በተወሰነው ቀን ተጫራች ያልቀረበ እንደሆነ ማናቸውም ተቃራኒ ድንጋጌ ቢኖርም እንኳ ይህን ንብረት የፍርድ ባለገንዘቡ ተረክቦ እንዳይዝ ማድረግ እንደሚቻልና ይህም በሆነ ጊዜ እንደነገሩ አካባቢ ሁኔታ ዕዳው በሙሉ ወይም በከፊል እንደተፈፀመ እንደሚቆጠር በቁጥር 428 ንዑስ ቁጥር 2 ውጤቱ ተቀምጧል። በቁጥር 423/1/ መሠረት የሚሸጠው ንብረት የሚጠየቀውን ዕዳ ለመሸፈን የሚያስችለውን ክፍል መሆኑን በማረጋገጥ፤ ወይም ደግሞ በቁጥር 394/2/ መሠረት በአፈፃፀም እንዲሸጥ የተባለው ንብረት በተቻለ መጠን በፍርዱ ላይ ከተገለፀው የገንዘብ ልክ ጋር ተመዛዛኝ መሆኑን በማየት የአሻሻጥ ሥርዓቱን የምንከተል ከሆነ በቁጥር 428/2/ መሠረት እንዲፈፀም የማድረጉ ተግባር ተከታይ ችግር ሊያስከትል አይችልም ማለት ይቻላል። ነገር ግን ይህንኑ ሥርዓት ካልተከተልንና የንብረቱ ግምት በልጦ የሚፈለገው ዕዳ አነስተኛ ከሆነ ስለዕዳው ባለገንዘቡ ንብረቱን እንዲረከበው የማድረጉ አሠራር በባለዕዳው ዘንድ ፍትህን ያጓድላል። በንብረቱ ግምት እና በሚፈለገው ዕዳ መጠን መካከል ያለውን ልዩነት የፍርድ ባለመብቱ በጥሬ ገንዘብ ለባለዕደው ይከፈለው እንዳይባል ባለገንዘቡ ያስፈረደውን በገንዘብ መሰብሰብ እንጂ ከፈቃዱ ውጭ ግዥ ለመፈፀም የቀረበ ባለመሆኑ ላልታሰበ ዕዳ ሊዳርገው በሚችል አኳኋን ያልፈለገውን ንብረት ተረክቦ እንደገና ገንዘብ እንዲመልስ ማድረጉም ፍትሃዊ አይሆንም ስለሆነም እንደዚህ ዓይነት ችግር እንዳይከተል የአሻሻጥ ሥርዓቱን መነሻ እንደህጉ አነጋገር መስመር ማስያዝ ያስፈልጋል። ይህ ታልፎ ከዚህ ደረጃ የምንደርስ ከሆነ ግን ከተቻለ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 439 መሠረት እንዲፈፀም ማድረግ፤ ይህ የማይሆን ከሆነ በቁጥር 428/2/ የተመለከተው ድንጋጌ ፈቃጅ እንጂ አስገዳጅ ባለመሆኑ በፍ/ቤቱ አስተያየት ሌሎች አማራጮችን ከመፈለግ በስተቀር እንደ ቁጥር 428/2/

የግድ መፈፀም አለበት ወደ ሚለው መደምደሚያ የሚያደርሰን መስሎ አይታይም፡፡ (ተሻገር አባፊ ቁጥር 15)

የመወያያ ጥያቄዎች

1. በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት ንብረት ሲያዝ ወይም ሲከበር በንብረቱ ላይ መብት አለን የሚሉ ሦስተኛ ወገኖች በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/418 መሠረት መብታቸውን ማስከበር እንደሚችሉ ተደንግጓል፡፡ ከፍርድ በፊት ንብረት ሲያዝ ወይም ሲከበር በንብረቱ ላይ መብት አለን የሚሉ ሦስተኛ ወገኖችስ መብታቸውን እንዴት ማስከበር ይችላሉ?
2. በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት ንብረት እንዳይያዝ ወይም እንዳይከበር መቃወሚያ የሚያቀርቡ ሦስተኛ ወገኖች መብታቸውን ለማረጋገጥ ማቅረብ ያለባቸው ማስረጃ ምን አይነት ነው?
3. የተሰጠው ውሳኔ ንብረትን ይረከብ የሚል ቢሆንና የዚህን ውሳኔ አፈፃፀም የያዘው ፍ/ቤት የፍርድ ባለመብቱ ንብረቱን እንዲረከብ ትዕዛዝ ሲሰጥ በንብረቱ ላይ መብት አለኝ የሚል ሦስተኛ ወገን በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/418 መሰረት መቃወሚያ ቢያቀርብ ውጤቱ ምን ሊሆን ይችላል?
4. በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 377 መሠረት አፈፃፀም ታግዶ እንዲቆይ ማድረግ የሚችለው የትኛው ፍ/ቤት ነው?
5. የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ.25026 (የሰበር ውሳኔ ቅጽ 6. ገጽ 76) ላይ በሰጠው ውሳኔ "……. አንድ ባለገንዘብ ሊያገኝ የሚገባው የዕዳውን መጠን ብቻ ነው፡፡ ባለገንዘቡ ከሚፈለገው ዕዳ መጠን በላይ የሚገመት ዋጋ ያለው ንብረትን ተረክቦ ልዩነቱን እንዳይከፍል ማድረግ ለባለገንዘቡ ያላበደረውን ገንዘብ በማስከፈል አላግባብ ማበልፀግና ባለዕዳውም ከዕዳው በላይ እንዲከፍልና ጉዳት እንዲደርስበት ማድረግ ይሆናል……" በማለት በ2ኛ ጨረታ ገዥ ያጣውን ንብረት ባለገንዘቡ በዋጋው ግምት ተረክቦ በዋጋ ግምቱና በዕዳው መካከል ያለውን ልዩነት ባለገንዘቡ እንዲከፍል ወስኗል፡፡

በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/ 428(2) መሰረት በሁለተኛ ጨረታ ከዋጋው ግምት በታች እንኳን ገዥ ያላገኘን ንብረት ባለገንዘቡ እንዲረከበው ሲደረግ በንብረቱ ግምትና በሚፈለገው ዕዳ መጠን መካከል ያለውን ልዩነት የፍርድ ባለመብቱ ለባለዕዳው ይክፈለው ከተባለ ባለገንዘቡ ያስፈረደውን በገንዘብ መሰብሰብ እንጂ ከፈቃዱ ውጭ ግዥ ለመፈፀም የቀረበ ስላልሆነ ያልፈለገውን ንብረት ተረክቦ እንደገና ገንዘብ ከክሱ እንዲከፍል ማድረግ ፍትሃዊ አይሆንም ከሚለው መከራከሪያ ጋር የሰበር ውሳኔ እንዴት ይታያል?

በሁለቱም አቅጣጫ የሚታዩትን ችግሮች ለማስቀረት ምን መደረግ አለበት?

ክፍል 9. የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ጉዳዮች በነፃ ስለሚታዩበት ሁኔታና ሕገ መንግሥቱ

የዳኝነት ገንዘብ ክፍያ ዋነኛ ዓላማው ፍ/ቤቱ እንደማንኛውም አገልግሎት ሰጭ የመንግስት ተቋም ለሚሰጠው የዳኝነት አገልግሎት የሚከፈል ክፍያ ሲሆን እግረ መንገዱንም የዳኝነት ገንዘብ በክሱ በተጠየቀው የገንዘብ ወይም ሀብት መጠን መሠረት የሚከፈል በመሆኑ መብትን መነሻ ያላደረገ ተገቢ

ያልሆነ ክስ እንዳይቀርብ እንዲሁም ያለአግባብ በእጅጉ ተጋኖ የሚቀርብን ክስ መገደብንም ታሣቢ ያደረገ ነው።

ይሁን እንጂ ይህ የዳኝነት ገንዘብ ክፍያ ክስ ለሚያቀርቡ ወገኖች ሁሉ ቋሚ ቅድመ ሁኔታ ነው ማለት አይደለም። የዜጐችን አመኔታ ያተረፈ የዳኝነት አካል ተቋቁሟል ለማለት ከሚያበቁት ማሚያዎች አንዱ የዳኝነት አካሉ ተደራሽ ሆኖ መደራጀቱ ሲረጋገጥ ነው። የዳኝነት አካሉ ተደራሽ ነው ከሚልባቸው ሁኔታዎች አንዱ ፍ/ቤቱ ለሚሰጠው የዳኝነት አገልግሎት በተመላሽ ሊከፈል የሚገባውን የዳኝነት ገንዘብ ክፍያ ለመፈፀም አቅም የሌላቸው ወገኖች ክሳቸውን ያለክፍያ እንዲያቀርቡ የሚያስችል ሥርዓት ሲዘረጋ ነው።

በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 37/1/ "ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍ/ቤት ወይም ለሌላ በሕግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሣኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት አለው።" በማለት ፍትሕ የማግኘት መብት ተረጋግጧል። ይህም መሠረታዊ የሆነው መብት በገንዘብ አቅም ማነስ ምክንያት ሊሸረፍ የሚችልም አይደለም።

ከዳኝነት ገንዘብ ክፍያ ሥርዓት አስፈላጊነት አንፃር በዝርዝር ሕጉ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 215 "የሚቀርቡት ክሶች ሁሉ የዳኝነት ገንዘብ ካልተከፈለባቸው በቀር ተቀባይነት አያገኙም" በማለት በመርሕ ደረጃ ከደነገገ በኋላ የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል በነፃ ክስ የማቅረብ ደንብ የተነገረው ድንጋጌ የተጠበቀ ነው። በማለት በተለየ ሁኔታ የተደነገገውም ይህንኑ መሠረተ ሃሣብ ምርኩዝ ያደረገ ነው። ዝርዝር አፈፃፀሙን የተመለከትን እንደሆነ፡-

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 467/1/ ". . . ከዚህ ቀጥሎ የተመለከተውን ድንጋጌ መሠረት በማድረግ ገንዘብ የሌለውና ለማግኘት የማይችል ማናቸውም ድሃ ሰው የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፍል ነፃ ፋይል ከፍቶ ክስ ለማቅረብ ይችላል። በማለት የተደነገገ ቢሆንም በየክልሎች ማሕበራዊ ፍ/ቤትን ለማቋቋም ከወጣው አዋጅ አንፃር ሲታይ የዚሁ ሥርዓት የተሟላ አፈፃፀም በፌዴራል ፍ/ቤቶች የተወሰነ ነው ማለት ይቻላል።

ለማሕበራዊ ፍ/ቤቶች ከተሰጣቸው ሥልጣን አንዱ በመንግስት አካላት ለሚሰጥ ነፃ አገልግሎት የአመልካቹን የኑሮ ሁኔታ በማረጋገጥ የድህነት ማስረጃ መስጠት ነው። ፍ/ቤትም አገልግሎት ከሚሰጡት የመንግስት ተቋማት አንዱ በመሆኑ የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል በነፃ ክስ ማቅረብ ይቻል ዘንድ ማረጋገጫ የሚሆነው ማስረጃ በማሕበራዊ ፍ/ቤት ታይቶ የሚሰጥ ነው። ይሁን እንጂ በማሕበራዊ ፍ/ቤት የሚሰጠው ማስረጃ ስለድህነቱ ጉዳይ የመጀመሪያ ደረጃ አስረጂ እንጂ ያለቀለት ወይም ደምዳሚ ማስረጃ /Conclusive Evidence/ ሆኖ ሊወሰድ አይገባውም። ምክንያቱም የድሀ ደንብ ክስ አቀራረብ የእራሱ የሆነ የተሟላ ሥርዓትን የሚከተል በመሆኑ ነው።

በቁጥር 467 እና ተከታይ ድንጋጌዎች እንደተመለከተው በድሃ ደንብ እንዲታይ ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤት የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ክሱ ቀርቦ እንዲታይ ከመፍቀዱ በፊት ክሱ የሚያስከስስ መሆኑንና አለመሆኑን፤ የሚያስከስስ ነው ከተባለም አመልካቹ ድሃ መሆኑንና አለመሆኑን አስመልክቶ በግራ ቀኙ በኩል የሚቀርቡትን ማስረጃዎች ከሰማ በኋላ ነው ማስረጃ የሚሰጠው፡፡ በማሕበራዊ ፍ/ቤት በኩል ይኸው ሥርዓት የሚፈፀም አይደለም፡፡ ጥያቄው የሚቀርበውና ማስረጃው የሚሰማው በአንዱ ወገን ብቻ ነው፡፡ ስለሆነም ተከሣሹ የከሣሽን የክስ ማመልከቻና በማሕበራዊ ፍ/ቤት የተሰጠን የድህነት ማስረጃ ተመልክቶ ከሳሽ ለፍ/ቤት መክፈል የሚገባውን የዳኝነት ገንዘብ ለመክፈል የሚያስችለው አቅም አለው የሚል ከሆነ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት አንስቶ ይከራከርበታል፡፡ ፍ/ቤቱም በዚሁ አከራካሪ ነጥብ ላይ የግራ ቀኙን ማስረጃ ሰምቶ ይወስናል፡፡

ድሃ ማን ነው? ለሚለው ጥያቄ ቁጥር 467 “ . . . *ገንዘብ የሌለውና ለማግኘት የማይችል ማናቸውም ድሃ ሰው . . .*” በሚል ከማስቀመጡ በቀር ሌላ መስፈርት አለበጀለትም፡፡ በእርግጥ በቁጥር 468/1/ መሠረት አመልካቹ እንደ ጥያቄው ድሃ መሆኑን ወይም አለመሆኑን ለመለየት፡-

- የአመልካቹ *ሥራ* ወይም *ሙያ*፤
- ገቢ ካለው የገቢው መጠን፤
- ተንቀሳቃሽና የማይንቀሳቀስ ንብረት ካለው
- በኪራይ የሚኖር ከሆነ የሚከፍለው የኪራይ መጠን
- ማግባቱንና አለማግባቱን

ከሚያስተዳድራቸው የቤተሰብ ብዛት አንፃር በማገናዘብ የሚገኝበትን የገንዘብ አቋም በመለየት እና ሊከፈል ከሚገባው የዳኝነት ገንዘብ መጠን ጋር በንፅፅር በማየት የሚወሰን እንጂ ቁርጥ ያለ መደምደሚያ ላይ መድረስ አይቻልም፡፡

ይሁን እንጂ በድሃ ደንብ ክስ እንዲታይለት ጥያቄ የሚያቀርብ ወገን ከቀረበው ክስ ዝርዝር ሁኔታ ፍ/ቤቱ ድሃ ያለመሆኑን ከተረዳ ተከሳሹ ከመጠራቱም በፊት ቢሆን በእራሱ አነሳሽነት በማህበራዊ ፍ/ቤት የተሰጠው ማስረጃ የሚታመን አይደለም፤ ተቀባይነት የለውም በማለት ውድቅ ማድረግ ይኖርበታል፡፡ **(ተሻገር ሕባሪ ቁጥር 16)**

ሌላው ከዚሁ ርዕሰ ጉዳይ ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት ነጥብ በድሃ ደንብ ክስ እንዲያቀርብ የተፈቀደለት ከሳሽ በፍ/ብ/ሥ/ሥሕ/ቁ 200 መሠረት በቂ መያዣ ወይም ዋስ እንዲጠራ ማስገደድ ይቻላል ወይስ አይቻልም? የሚለው ነው፡፡

ክርክሩ ለሚያስከትለው ወጭና ኪሣራ ፍ/ቤቱ በእራሱ አነሳሽነት ወይም ተከሳሽ ማመልከቻ ሲያቀርብለት የነገሩን ሁኔታ በማየት ክስ ያቀረበው ወገን በቂ መያዣ እንዲያቀርብ ማድረግ እንደሚችል በቁጥር 200 ሥር ተደንግጓል፡፡

የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፍል በነፃ ክስ እንዲያቀርብ የተፈቀደለት ከሣሽ በዚሁ ድንጋጌ መሠረት በቂ መያዣ እንዲያስይዝ ወይም ዋስ እንዲጠራ ማዘዝ አስፈላጊ አይደለም፡፡ ስለገንዘቡ አቋም አስፈላጊው ማጣራት ተደርጐ ድህነቱ የተረጋገጠለትን ድሃ ከሳሽ በቂ መያዣ ወይም ዋስ ጥራ ማለቱ ስለድህነት ማስረጃው የተሰጠውን ውሣኔ እንደመቃረን ይቆጠራል፡፡ ስለሆነም በድሃ ደንብ መሠረት ክስ እንዲያቀርብ የተፈቀደለት ከሣሽ በቁጥር 200 መሠረት ለወጭና ኪሣራ ሲባል ዋስትና እንዲያቀርብ መያዣ እንዲያስይዝ መገደድ አይኖርበትም፡፡ አለበለዚያ በቁጥር 467 እና ተከታይ ድንጋጌዎችን ዓላማ በመጣስ ፍትሕ የማግኘትን መብት እንደማጓደል ይቆጠራል የሚል ክርክር በአንድ በኩል ይቀርባል፡፡

በሌላ በኩል የድህነት ማስረጃው የአገልግሎት ወሰን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 473 እንደተመለከተው ተገቢውን የዳኝነት ገንዘብ ወይም ማናቸውንም ለፍርድ ቤት መክፈል የሚገባውን ወጭ በሙሉ ወይም በከፊል ከመክፈል ነፃ የሚያደርግ እንጂ ከዚህ አልፎ የቀረበው ክስ ለሚያስከትለው ወጭና ኪሣራ አስቀድሞ ዋስትና እንዲያስይዝ ለማዘዝ የሚያስችሉ ሁኔታዎች በተገኙ ጊዜ ከዚሁ ግዴታው ነፃ የሚያደርግ ማስረጃ አይደለም፡፡ ዋናው መለየት ያለበት ጉዳይ ክሱ አቀራረብ አንፃር ተመርምሮ በቁጥር 200 መሠረት ዋስትና እንዲያስይዝ የሚያበቁ ሁኔታዎች አሉ ወይስ የሉም የሚለው ነው፡፡ በእራሱ የክስ አቀራረብ ጉድለት ሳቢያ በሌላው ተከራካሪ ወገን ላይ አላስፈላጊ እንግልትና ኪሣራ ሊያደርስ አይገባውም፡፡ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ዓላማ ተከራካሪ ወገኖችን በእኩል ማየት እንደመሆኑ ያለአግባብ የተከሰሰው ተከሣሽ መብትም መጠበቅ ይኖርበታል፡፡ ፍትሕ የማግኘት መብትንም ሊሸርፍ አይችልም፡፡ በቂ ዋስትና እንዲያቀርብ የተገደደበትን ምክንያት አስወግዶ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 78/2//ለ/ መሠረት አስተካክሎ ማቅረብ ይችል ዘንድ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 201/1/ የተፈቀደ በመሆኑ በዚሁ መሠረት መፈፀም ስለሚችል፣ ወይም ደግሞ በቂ ዋስትና እንዲቀርብ የሚያስችል ሁኔታ ሳይኖር መያዣ ወይም ዋስ እንድጠራ መታዘዙ ተገቢ አይደለም በዚህም ምክንያት መዝገብ ተዘግቶብኛል የሚል ከሆነም በይግባኝ አቤቱታ አማካኝነት ማስተካከል የሚችልበት ማካካሻ ሥርዓት የተቀመጠ በመሆኑ ፍትህ የማግኘት መብትን የሚያጠብብ አይሆንም፡፡ በተለይም የዳኝነት ገንዘብ ክፍያ ክስን ያለአግባብ በእጅጉ እያጋነኑ እንዳያቀርቡ ለመገደብ የሚረዳ በመሆኑ ደሃ ስለተባለ ብቻ ያለክፍያ በዘፈቀደ ክስ የሚያቀርቡት ወገኖች መቆጣጠሪያ ሥርዓት መሆኑ መዘንጋት የለበትም የሚለው መከራከሪያ ይቀርባል፡፡

ዳኝነት ሳይከፈል በነፃ ለመክሰስ እንዲፈቀድ በሚቀርብ ጥያቄ የሚሰጥ ውሣኔ እና ይግባኝ

አንድ ክርክር ተጀምሮ እስከሚያበቃ ድረስ የተወሰኑ የክርክር ደረጃዎችን ማለፉ አይቀሬ ነው፡፡ በዚህ በእያንዳንዱ የክርክር ደረጃ በየጊዜው ፍ/ቤቱ ትዕዛዝ፣ ብይን ይሰጣል፡፡ በእያንዳንዱ ብይን እና ትዕዛዝ ላይ ቅር የተሰኘ ወገን ቅር በተሰኘ ቁጥር የይግባኝ አቤቱታ እንዲያቀርብ የሚፈቀድለት ከሆነ በአንድ ጉዳይ በተለያዩ ደረጃዎች በሚገኙ ፍ/ቤቶች እና በሥር ፍ/ቤት በርካታ መዝገቦች እንዲኖሩ /እንዲከፈቱ በር ይከፍታል፡፡ ይህም ክርክርን ሥርዓት አስይዞ መምራት የሚያስችል ካለመሆኑም በላይ ጊዜን፣ ጉልበትንና ገንዘብን ያለአግባብ የሚያባክን ይሆናል፡፡ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ አስፈላጊነትም ይህንኑ አላስፈላጊ የሆኑትን ሙግቶች ለማስቀረት ነው፡፡

በዚህም መሠረት ጊዜያዊ አገልግሎት ባላቸው ትዕዛዞች ላይ ይግባኝ ማለት እንደማይቻል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 320/3/ ተደንግጓል፡፡ ይህም ድንጋጌ ጊዜያዊ አገልግሎት ያላቸውን ትዕዛዝ ሲሰጥ ለአብነትም ያህል በማለት ካስቀመጣቸው ክርክሮች “. . . ዳኝነት ሳይከፈል በነፃ ለመክሰስ እንዲፈቀድ በሚቀርብ ጥያቄ በሚሰጠው ውሣኔ ወይም ትዕዛዝ፤” የሚለው ተጠቅሷል፡፡

ዳኝነት ሳይከፈል በነፃ ለመክሰስ እንዲፈቀድ ጥያቄ የቀረበ እንደሆነ የሚሰጠው ዳኝነት ሁለት ዓይነት ነው፡፡ ይኸውም የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ክስ ለማቅረብ የሚችል መሆኑን ወይም ጥያቄው ተቀባይነት ያለማግኘቱን የሚገልፅ ይሆናል፡፡ ድንጋጌውን ላይ ላዩን የተመለከትን እንደሆነ በጥያቄው ላይ የሚሰጠው ዳኝነት ምንም ይሁን ምን ዳኝነት ሳይከፈል በነፃ ለመክሰስ እንዲፈቀድ በሚቀርብ ጥያቄ ላይ በሚሰጥ የዳኝነት ይግባኝ ማቅረብ እንደማይቻል ተደርጐ ሊወሰድ ይችላል፡፡

ይሁን እንጂ የዚሁ ድንጋጌ ይዞት ከላይ ከተጠቀሰው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ አስፈላጊነት አንፃር መታየት ይኖርበታል፡፡

የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ክሱ በድሃ ደንብ ሥርዓት ቀርቦ ሊታይ ይገባዋል የሚባል ትዕዛዝ የተሰጠ እንደሆነ በዚህ ትዕዛዝ ላይ ቅር የተሰኘው ወገን /ተከሣሽ/ ቀሪውን ክርክር ይቀጥልና በመጨረሻ በሚሰጠው ውሣኔ የማይስማማ ከሆነ የይግባኝ አቤቱታ በሚቀርብበት ጊዜ ስለድሃ ደንብ ክስ

አቀራረብ አስቀድሞ የተሰጠውን ትዕዛዝ እንደ አንድ የይግባኝ ምክንያት አድርጐ አጠቃሎ ማቅረብ እንዲችል እንጂ ክርክር ተሰምቶ የመጨረሻ ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ክሱ እንዲቀርብ በፈቀደው ትዕዛዝ ላይ ብቻ ይግባኝ እንዳይቀርብ ለመገደብ ተብሎ የተደነገገ ነው፡፡ ሆኖም የተሰጠው ትዕዛዝ ተገቢው የዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል በነፃ ለመክሰስ እንዲፈቀድ የቀረበው ጥያቄ ተቀባይነትን አላገኘም የሚል ከሆነ ከዚህ ትዕዛዝ በኋላ የሚቀጥል ክርክር አይኖርም፡፡ ከሣሹም ተገቢውን

የዳኝነት ገንዘብ ካልከፈለ በቀር ክሱን ማቅረብ አይችልም፡፡ ይህ ዓይነቱ ዳኝነት ለተከሳሹ እንደመጨረሻ ፍርድ የሚቆጠር በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 320/1/ መሠረት ይግባኝ እንዲያቀርብ የተፈቀደ ነው፡፡ ስለሆነም በቁጥር 320/3/ መሠረት ስለድሃ ደንብ የክስ አቀራረብ ጥያቄን አስመልክቶ ትዕዛዝ የተሰጠ እንደሆነ በተሰጠው ትዕዛዝ ላይ ይግባኝ ማቅረብ የሚቻል ስለመሆኑና አለመሆኑ በዚህ አኳኋን ሊታይ ይገባዋል፡፡ **(ተሻገር አባሪ ቁጥር 17)**

ዳኝነት ገንዘብ ሳይከፈል ክስ ያቀረበው ወገን በረታ ጊዜ ስለሚፈፀም ሥነ-ሥርዓት

ዳኝነት ሳይከፈል ተከራክሮ የረታው ከሣሽ እንደ ፍርዱ ገንዘቡን በሚረከብበት ጊዜ ፍርድ አስፈፃሚው ሃብቱን ከማስረከቡ በፊት ለመንግስት መክፈል የሚገባውን ቀንሶ ገቢ ካደረገ በኋላ ቀሪውን ሃብት ማስረከብ አለበት በማለት በቁጥር 476 የተደነገገ በመሆኑ የዳኝነት ገንዘብ በቅድሚያ ረቺው በፍርድ ካገኘው ሃብት እንደሚከፈል በግልፅ ተመልክቷል፡፡ የዚህ ድንጋጌ የእንግሊዘኛ ግልባጭ ከዚህ የተለየ ቢሆንም ድንጋጌው ግልፅ መልዕክት የያዘ በመሆኑ ትርጉም አያስፈልገውም፡፡ ይኸውም የዳኝነት ገንዘብ ለመንግስት የሚከፈል ክፍያ በመሆኑ አስቀድሞ ለመሰብሰብ የታለመ ነው፡፡ ከዚህ ባሻገር የዳኝነት ገንዘብ ክሱ ያስከተለው ወጭ ነው፡፡ በክርክር ምክንያት የወጣውን ወጭና ኪሣራ ማን ይክፈል የሚለውን ጉዳይ በሚሸፍነው በወጭና ኪሣራ ከፍል ታይቶ በመጨረሻ ወጭውን ማን ይሸፍን የሚለው ተለይቶ ትዕዛዝ የሚሰጥበት ጉዳይ ይሆናል፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 18)

ክፍል 10. የወጭና ኪሣራ አወሳሰን

የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ተፈጥሮ ሆኖ ክርክርን አይቶ ለመወሰን ጊዜ ይወስዳል፡፡ የዳኝነት ሥራ አካሄድን ቀልጣፋ ለማድረግ የፍ/ቤቶች አሠራር ማሻሻያ ኘሮግራም ያስገኘው ውጤት እንዳለ ሆኖ አሁንም ቢሆን

የአንድ ጉዳይ ዕድሜ ርዝመት አጭር ነው የሚባል አይደለም። ጉዳይ በፍ/ቤት እጅ በቆየ ቁጥር ወጭና ኪሣራ ማስከተሉ የማይቀር ክስተት ነው። ስለሆነም አንድ ጉዳይ በውሣኔ ሳይቋጭ በቆየበት ጊዜ እና ጉዳዩን ለመከታተል ሲባል በሚወጣው ወጭና ኪሣራ መጠን መካከል ቀጥተኛ የሆነ ግንኙነት አለ ማለት ይቻላል።

ፍ/ቤቶች ነፃና ገለልተኛ እንዲሁም ተጠያቂ ሊሆኑ ይገባል እንደሚባለው ሁሉ ተከራካሪ ወገኖችንም ተጠያቂ ማድረግ ከሚቻልበት ሥርዓት አንዱ ተገቢ እና ምክንያታዊ ባልሆነ ሙግት ሳቢያ ለተከሰተው ወጭና ኪሣራ ምክንያት የሆነውን ወገን ለይቶ እንዲክስ ማድረጊያው ሥርዓት ነው። ከዚህ አንፃር ይኸው ሥርዓት እጅግ አስፈላጊ መሆኑ እየታወቀ ብዙም ትኩረት የማይሰጥበት የሕግ ክፍል ስለመሆኑ ካለው የአሠራር ልምድ የሚስተዋል ነው።

በመሆኑም ክርክር ተጠናቆ በቀረበልን ጉዳይ ላይ ውሣኔ በምንሰጥበት ጉዜ ክርክሩ ላስከተለው ወጭና ኪሣራ ኃላፊ መሆን የሚገባውን ወገንና ሊከፈል የሚገባውን የወጭና ኪሣራ ልክ በሚመለከት አግባብነት ባለው ሕግ መሠረት ውሣኔ በመስጠት ረገድ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባ ጉዳይ ነው።

በወጭ እና ኪሣራ ጉዳይ ውሣኔ የሚሰጥበት በየትኛው መዝገብ ላይ እንደሆነ በቅድሚያ መመልከቱ አስፈላጊ ነው። ማን መክፈል እንዳለበትና ስለኪሣራው መጠን አወሳሰን በዋናው ጉዳይ አስቀድሞ ዳኝነት ሊያርፍበት ይገባል። አልፎ አልፎ በዚሁ መሠረት ሳይከናወን ከተፈረደው ፍርድ ጋር ተዳብሎ የአፈፃፀም ክስ የሚቀርብበት ሁኔታ ያጋጥማል። ወጭና ኪሣራ በዋናው መዝገብ ሳይወሰን በቀጥታ በአፈፃፀም መዝገብ ቀርቦ ሊስተናገድ አይችልም። የአፈፃፀም ጉዳይ አስቀድሞ ውሣኔ ያረፈበትን ጉዳይ ማስፈፀም እንደመሆኑ የውጭና ኪሣራ ጉዳይም በቅድሚያ ታይቶ ፍርድ ሊያርፍበት ይገባል። በፍርድ ውሣኔ ላይ ስለሚገለፁት ነገሮች በሚለው ርዕስ ጉዳይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 183/ሠ/ "ክሱን ለማስተካከል ወይም ይግባኙ ለማስፈፀም የተደረገውን ማናቸውንም የውጭ ዝርዝር፤ ወጭውን ማን እንደሚከፍልና የትኛው ንብረት ተሸጦ መክፈል እንደሚገባው መግለፅ፤ . . ." በሚል የተደነገገውም የወጭና ኪሣራ አወሳሰን የፍርዱ አካል መሆኑን የሚያስረዳ ነው።

ከላይ የተመለከቱትን ነጥቦች ታሳቢ አድርጐ ወጭና ኪሣራውን በሚመለከት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ በ8ኛው መፅሐፍ ምዕራፍ አንድ ሥር ተደንግጓል።

መሠረቱም በቁጥር 462 "ስለፍ/ቤቱ ሥልጣን" በሚል ርዕስ "በሌላ አካኂን እንዲፈፀም በግልፅ ካልተደነገገ በቀር በክስ ምክንያት ስለሚከፈለው ስለማናቸውም ወጭና ኪሣራ፤ የሚከፍለውን ወገን፤ የወጭውንና የኪሣራውን ልክ የሚከፈልበትን የሃብት ምንጭ የአከፍፈሉን ሁኔታ ሌላውንና ተገቢ መስሎ የታየውን ውሣኔ ወይም ትዕዛዝ ፍ/ቤቱ ትክክል መስሎ በሚገምተው ሁኔታ ሊሰጥ ይችላል።" በሚል የተደነገገው ነው።

ወጭና ኪሣራን ማን ይክፈል? ምን ያህል ይክፈል? የሚለውን አሰመልክቶ በሌላ አኳኋን በግልፅ ተደንግጐ በተገኘ ጊዜ በዚሁ በቁጥር 462 በተመለከተው ድንጋጌ መሠረት ለፍ/ቤቱ የተሰጠው ሥልጣን /discretion/ ተፈፃሚነት አይኖረውም፡፡

ለአብነት ያህል ወጭና ኪሣራን ማን ይክፈል፤ ምን ያህል ይክፈል የሚለውን በሚመለከት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 278፣ 282፣ 285/2/፣ 476 እንዲሁም በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1924 እና 1931፣ 162 በግልፅ ተለይቶ የተደነገገ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 462 መሠረት ለፍ/ቤቱ የተሰጠው ሥልጣን /discretionary power/ ተፈፃሚ ሊሆን አይችልም፡፡

ከዚህ ሁኔታ በቀር ወጭና ኪሣራን ማን መክፈል እንዳለበት፤ ምን ያህል እንደሚከፈል ፍ/ቤቱ ትክክል መስሎ በሚገምተው ሁኔታ ተገቢ መስሎ የታየውን ውሣኔ ሊሰጥ ይችላል፡፡ ተብሎ ሰፊ ሥልጣን ተሰጥቶታል፡፡ “. . . ትክክል መስሎ በሚገምተው ሁኔታ. . .” የሚለው ሐረግ ከመጠቀሱ በቀር ምን ምን ሁኔታዎችን ከግምት ውስጥ በማስገባት ሊወሰን እንደሚችል ጠቋሚ ሁኔታዎችን ሕጉ አላስቀመጠም፡፡ ሆኖም ይህንኑ ሥልጣን ከአጠቃላይ የወጭና ኪሣራ መርህ አንፃር ካየነው ስለወጭና ኪሣራ አወሣሰን የተቀመጡትን የተወሰኑ ቋሚ ደንቦች መሠረት በማድረግ ሥራ ላይ የሚያውለው እንጂ እንዲሁ በዘፈቀደ ለመወሰን የሚያስችለው አለመሆኑን እንረዳለን፡፡

10.1. ወጭና ኪሳራን ማን ይክፈል

“ማን ይክፈል” የሚለውን በሚመለከት በመርህ ደረጃ ተረቺ ለረቺ ውጭና ኪሣራ እንዲከፍል የሚታዘዝ ሲሆን ከዚህ የተለየ ትዕዛዝ ለመስጠት የሚያስችሉ ሁኔታዎች፡ ያጋጠሙ እንደሆነ ግን ፍ/ቤቱ በዚህ ደንብ ላይመራ ይችላል፡፡ ከደንቡ የተለዩ ትዕዛዝ ለመሰጠት የሚያስችሉትን ሁኔታዎች ለመጥቀስ ያህል፡-

1. ከክርክር በፊትም ሆነ በክርክሩ ጊዜ በተከራካሪ ወገኖች የታየውን ባሕርይ /የቀን ልቦና መኖርና አለመኖር/ /conduct of the parties/
   - ቅን ልቦናን መሠረት ያደረገ ክርክርን አለመቅረብ
   - የሚከስበትን ጉዳይ አጋኖ ማቅረብ
   - በክርክር አቀራረብ ረገድ ግድፈት መፈፀም ወ.ዘ.ተ.
2. ከላይ የተመለከተው ጉድለት ያልታየ ከሆነ በክርክሩ በሙሉም ሆነ በከፊል የመረታቱን ሁኔታ /fact/
3. እንደተከሰሰ ይፈለግብኛል የሚለውን ዕዳ ተከሳሹ በፍ/ቤት እጁ ማስቀመጡንና ጉዳዩን ከክርክር በፊት በመጨረስ ረገድ ለፍ/ቤቱ አሳውቆ የተገኘ እንደሆነ የሚሉት ናቸው፡፡

በመሆኑም ምንም እንኳ አንዱ ወገን በአንድ ጉዳይ ላይ ረቺ መሆኑ ቢታወቅም ከላይ የተመለከቱት ሁኔታዎች መኖራቸው ከተረጋገጠ “ተረቺ ለረቺ ይክፈል /costs follow the event/” በሚለው መርህ ሳይመራ የተለየ ትዕዛዝ መስጠት ሥልጣኑ ነው።

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 463/1/ “ተረቺው ለረቺው ኪሣራና ማናቸውንም ወጭ እንዲከፍል ፍ/ቤቱ ሲያዝ. . .” የሚለውም የሕጉ አነጋገር በማናቸውም ጉዳይ ፍ/ቤቱ ሁልጊዜ ተረቺ ለረቺ ወጭና ኪራሣ ይክፈል እያለ ይወስናል ማለት ሳይሆን ከግምት ውስጥ መግባት የሚገባቸውን ሁኔታዎች ካገናዘበ በኋላ ከዚህ ቋሚ መርህ የተለየ ትዕዛዝ ለመስጠት የሚያስችሉ ሁኔታዎች ባልተገኙ ጊዜ በጠቅላላ መርሁ መሠረት ተረቺ ለረቺ ይክፈል ከሚል መደምደሚያ የደረሰ እንደሆነ የሚሰጥ ትዕዛዝ መሆኑን አመላካች ነው።

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 19 (A)(B)(C)(D)(E)(F)

አንድ ክስ በድሃ ደንብ እንዲቀርብ ተፈቅዶ በክርክሩ ከሣሹ መርታቱ በታወቀ ጊዜ የዳኝነት ገንዘቡን ማን ይክፈል የሚለውን በሚመለከት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 476 በተለየ ሁኔታ ረቺው ወይም ከሣሽ መክፈል እንዳለበት የሚያስገነዝብ ነው። የዳኝነት ገንዘብ ደግሞ ከወጭዎችና ኪሣራዎች አንዱ ነው። ይህንንም ድንጋጌ ከቁጥር 462 አንፃር ስናየው እርስ በእርሱ የተጋጨ ነው። ይኸው በቁጥር 462 በተመለከተው አጠቃላይ መርህ ከታዩ ከሳሽ ረቺ እንደመሆኑ መጠን ተረቺ ለረቺ ወጭና ኪሣራ ይክፈል ከሚለው መርህ የተለዩ ትዕዛዝ ለመስጠት የሚያስችል ምክንያት እስካልተገኘ ድረስ ይህንኑ የዳኝነት ገንዘብ ወጭ እራሱ እንደሸፈነ የሚቀርብት ምክንያት አይኖርም። እንዴት ማስታረቁ ይቻላል?

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 20)

እስከአሁን ድረስ እንዳየነው ወጭና ኪሣራን ማን ይክፈል የሚለውን ነጥብ በሚመለከት በአንድ ክርክር አንድ ወገን በከፊልም ሆነ በሙሉ ስለረታ ብቻ ወጭና ኪሣራ የግድ ተረቺ በረቺ ይክፈል ማለት እንዳልሆነ ለመገንዘብ ችለናል። ተረቺ ለረቺ ሁልጊዜም ቢሆን ወጭና ኪሣራ እንዲከፍል የሚገደድበት ሥርዓት ከሌለ ውጤቱ ሁለቱም ወገኖች በየግላቸው ያወጡትን ወጭና ኪሣራ በየግላቸው ይቻሉ እንደማለት ነው። ስለሆነም ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ የየራሣቸውን ይቻሉ የሚለው አሠራር ህጋዊ መሠረት ያለው መሆኑን እንረዳለን።

10.2. ወጭና ኪሣራ ምን ያህል ይከፈል

ወጭና ኪሣራ ማለት በክርክር ጊዜ የወጣውን ወይም የባከነውን ገንዘብ፣ ጉልበት እና ጊዜ የሚመለከት ሲሆን በዝርዝር ካየነው የዳኝነት ገንዘብ፣ የጠበቃ ክፍያ፣ የክስ ማመልከቻም ሆነ የመከላከያ መልስ ለማዘጋጀት፣ ሰነዶችን ፎቶ ኮፒ በማድረግ የሚወጣውን ወጭ፣ ለምስክሮች አበልና መንገጎ ተብሎ

የሚከፈለው ክፍያ ለመጥሪያ ለዕግድ ለቴምብር እና ለመሳሰሉት የሚወጣውን ወጭና እራሱ ተከራካሪው ወገን ያወጣውና ለወጣሁበት ለወረድኩበት ብሎ የሚያቀርበው ወጭ ሲሆን አወሳሰኑም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 463 ተመልክቷል። ወጭና ኪሣራውን ማን እንደሚከፍል ከተለየ በኋላ ምን ያህል ይክፈል በሚል መጠኑን ለመለየት በቁጥር 463 መሠረት መፈፀም እንደሚገባው አስገዳጅነት ባለው ሁኔታ ተደንግጓል። ይሁን እንጂ በአሠራር በልምድ እንደሚታየው ዋናው ጉዳይ ሲወሰን ወጭና ኪሣራ በቁርጥ ይከፈል እየተባለ ልኩ ሲወሰን ይታያል። የቁርጥ አወሳሰን ለወጭና ኪሣራ ሲባል እንደገና ማሟገት አስፈላጊ አይደለም ከሚል መነሻ እንደሆነ ግምት መውሰድ የሚቻል ቢሆንም ይህ አሠራር ሕጋዊ መሠረት የሌለው ስለመሆኑ የሚያከራክር አይደለም።

ይህ የቁርጥ አወሳሰን ሕጋዊ መሠረት የሌለው ከመሆኑም በላይ አሠራሩ በክርክር ምክንያት የወጣውን ወጭ በትክክል ለመለካት ስለማያስችል አንዱን ጠቅሞ ሌላውን ሊጐዳ ስለሚችል ቅሬታ ማስነሳቱ የማይቀር ነው። ቅሬታ በተነሣም ጊዜ መሠረቱ ስለኪሣራ ወጭ አወሳሰን ሕጉ ምን ይላል? የሚለው እንደመሆኑ በይግባኝ መሻሩ አይቀርም።

(አባሪ ቁጥር 21 ይመልከቱ)

ስለሆነም በጉዳዩ ላይ የመጨረሻ ውሣኔ በሚሰጥበት ጊዜ ወጭና ኪሣራውን መክፈል የሚገባው ወገን ከተለዩ በኋላ ምን ያህል እንደሚከፈል ለማወቅ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 463 መሠረት የወጭውንና የኪሣራውን ልክ የሚያሳይ ዝርዝር ይቅረብ የሚል ትዕዛዝ በመስጠት መዝገቡ መዘጋት ይኖርበታል።

የወጭው ዝርዝር በቀረበ ጊዜ መዝገቡ ከተዘጋ በኋላ እንደገና የቀረበው በውሣኔው መሠረት የወጭ ዝርዝር በመቅረቡ መሆኑን ቀጥሶ የዝርዝር ልኩን የሚያሳየው ማመልከቻ ከማስረጃዎች ጋር ለከሳዩ ወገን እንዲደርሰው ተደርጐ ስለወጭው አስፈላጊነትም ሆነ መጠን የበኩሉን ክርክር ከቀረበ በኋላ ፍ/ቤቱ በቁጥር 464 መሠረት መርምሮ ልኩን መወሰን አለበት።

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 22)

በቁጥር 464 መሠረት የወጭውን ልክ በመወሰን ረገድ ብዙውን ጊዜ ለክርክር ምክንያት የሚሆነው የጠበቃ አበል አወሳሰን ነው። የጠበቃ አበል ከወጭዎች አንዱ መሆኑ ታይቶ ይከፈል በተባለ ጊዜ በወጭ ዝርዝሩ ላይ የሚመለከተው በተከራካሪው ወገን እና በጠበቃው መካከል የተደረገው የዕውቀት ሥራ ውል ነው። በዚህ ውል መሠረት ለጠበቃ ክፍያ ፈፅሜያለሁና ይታይልኝ የሚል ክርክር ይቀርባል። የዚህ ውል የተፈፃሚነት ወሰን በተዋዋይ ወገኖች መካከል እንደሆነ ከፍ/ብ/ሕ/ቁ 1731 ም ሆነ ከቁጥር 1952 መገንዘብ ይቻላል። በመሆኑም በሕግ ባለሙያ ታግዞ ለመከራከር ሲባል ምን ያህል ወጭ አስከትሏል የሚለውን በቁጥር 464 መሠረት ለመወሰን ይህ በጠበቃውና በተከራካሪው ወገን መካከል የተደረገው ውል የአሣሪነት ውጤት ሊኖረው አይችልም። ይልቁንም አስፈላጊነቱ ባያከራክርም እንኳ የክፍያው ወጭ

ተገቢነት እንደማናቸውም ወጭ ታይቶ ከክርክሩ ውስብስብነት አንፃር ባለመ·ያው ሥራ ላይ ከዋለው ክህሎት፣ ልዩ ዕውቀትና ድካም፣ ክርክሩ ከፈጀው ጊዜ፣ ከጉዳዩ አስፈላጊነት፣ በጉዳዩ ከተካተተው የገንዘብ መጠን አንፃር እንደየሁኔታው በማየት የሚወሰን ነው፡፡ የጠበቃ አበል ምን ያህል ይከፈል የሚለውን በሚመለከት ሥልጣኑም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 462 እንደተመለከተው ለፍ/ቤቱ የተሰጠ እንጂ ጠበቃውና ተከራካሪው ወገን ባደረጉት ውል ሊመራ እንደማይችል ግንዛቤ ሊወሰድበት ይገባል፡፡

(ተሻገር አባሪ ቁጥር 23)